

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РЕБЕЗЮК ВЛАДИСЛАВ МИХАЙЛОВИЧ

УДК: 343.1:343.13

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ
УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **В.М. Ребезюк**

Науковий керівник **Арешонков Віталій Володимирович**,
доктор юридичних наук, доцент

Київ–2021

АНОТАЦІЯ

Ребезюк В.М. Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, яка присвячена комплексному дослідженню захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на основі порівняльно-правового аналізу з урахуванням Конституції України, нормативних положень чинного кримінального процесуального законодавства України. Завдяки дослідженню законодавства, юридичних літературних джерел, результатів узагальнення слідчої та судової практики здійснено комплексне дослідження забезпечення реалізації захисту прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні. Це дало можливість автору констатувати, що з порушеної теми виявилася існуюча низка питань, які до сьогодні залишаються дискусійними, невизначеними, або взагалі не вирішеними, а отже, є нагальна потреба в їх доктринальному переосмисленні.

Розглянуто нормативно-правовий та організаційний механізми захисту прав, свобод та законних інтересів особи в Україні та перспективи їхнього вдосконалення з урахуванням позитивного досвіду демократичних країн світу.

Досліджено генезу історичного розвитку, формування процесу становлення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження у кримінальному процесі.

Проаналізовано концепцію та зміст процесуального механізму захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також аналіз міжнародного правового досвіду в забезпеченні захисту прав, свобод учасників кримінального провадження.

Встановлено, що розвиток вітчизняної кримінально-правової науки безпосередньо пов'язаний з науково-технічним прогресом в Україні, змінами в кримінальному процесуальному законодавстві, орієнтацією вітчизняної юридичної науки на євроінтеграційний вимір.

В роботі акцентовано увагу на праксеологічному аспекті реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування та судового провадження.

За своєю суттю та завданням така категорія, як захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження передбачає інтеграцію і диференціацію наукових знань. Дані процеси визначають широке застосування положень міжнародного права в кримінальному процесі нашої держави.

При обґрунтуванні окремих наукових пропозицій та висновків використано емпіричну базу, статистичні дані, узагальнення матеріалів практики працівників досудового розслідування, органів прокуратури, інших правоохоронних органів і суду, в тому числі результати адвокатури, анкетування практичних працівників та інші джерела.

На наш погляд, задля кращого розуміння сфери досудового розслідування, постає необхідність у формулюванні поняття «досудове розслідування» у розділі 3 главі 19 КПК України.

З метою подальшої гуманізації КПК України пропонуємо визначити окремий перелік прав захисників для більш ефективного захисту учасників кримінального провадження.

На наш погляд, у ст. 303 КПК України, в очевидно неконституційний спосіб, звужується можливість оскарження певних рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора, та відтерміновує можливість оскарження більшості з них, на стадію підготовчого провадження у суді згідно ч. 2 ст. 303 КПК України.

На нашу думку простежується певна недосконалість вимог ч. 1 ст. 348 КПК України щодо роз'яснення обвинуваченому судом суті обвинувачення, так законодавчо покладено функцію роз'яснення обвинувачення на суд, а не на

сторону обвинувачення, на наш погляд, це не відповідає вимогам паритетності сторін і змагальності процесу, а слід розцінювати як дії на користь сторони обвинувачення.

Обґрунтовується необхідність доповнення ч. 1 ст. 20 КПК України, у якій передбачено переліку осіб, які мають право на захист самостійним учасником кримінального провадження – потерпілим.

Права і свободи особи не є вичерпними і вони не можуть бути звужені у своєму обсягу. Частина 3 ст. 8 Конституції України гарантує звернення до суду для захисту конституційних прав, свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі тієї ж Конституції України, оскільки норми Основного закону є нормами прямої дії. Більше того, у ч. 1 та ч. 2 ст. 24 Конституції України зафіксовано, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, а у ст. 129 Конституції визначено рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом. Дане положення закріплено у п. 3 ч. 1 ст. 7 КПК України «Загальні засади кримінального провадження», а також підтверджується цілим рядом міжнародних правових актів, які ратифікувала наша держава.

За результатами проведеного дослідження розроблено теоретичні положення та практичні рекомендації щодо забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також оскарження його на стадії досудового розслідування та судового провадження.

Ключові слова: охорона прав, свобод та законних інтересів, механізм захисту прав людини, досудове розслідування, судове провадження, учасники кримінального провадження.

SUMMARY

Rebezyuk V.M. Providing with the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings: comparative legal analysis - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

This thesis is an independent completed scientific work devoted to a comprehensive study of protection of rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings on the basis of comparative legal analysis taking into account the Constitution of Ukraine, regulations of current criminal procedure legislation of Ukraine.

In this thesis on the basis of studying of the legislation, legal literature sources, results of generalization of investigative and judicial practice the complex research of maintenance of realization of protection of the rights, freedoms and lawful interests of the person in criminal proceedings is carried out. This allowed the author to state that the existing topic revealed a number of issues that remain controversial, undefined or unresolved, and therefore there is an urgent need for their doctrinal rethinking.

The normative-legal and organizational mechanism of protection of rights, freedoms and legitimate interests of a person in Ukraine and prospects of their improvement taking into account the positive experience of democratic countries of the world are considered.

The genesis of historical development, the formation of the process of formation of rights, freedoms and legitimate interests in the criminal process are studied. The concept and content of the procedural mechanism for the protection of human rights, freedoms and legitimate interests, as well as the analysis of international legal experience in ensuring the protection of human rights and freedoms are analyzed.

It is established that the development of domestic criminal law science is directly related to scientific and technological progress in Ukraine, changes in criminal procedure legislation, the orientation of domestic legal science on the European integration dimension.

The paper focuses on the praxeological aspect of the realization of human rights, freedoms and legitimate interests at the stage of pre-trial investigation and court proceedings. In essence and task, such a category as the protection of human rights, freedoms and legitimate interests involves the integration and differentiation of scientific knowledge.

These processes determine the wide application of the provisions of international law in the criminal process of our state.

In substantiating some scientific proposals and conclusions in this dissertation used empirical basis, statistics, generalizations of materials of pre-trial investigation, prosecutors, other law enforcement agencies and the court, including the results of the bar, questionnaires of practitioners and other sources.

In our opinion, Chapter 3 of Section 19 of the CPC of Ukraine does not disclose the concept of "pre-trial investigation", and therefore there is a need to formulate the relevant concept in order to better understand the scope of pre-trial investigation. In our opinion, for the humanization of the current CPC of Ukraine in 2012, it would be appropriate to define a separate list of rights of defenders for more effective protection of participants in criminal proceedings. In our opinion, in Article 303 of the CPC of Ukraine, in an obviously unconstitutional way, narrows the possibility of appealing certain actions of the investigator and prosecutor, and postpones the possibility of appealing most of them to the stage of preparatory proceedings in court, Part 2 of Article 303 of the CCP. In our opinion, there is a certain imperfection of the requirements of Part 1 of Art. 348 of the CPC of Ukraine to explain to the accused by the court the essence of the accusation, which is that the prosecution establishes the identity of the accused, finding out his name, patronymic, place and date of birth, place of residence, occupation and marital status, explains to him the essence of the accusation and asks if it is clear to him, if he pleads guilty and if he wants to testify. In Part 1 of Article 20 of the CPC of Ukraine is not among the list of persons who have the right to protection of the concept of "victim".

The human rights and freedoms are not exhaustive and cannot be narrowed in scope. Part 3 of Art. 8 of the Constitution of Ukraine guarantees recourse to the court to

protect the constitutional rights and freedoms of man and citizen directly on the basis of the same Constitution, as the provisions of the Constitution are the norms of direct action. Moreover, in Part 1 and Part 2 of Article 24 of the Constitution of Ukraine stipulates that citizens have equal constitutional rights and freedoms and are equal before the law, and in Article 129 of the Constitution defines the equality of all participants in the trial before the law and the court. This provision is enshrined in paragraph 3 of Article 7 of the CPC of Ukraine "General principles of criminal proceedings", as well as confirmed by a number of international legal acts initiated by our state.

The problems of protection of rights, freedoms and legitimate interests in criminal proceedings, in particular during the pre-trial investigation, were carried out on the basis of the norms of the criminal procedure law, which have expired.

In essence, the doctrine of the rule of law itself presupposes objective preconditions for the formation and analysis of the characteristic right of a person - it is the effective protection of his rights, freedoms and legitimate interests. Therefore, the logic of this issue is that further strengthening the individual's right to protection from criminal prosecution, as one of the basic human rights, will serve to build and strengthen a democratic state governed by the rule of law in which everyone can feel protected from lawlessness and injustice.

Based on the results of the study, theoretical provisions and practical recommendations for ensuring the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings, as well as its appeal at the stage of pre-trial investigation and trial.

Key words: constitutional human rights, rule of law. legal status of a person, human rights, the international legal experience, human rights protection mechanism, pre-trial proceedings, court proceedings, protection of rights and freedoms, participants in criminal proceedings, rights enforcement issues, European vector of development, control and supervision mechanism, procedural mechanism.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ребезюк В.М. Сучасний процесуальний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини, як гарантія забезпечення законності. *Науковий вісник публічного та приватного права: збірник наукових праць*. Випуск 2. К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. С. 301–306.
2. Ребезюк В.М. Сучасний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини – гарантія забезпечення законності. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск 3. 2018. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 11–14.
3. Ребезюк В.М. Новочасний стан та перспективи удосконалення законодавчого простору України у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск 1. 2019. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. С. 49–52.
4. Rebezyuk V.M. Modern international legal standards and the implementation in national legislation on the protection of human rights, freedoms and legitimate interests. *Visegrad journal on human rights*. №4 (volume 1) august 2018. Slovakia. P.116–121.
5. Ребезюк В.М. Охрана прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии досудебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică* . Молдова. 2019. № 5 С. 130–133.
6. Ребезюк В.М. Проблема охраны прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии судебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Молдова. 2019. № 6 С 198–201.
7. Ребезюк В.М., Омельченко О.Є. Сучасні проблеми охорони прав і свобод учасників кримінального провадження на стадії судового провадження. *Слово Національної Школи Суддів України*. № 4(29). 2019. Національна Школа Суддів України, 2019. С. 71–82.

8. Ребезюк В.М., Омельченко О.Є. Шляхи вдосконалення законодавчого поля України у сфері забезпечення та дотримання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Юридична Україна*. Київ. 2020. № 9(213). С.90–92.

праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Ребезюк В.М. Правові засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали II Міжнар. наук.-практ.конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.)*. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С.401–403.

10. Ребезюк В.М. Проблеми українського судочинства в контексті європейського верховенства права. *Правові засоби захисту прав людини в Україні: матеріали наукової конференції аспірантів м. Київ, 12 груд. 2017 р.* Часопис «Академії адвокатури України», 2017, Том 10, № 4(37). Київ, 2017. С.45–48.

11. Ребезюк В.М. Міжнародно-правові акти охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в досудовому розслідуванні. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р.* Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.122–124.

12. Ребезюк В.М. Основні поняття та зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 15-16 червня 2018 р.* Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 110–113.

13. Ребезюк В.М. Значення міжнародно-правового досвіду для України в забезпеченні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи: матеріали*

міжнародної науково–практичної конференції (м. Одеса, 21 верес. 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 138–141.

14. Ребезюк В.М. Роль міжнародно-правового досвіду у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: матеріали міжнародної науково–практичної конференції, м. Харків, 2-3 лист. 2018 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С. 113–116.

15. Ребезюк В.М. Сучасний стан правової регламентації захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні. *Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід*: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16 трав. 2019 р. Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 514–519.

16. Ребезюк В.М. Сьогодні перспективи удосконалення законодавчого поля України у забезпеченні і дотриманні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Актуальні проблеми кримінальної юстиції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 26-27 червня 2019 р. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 72–77.

17. Ребезюк В.М. Нинішній стан охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового провадження. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 2–3 квітня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С.137–140.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КУ – Конституція України;

КК – Кримінальний кодекс;

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс;

ВСУ – Верховний Суд України;

КСУ – Конституційний Суд України;

ЗУ – Закон України;

ЗЗКП – Заходи забезпечення кримінального провадження;

ГПУ – Генеральна прокуратура України;

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України;

ЄКПЛ – Європейська Конвенція з прав людини;

ЄРДР - Єдиний реєстр досудових розслідувань;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

ЄСПЛ - Європейський суд з прав людини;

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка;

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік;

гл. – глава;

п. – пункт, пункти;

ст. – стаття;

ч. – частина.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	11
ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	24
1.1. Генеза наукових досліджень проблем забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.....	24
1.2. Правова природа, зміст та ознаки механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.....	44
1.3. Міжнародна нормативно-правова регламентація охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження	59
Висновки до розділу 1	74
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	76
2.1. Поняття і зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження	76
2.2. Правові та організаційні питання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження	99
2.3. Міжнародно-правовий досвід забезпечення охорони прав , свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.....	114
Висновки до розділу 2	132

РОЗДІЛ 3. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	135
3.1. Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування.....	135
3.2. Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового розгляду	158
3.3. Перспективи удосконалення законодавства щодо забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.....	178
Висновки до розділу 3	193
ВИСНОВКИ	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	205
ДОДАТКИ.....	231

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Євроінтеграційний курс нашої держави, у контексті підвищення правових стандартів підтримання гуманістичного початку в усіх сферах нашого життя, в тому числі і захисті прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, обумовлені підвищеним інтересом з боку міжнародної спільноти щодо забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні та імплементації норм міжнародного права у національне законодавство.

Виходячи із статистичних даних стосовно звернень громадян України до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) відмічаємо, що у рішеннях винесених ЄСПЛ у 2020 р., майже четверта частина порушень стосувалася виключно ст. 6 (право на справедливий розгляд). Окрім того, більше 20 % виявлених порушень стосувалися порушень самої Конвенції, а саме права на життя або заборону катувань та нелюдського поводження, що принижує гідність (ст. 2, 3). Судові рішення, які виніс ЄСПЛ за останні роки були зосереджені на розгляді складних справ та об'єднанні великою кількістю заяв щодо подібних юридичних аспектів, на що вказують аналітичні дані ЄСПЛ, у тому ж 2020 р. ЄСПЛ виніс 871 рішення стосовно 1 901 заявника [252].

Станом на грудень 2020 року на розгляді в Європейському суді перебувало загалом 62 000 справ проти держав – сторін Конвенції, з них 10 400 проти України, що складає 16,8 % від загальної кількості справ [247].

Україна дала згоду і взяла на себе зобов'язання на обов'язковість виконання цілої низки міжнародних договорів, пактів, конвенцій, які відповідно до ст. 9 Конституції України стали частиною національного законодавства, в тому числі і захисті прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема: Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, або принижуючих гідність видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р., Європейської конвенції про

запобігання катуванням чи нелюдському, або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 р.

Проблемою нашого законодавства полягало у тому, що як і в решті країн пострадянського минулого, кримінальне провадження, не завжди забезпечувало охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, адже в загальній своїй масі досудове розслідування і судовий розгляд були досить важливим інструментом впливу на суспільство та конкретну особу. На даний час ситуація покращується, оскільки пріоритетним у кримінальній процесуальній теорії та практики залишається забезпечення міжнародних стандартів прав, свобод та законних інтересів людини. Безумовно нинішній європейський вектор розвитку України – це перспективний шлях держави, який повинен забезпечити охорону та гарантію прав, свобод людини, її законних інтересів, піднесенню людської гідності та захищеності, економічного та соціального росту.

Дослідженню питанню охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження приділяли чималу увагу вчені, у різні часи розвитку і становлення кримінальної процесуальної науки такі, як: С. А. Альперт, М. І. Бажанов, М. О. Баймуратов, О. М. Бандурка, В. В. Введенська, Г. П. Власова, О. О. Волобуєва, М. І. Гошовський, Ю. М. Грошевий, В. Н. Денисова, А. Я. Дубинський, О. В. Капліна, О. П. Кучинська, А. М. Лисенко, М. А. Макаров, В. Т. Малярєнко, М. А. Маркуш, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, В. В. Назаров, В. Т. Нор, О. Є. Омельченко, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, М. С. Строгович, О. Ю. Татаров, В. Я. Тацій, В. М. Тertiшник, Л. Д. Удалова, О. Ф. Фрицький, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, В. Ю. Шепітько, О. Г. Яновська та ін.

В умовах забезпечення виконання норм КПК України проблематиці забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження присвячено ряд наукових робіт, зокрема: Л. Д. Удалова «Проблеми правового регулювання статусу окремих суб'єктів кримінального провадження» (2012), О. В. Капліна «Судовий контроль під час

досудового розслідування у кримінальному провадженні» (2016), В. Т. Нор «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим-суддею» (2017), М. А. Макаров «Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи» (2018), О. П. Кучинська «Система міжнародних стандартів прав людини у кримінальному процесі України» (2019), Ю. П. Аленін, «Методологія кримінально-процесуальної науки: сучасний стан і перспективи розвитку» (2019).

Вагомий науковий внесок цих учених у розроблення зазначеної проблематики є беззаперечним, однак, їхні роботи не розкривають всіх сторін проблематики, а формують певну основу для її подальшого вивчення.

Науково-практична значимість і недостатня розробленість теми прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні обумовлюють актуальність та необхідність дослідження обраної проблематики дисертаційної роботи, а також розроблення пропозицій стосовно вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практичного його застосування в контексті європейських стандартів захисту прав учасників кримінального провадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Напрямок дослідження узгоджується з основними положеннями Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015; Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, а також спрямоване на виконання Плану заходів з виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи, затвердженого Указом Президента України від 12 січня 2011 р. № 24/2011. Дисертація відповідає пунктам 7.3, 7.6, 7.10. Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 28 листопада 2017 року, протокол № 27 та включена до планів науково – дослідних робіт навчального закладу.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є комплексний аналіз теоретичних положень та практичних проблем забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також розроблення обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- дослідити становлення та розвиток генези правової допомоги захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- з'ясувати правову природу та зміст механізму реалізації захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- охарактеризувати міжнародну нормативно-правову регламентацію охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- дослідити поняття і зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- окреслити сучасний стан правових та організаційних питань охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- розкрити міжнародно-правовий досвід забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- охарактеризувати сучасний стан охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування;
- охарактеризувати сучасний стан охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового розгляду;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині регламентації

засади забезпечення права на ефективний захист у кримінальному провадженні з урахуванням європейських стандартів.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають, розвиваються та припиняються під час забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Предметом дослідження є забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Методи дослідження обрані з урахуванням заявленої мети та задач, його об'єкта і предмета. Методологічною основою дисертаційного дослідження є *діалектично-матеріалістичний метод* наукового пізнання, а також застосований комплекс спеціальних методів дослідження. Це методи історико-правового та документального аналізу, які були використанні при розгляді формування і розвитку прав учасників кримінального провадження (розділ 1), а також положень міжнародно-правових документів та вивчення досвіду зарубіжних країн (розділ 2).

Були також застосовані методи аналізу, синтезу, класифікації та групування, що в свою чергу, дозволило визначити правовий статус особи в досудовому розслідуванні (підрозділи 2.2, 2.3).

Метод системно-структурного аналізу дозволив дослідити систему засад кримінального провадження та їхні механізми (підрозділ 1.2), повноваження суб'єктів забезпечення законності у кримінальному провадженні (підрозділ 2.2), види та структуру порушень закону у кримінальному провадженні (підрозділ 2.3).

При застосуванні порівняльно-правового методу було досліджено міжнародно-правові норми та акти, які відносяться до захисту прав особи, а також саму допустимість обмеження прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (підрозділи 3.1, та 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять: узагальнені результати опитування, які проводилися за період з 2017 року по 2020 рік серед яких 185 слідчих Національної поліції України, 75 адвокатів, 64 прокурорів та 57 слідчих суддів в м. Києві, Київської, Чернігівської та Херсонської областей; рішення

Європейського суду з прав людини; Конституційного Суду України; узагальнена практика та інформаційні листи Верховного Суду; судові рішення, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; статистичні та аналітичні матеріали Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора за 2017-2020 рр., а також понад 95 рішень ЄСПЛ за 2017 -2020 роки..

Наукова новизна отриманих результатів в тому, що за характером та змістом розглянутих проблем дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, в якому проаналізовані, систематизовані та отримали подальший розвиток науково-теоретичні та практичні засади функціонування механізму захисту прав учасників кримінального провадження на стадіях досудового розслідування й судового розгляду. В дослідженні проведено порівняльно–правовий аналіз положень та висновків, що мають важливе значення для теоретичної складової кримінального процесу та практики.

До найбільш значущих із них необхідно віднести такі:

вперше:

– запропоновано авторське визначення поняття правовий механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження під яким розуміється встановлений та гарантований законодавством порядок забезпечення правового статусу учасників кримінального провадження, який включає в себе узгоджену діяльність посадових осіб та органів, що здійснюють кримінальне провадження, а також самостійну реалізацію процесуальних прав, що направлені на відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

– обґрунтовано, що для забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження необхідно вирішувати питання нерівності у кримінальному провадженні, основними напрямками якого є гуманізація мети та завдань кримінального провадження; приведення їх у відповідність до міжнародних актів з прав людини; поліпшення правового статусу кожного учасника кримінального провадження;

– доведено ефективність забезпечення засади права на захист щодо учасників кримінального провадження, стосовно яких під час досудового розслідування вчиняються процесуальні дії та приймаються процесуальні рішення, які свідчать про наявність в органах розслідування даних про вчинення такими учасниками кримінального правопорушення;

– для врегулювання правової природи забезпечення охорони прав свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження запропоновано обґрунтовані пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування;

удосконалено:

– систему спеціальних юридичних гарантій забезпечення законності охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження – необхідно розглядати, як систему закріплених правовими нормами засобів, які забезпечують реалізацію їхніх прав у кримінальному судочинстві та відновлення у разі порушення, якими є суд, прокурор, слідчий, дізнавач та керівник органу досудового розслідування у формі відповідно судового контролю, прокурорського нагляду та процесуального керівництва, відомчого процесуального контролю;

– авторське визначення поняття міжнародної нормативно - правової регламентації забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, під яким слід розуміти комплекс основних гарантованих державою-учасницею правових вимог стосовно забезпечення прав учасників кримінального провадження, які задекларовані в міжнародних нормативно-правових документах та чинному законодавстві;

– розуміння сутності процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як спеціальний правовий механізм, який показує процедуру передбачених законом дій різноманітних суб'єктів, спрямованих на гарантування індивідуального блага, або суспільно значущого результату;

– функції, які забезпечують європейські стандарти прав учасників

кримінального провадження: удосконалення кримінального процесуального законодавства щодо забезпечення прав учасників кримінального провадження; врегулювання прав учасників кримінального провадження під час застосування заходів примусу; відновлення порушених прав учасників кримінального провадження; імплементація міжнародних норм щодо дотримання прав учасників кримінального провадження; встановлення контролю за дотриманням прав учасників кримінального провадження;

– предмет правового механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження передбачає гарантування державою охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, сенс якого зводиться до створення необхідних умов для ефективного захисту;

дістали подальшого розвитку:

– наукові підходи щодо визначення співвідношення між поняттями «механізм захисту прав учасників кримінального провадження» та «механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження»;

– погляди на дефініцію охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, що передбачає собою: а) визначення та дотримання процесуальних гарантій; б) створення відповідних умов для безперешкодного виконання учасниками кримінального провадження їхніх законних інтересів;

– теоретичні напрацювання щодо розуміння системи міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення прав учасників кримінального провадження в Україні, до якої доцільно віднести: Раду з прав людини ООН (далі - ООН); Управління Верховного комісара ООН з прав людини; Комісара Ради Європи з прав людини; Комітет з прав людини ООН; Європейський суд з прав людини.

Практичне значення отриманих результатів. Наукові результати, викладені в дисертації у вигляді висновків і пропозицій, можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – при подальшому аналізі та опрацюванні

даного питання які саме відносяться до забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному судочинстві (акти впровадження: Національна академія внутрішніх справ від 24.01.2020 р.; Науково-дослідний інститут публічного права від 14.10.2020 р.);

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення норм чинного кримінального процесуального законодавства України, якими регламентовано питання функціонування правового механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України № 22/1327-1-19 від 02.10.2020 р.);

– *правозастосовній діяльності* – під час розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань захисту прав, свобод та законних інтересів особи, а також, як рекомендації під час досудового розслідування (акт впровадження Головного слідчого управління МВС України від 17.03.2020 р.);

– *освітньому процесі* – при підготовці робочих програм, методичних матеріалів і викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Основи кримінальної процесуальної діяльності», а також підготовці підручників і навчальних посібників із зазначених юридичних дисциплін (акти впровадження: Національна академія внутрішніх справ від 24.01.2020 р.; Державний заклад післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу» від 16.08.2020 р.; Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка від 10.09.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно, усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. наукових статтях: «Сучасні проблеми охорони прав і свобод учасників кримінального провадження на стадії судового провадження» та «Шляхи вдосконалення законодавчого поля України у сфері забезпечення та дотримання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» частка дисертанта становить по 50 %. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використано.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: на міжнародній науково-практичній конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 8 груд. 2017 р.); на науковій конференції аспірантів «Правові засоби захисту прав людини в Україні» (м. Київ, 12 груд. 2017 р.); на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р.); на міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 15-16 червня 2018 р.); на міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи» (м. Одеса, 21 вересня 2018 р.); на міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 2-3 лист. 2018 р.); на міжнародній науково-практичній конференції «Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід» (м. Київ, 16 трав. 2019 р.); на всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінальної юстиції» (м. Одеса, 26-27 червня 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (254 найменувань на 25 сторінках) і п'яти додатків на 41 сторінці. Повний обсяг дисертації становить 273 сторінок, з яких основний текст – 230 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Генеза наукових досліджень проблем забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження

Суспільство в своєму історико-правовому розвитку пройшло чималий і повен труднощів шлях у питанні прав, свобод та законних інтересів особи, від міфологічного та наївного до теоретико - наукового обґрунтування, з утвердження даних прав, свобод та законних інтересів людини [99,с.164-165].

Генеалогія прав та свобод людини розпочалася з появою природних прав, які виникли ще за далеких часів Античності, а їх зміст постійно еволюціонував разом з людською цивілізацією. Еволюція становлення самої ідеї щодо прав, свобод особи походить з далеких підвалин непорушних переконань про людську гідність та повагу в культурах народів світу протягом багатьох віків. Значна кількість прикладів шанованих правителів та найвідоміших зібрань законів з історичного розвитку людства доводять нам, що цінності, які були втілені в правах людини, не є чийось винаходом. Вони є наслідком на природні потреби людей, та пошук справедливості. Існуючі суспільства на планеті Земля створили свій взірець і порядок для забезпечення неухильної справедливості, як в усних так і в письмових документах, хоча, на сьогодні, не всі ці документи збереглися.

Як зазначає Ю.І. Ковбасенко, «історія людства чимось нагадує історію життя однієї людини, і у ній є періоди « дитинства» цілих народів, як дитина пізнає довкілля, так і ці народи пізнавали оточуючий світ» [80, с.10].

З моменту зародження поняття «держава» одночасно з'являється потреба людини у відстоюванні своїх прав, свобод та законних інтересів. Історично, ми пам'ятаємо, що саме права та свободи людини ставали тим неминучим

каталізатором, які приводили до повномасштабних змін у суспільно-політичному житті більшості країн світу, зокрема і в Україні, такі зміни приводили до нового розуміння сутності самої людини в її правовідносинах з державою. Теоретична та практична складова прав і свобод людини - це досить довгостроковий в часі, надскладний процес становлення.

Насамперед, хотілося б зауважити, що судження «права людини» у Великому енциклопедичному юридичному словнику тлумачаться, як – визначальні засади прав, статусу особи [21, с.689].

На думку О. О. Майданник, генеза прав людини за своїм розвитком – це свого роду арифметична прогресія, де історично відбувалося розширення та визнання прав особи – це одвічна генеруюча проблема існування та розвитку суспільства і держави, як такої [108, с.140].

Ще зовсім на ранніх етапах постання та розвитку людської цивілізації, починаючи ще з становлення артефактного періоду, як мислителів так і науковців, вже тоді хвилювала проблема захисту прав людини та дотримання законності. Думка про значущість та сакральність людського життя, про рівність людей перед Господом, що всі люди є дітьми Божими, а тому мають рівні права, знаходила своє місце в дуже давніх міфах, переказах та віруваннях.

Починаючи з далеких часів зародження перших громад, які об'єднувалися в номи на території Стародавнього Єгипту, період початку IV тис. до н.е. – це найдавніші джерела єгипетського права до яких відносяться не кодифіковані закони та звичаї, які досить тісно пов'язані із міфічними приписами та релігійними канонами. Єгиптяни встановили вагоме правило – правосуддя необхідно подавати милостиво і воно повинно бути однаковим, як для бідних так і для заможних людей. Своєрідним у праві єгиптян тих часів є їхнє « карне право» , так у порівнянні з асирійським чи вавілонянським, ми бачимо певну м'якість і тільки в обмеженій мірі вираженим принципом помсти – таліону: життя за життя, око за око, зуб за зуб, принципом, який домінує в клинописних текстах сучасного йому близькосхідного права [19, с.54].

Так званий Маніфест Кіра – це період, що охоплює близько 539 р. до н.е. був складений царем Персії для народу його царства, яки визнав права на свободу, безпеку, свободу пересування, а також певні соціальні та економічні права [149].

Досить значний внесок у створення та розвиток загальнотеоретичних основ прав людини зробив відомий римський політичний діяч, ритор, філософ Марк Туллій Цицерон –106 - 43 рр. до н. е., в своїх посланнях і трактатах він обстоював ідеї свободи і справедливості. Туллій Цицерон був упевнений, що в більшості всі люди подібні та рівні один одному, громадянин не лише не повинен сам шкодити іншим, порушувати чужу власність, або чинити іншу несправедливість, а й зобов'язаний надавати допомогу тим, що потерпіли від несправедливості, про що засвідчує відомий вислів: « у захисті свободи немає приватних осіб». Критерієм справедливості за Цицероном є універсальний закон природи - це природне право, яке є вищим, істинним законом і передре будь-якому писаному закону [73].

Із процитованого бачимо, ще на ранньому етапі становлення таких категорій, як держава і суспільство, були закладені підвалини прав, свобод та законних інтересів людини. У такому разі можемо стверджувати, що дана тематика дослідження є споконвічною.

Пізніше вже в античні часи аналогічні погляди набули широкої популяризації в Стародавній Греції. В своїй центральній роботі написаній у 360-370-і роки до н. е. проблему упорядкування спільноти Платон приурочує два великих трактати: «Держава» або «Політея» – головна праця Платона, де він розвиває поняття справедливості на прикладі власної концепції ідеальної держави та «Закон». Таке поняття, як «держава», за розумінням Платона, виникає внаслідок того, що людина, як індивидум не в змозі забезпечити задоволення своїх головних потреб. Платон виводить теорію ідеальної держави, яка більшою чи меншою мірою стала логічним наслідком його системи об'єктивного ідеалізму. На його думку, ідеальна держава з'являється, як суспільство трьох соціальних груп. До цих трьох груп він відносить: правителі – філософи, правителі повинні

стати справжніми філософами, тобто філософи – це «люди, здатні осягнути те, що тотожне самому собі», стратеги–воїни, доручення яких стояти на сторожі безпеки держави, та виробники-селяни з ремісниками, що забезпечують задоволення життєвих потреб спільноти. [144,с.456].

З подальшим розвитком і формуванням суспільної думки, з'являються перші законодавчо закріплені норми права людини. Як приклад, відображенням такої норми стали фіксовані права і свободи за певними ознаками відповідності до того чи іншого соціального стану. Хотілося б пригадати «Велику Хартію Вольностей» від 1215р. – цей трактат вважається одним із перших юридичних документів, в якому закладено основи концептуальних прав людини. Дана хартія, що надавала значні привілеї феодалам, водночас закріплювала основні, хоча і елементарні, права простої людини. Велика хартія вольностей – це одна з найголовніших підвалин на шляху до нинішньої демократії і не тільки в Англії, але й у всьому цивілізованому світі.

В аспекті досліджуваної теми привертають, чималу увагу, правові пам'ятки феодальної Німеччини, так наприклад «Саксонське Зерцало», яке було записано у період між 1224 та 1230 роками. За цими історичними пам'ятками судочинство не знало поділу на цивільний та кримінальний процеси. Судовий процес базувався на принципах приватної ініціативи. Ніхто не був зобов'язаний приносити скаргу, якщо не хотів порушувати справу. У цьому положенні чітко простежується принцип вільного волевиявлення потерпілого щодо порушення судового переслідування [9, с.47].

Щодо цього пригадаємо і «Петицію про право» від 1623 р. – петиція стала конституційним документом, яка узаконювала конкретні свободи, на які королю було заборонено посягати, непарламентське оподаткування, примусове розквартирування солдатів, тюремне ув'язнення без причини і використання воєнного стану. Даний законодавчий Акт, був поданий королю Карлу I від імені двох палат англійського парламенту і затверджений у 1628 року. По іншому, його ще називають «Другою великою хартією». Але були, в цьому питанні і скептики, такі філософи, як Джон Локк. Він цікавився вивченням та обґрунтуванням

принципу поділу влади. В основі державної влади Локк вбачав народний саме суверенітет, який повинен делегуватися державі, щоб впорядкувати громадянські відносини. У своїй праці « Два трактати про державне правління» він виділив три види влади: як законодавчу, виконавчу та федеративну, або союзну [104, с. 137].

Необхідно зауважити, що на тому етапі розбудови та формування прав широко використовувалися способи фізичного впливу на підозрювану особу, приміром катування. До найбільш відомих правових документів, які розкривають проблеми кримінального права середньовіччя, постає загальнонімецький карний кодекс від 1532 р., під назвою «Кароліна» – «*Constitutio Criminalis Carolina*». Дане кримінально-судове укладення – стало початком для загального німецького кримінального права, на противагу римському праву. «Кароліна» мала за мету упорядкувати кримінальне судочинство у місцевих судах. Дане Укладення є одним з найповніших кодексів кримінального законодавства XVI століття. Весь кодекс був побудований на презумпції вини, тобто звинувачуваний сам мав доводити свою невинуватість [37, с.403].

Схоже формальне схвалення катування в багатьох країнах Європи відбувалося шляхом, або спеціального законодавства, або спеціальної практики. Наприклад у 1753 р. австрійська імператриця Марія Терезія створила комісію для кодифікації загально австрійського цивільного та кримінального права і у 1767 р. був прийнятий кримінальний кодекс – «Терезіана» . Цей кодекс не тільки узаконював катування, але і містив ілюстрації, що роз'яснювали, як і якими засобами слід катувати [19, с.226].

У феодальній Англії визначальним способом спростування обвинувачення виступав судовий поєдинок. Розгляд справи спочатку йшов із застосуванням ордалій – це середньовічний спосіб встановлення винуватості людини « судом Божим» (випробуванням вогнем, водою, розжареним залізом та іншими тортурами). А найпростішим способом виправдання була очисна присяга. Інколи ув'язненому дозволялося викликати для виправдання 12 соприсяжників, які повинні були присягнути у його невинуватості, а мовчання ув'язненого розцінювалося, як повне визнання його провини.

До речі варто пригадати і тимчасове об'єднання вігів і торі, як результат такого об'єднання – це «Білль про права» - «Bill of Rights» від 1689р , цим актом англійський парламент обмежував права короля. Данним актом намагалися покласти край судовому свавіллю та беззаконню.

Говорячи про генезис прав, свобод та законні інтереси особи на теренах України, їх обсяг, рівень забезпеченості та захищеності з боку держави, необхідно було б побіжно звернутись до вітчизняного минулого, з сивих глибин якого постає наша прекрасна держава та її могутній волелюбний народ. Такий історично-правовий екскурс свідчить, що український народ зробив свій гідний внесок у становлення прогресивних уявлень про права та свободи особи в рамках кримінального процесу, створивши низку яскравих взірців правової думки та нормотворення, які і донині вражають дослідників. Українська нація внесла чималий доробок у розбудову передових поглядів про права і свободи людини, створивши цілу низку блискучих фактів досконалих правничих понять та нормотворчості, які і досі дивують дослідників та науковців. Неупередженні приклади категорично спростовують несправедливі легенди, які історично насаджувалися, що українська нація не спроможна до народоправства, не має власної постави у державотворенні на нормативно-правовому рівні, вирізняється відособленістю та здатністю до авторитаризму у владі [17].

Ще у далеку сиву давнину, в часи становлення Київської Русі IX-XII ст. відбувався активний перебіг розбудови та становлення права, вагома частка норм даного права отримала писемне скріплення, перш за все, у літописах і збірниках права, а частина існувала у формі усного звичаєвого права. За своєю природою звичаєве право охоплювало систему історично набутих та прийнятих суспільством норм про відповідну поведінку та стосунки між людьми в різних царинах життя. Найвідомішою пам'яткою права Київської Русі є «Руська Правда», яка встановлювала поміж іншого правила судочинства. На той час діяв змагальний процес, сторонами могли використовуватися такі аргументи, як особисте зізнання, свідчення «послухів» (людей гідних довіри) і «видоків» (свідків) та речові докази [236, с.35].

Стародавнє «звичаєве право», яке сформувалося на протязі певного історичного етапу шляхом постійного дотримання звичаїв, що мали нормативний характер, відображає правову культуру та правову свідомість українського народу. Це були певні правові гарантії, які закріплювали відмову від варварських принципів кривавої помсти, обмежувало сваволля та регулювали суспільні відносини громади. Свідченням справжнього демократизму були «ряди» – це свого роду договори, які були укладенні громадянами із своїми князями. А договори з Візантією X ст. засвідчували і відповідну віротерпимість наших предків [196,с.522].

В історичному аспекті поняття «звичаєве право» появилось та закріпилося в наукових працях представників, так званої Історичної школи права, ще на початку XIX століття. Історична школа поставила на чільне місце питання про наступність сучасного права та права попередніх епох. На теренах української науки поняття «звичаєве право» пов'язують перш за все з такими іменами, як О.Я.Єфименко, О.Ф.Кістяківського, П.П.Чубинського.

Правовою основою Київської Русі того часу, являлася «Руська правда» 1036–1037рр. – це був перший на той час писаний правовий акт руського права, як вважається, безпосереднє відношення до якого мав Ярослав Мудрий. В цих перших узаконених положеннях закріплювалася норма, що забороняла смертну кару, катування під час допиту, заборону кривавої помсти, різноманітні правові механізми захисту життя, честі особи. Норми і принципи «Руської правди» зберегли своє значення і в часи феодальної роздробленості, в тому числі на землях могутньої Галицько-Волинської держави 1199–1340рр. [240, с. 32].

Довершенням козацького нормотворення за певних умов можна вважати Конституцію Пилипа Орлика 1710 р. Конституція Пилипа Орлика реальної сили так і не набула, вона залишилася в історії, як оригінальна правова пам'ятка. Це був один із перших загальноукраїнських політичних актів, поклавши початок зародження конституційно-правових доктрин на території сучасної України.

Доречно буде згадати відомих мислителів і філософів наших співвітчизників «ранньої доби», або її величають «ранній новий період» на

теренах українських земель. Це відомі українські мислителі, що були прямими учасниками творення історії, додавши до неї і свій вагомий доробок. Хотілося б ушанувати таких відомих філософів, мислителів, правників, як:

Інокентія Гізеля (1600-1683рр.) – український православний діяч німецького походження, його діяльність необхідно визначити, як важливий доробок у становленні професійної філософії в Києво-Могилянському колегіумі, утверджував класичну західноєвропейську філософію. У своєму творчому доробку «Про народ Роксоланський і його нарідччя» Інокентій Гізель характеризував українців, як виразників високої культури, які рано винайшли писемність та прийняли християнство. Він глибоко вірить у силу людського розуму й переконаний, що людина може сама, без сторонньої допомоги протистояти поганим вчинкам [230].

Михайла Драгоманова (1841-1895рр.) – його філософія оперується на ліберальній ідеї, згідно з якою вища цінність визнається за особистістю. Утвердження свободи в історії є одночасно, згідно з доктриною Прудона, обмеженням держави та її інституцій, як чогось зовнішнього, іманентно не притаманного людині. Драгоманова можна вважати одним із перших провідників конституціоналізму, демократії та свободи, він став одним із небагатьох захисників реалізації цих великих начал еволюційним шляхом, саме шляхом планомірної поступовості [70].

Богдана Кістяківського (1868-1920 рр.) – філософ, правник. один з чільних теоретиків правової держави. Кістяківський був одним із творців теорії правової держави, він розглядав право, як етичну цінність, найвагоміший виразник культури суспільства і вважав, що правові норми ґрунтуються на етичній свідомості людини і завдяки діям людей, які усвідомлюють свій обов'язок, право перетворює соціально необхідне на обов'язкове. Кістяківський вважав цінності права відносні, але вони задають формальності властивості інтелектуальної і вольової діяльності людей. [71].

Максима Ковалевського (1851-1916рр.) – український правник, історик, суспільний і політичний діяч, він зробив чималий доробок у розвиток концепції

правової держави, виділяв найхарактерніші ознаки правової держави: як законність управління, поділ влади, волевиявлення та система представництва. Його перу належать праці : «Первісне право» (1876), «Суспільний устрій Англії наприкінці середніх віків» (1880), «Історико-порівняльний метод в юриспруденції і прийоми вивчення історії права» (1880), «Закон і звичай на Кавказі» (1886), «Сучасний звичай і давній закон» (1886), «Походження сучасної демократії» (1895) [72].

Станіслава Оріховського-Роксолана (1513-1566 рр.) – його можна вважати одним із перших прибічників концепції суспільного договору в походженні і становленню держави. Досліджена Оріховським теорії природного права знайшла відображення не тільки в праці «Про природне право», але і в інших працях, як: «Про турецьку загрозу», «Напучення польському королю...», «Про celibат», листах, промовах. На думку Оріховського, природне право вище від людських законів, які при потребі можна змінювати, якщо вони суперечать природному закону і здоровому глузду людини. Жити у злагоді із законами природи – це означає дбати про мир, злагоду і спокій у державі [24].

Феофана Прокоповича (1681-1736рр.) – який вважається автором теорії «регулярної держави». Прокопович створив учення про просвітницько-абсолютистську державу, де утверджував перевагу світської влади над церковною в «Духовний регламент» – це засадничий документ, що містив канонічно-правові норми нового Синодального устрою [141].

Йоганна Шада (1758-1834рр.) – німецький філософ, який був запрошений на посаду професора філософії новозаснованого Харківського університету. На думку Йоганна Шада «держави не є машина, керована тільки механічними законами, які не мануфактура, що не установа, створена заради однієї безпеки». Йоганн Шад не вважав за можливе виводити право з договору і був проти розриву, виробленого штучно між правом і моральністю. В «Підручнику природного права» 1814р. вперше в Україні виступив за ліберальне право людини на помилку, при цьому зауважуючи: «Навіть свобода помилки є необхідною умовою, завдяки якій ми приходимо до пізнання істини» [1].

Як зазначає Н.В. Михайлова, практично з часів розбудови Київської Русі з'явилася правова інститутція потерпілої особи, вже в ті далекі часи приділялася відповідна увага поновленню порушених прав особи, але сьогодні дане питання залишається актуальним [116,с.203-206].

В досліджуваній нами тематики неможливо не згадати головний законодавчий документ США – «Декларація незалежності США», яка була прийнята 4 липня 1776р. Фактично «Декларація незалежності США» – це перший документ, в якому були прописані права громадян і основоположні принципи демократії, найважливішим з яких політична влада, що захищає інтереси всіх американців. Як видно, що в цих важливих законодавчих документах, як Декларація незалежності США та в Конституції США 1787р. покладено початок не лише базовим основам американського конституціоналізму, а і самим основам демократичної концепції прав та свобод людини. Це найстаріша діюча Декларація в світі, її майже два з половиною століття, а вона не перестає дивувати суспільство і бути актуальною [254, р. 456.].

Наприклад, до середини 1960-х років Верховний суд Сполучених Штатів Америки у справах про оскарження протиправної поліцейської тактики допитів підозрюваних відміняв окремі обвинувальні вироби, де визнання були здобуті шляхом тортур, допитів «третього ступеня» або іншими методами примусу, на інших конституційних підставах. Поліцейські для отримання визнання від підозрюваного часто вдаються до протизаконних методів: застосування насильства, використання інтенсивних методів допиту, активного психологічного тиску, шантажу, залякування [68, с.62-63].

Так, у 1966 році, у справі «Міранда проти Арізони», Верховний суд США, виходячи з п'ятої поправки про неприпустимість примушення громадянина до надання свідчень, що самообвинувачують, встановив загальне правило допиту підозрюваного. Суд встановив, що порушення даного правила поліцією тягне за собою виключення визнання з матеріалів справи і безумовну відміну обвинувального вироби, навіть якщо в справі були інші, окрім свідчень обвинуваченого, докази винуватості. З того часу це правило отримало назву

«правилом Міранди», а оголошення підозрюваному про його права – «попередженням Міранди» [11, с.176].

Однак, переломним моментом в історії суспільного розвитку його становленні та кардинальним змінам в утвердженні прав та свобод людини, вважається Велика французька революція 5 травня 1789 року, яка продукувала документ історичної ваги – «Декларацію прав людини та громадянина» головний французький документ, був ухвалений Французькими Національними зборами 26 серпня 1789р. Вперше, в історії, на законодавчому рівні Декларацією був закріплений принцип формальної рівності всіх громадян перед законом, було закладено основи універсальної концепції прав людини. Дана хартія проголошувала свободу совісті, свободу слова, презумпцію невинуватості, недоторканність особи та майна цієї особи, а також встановлювався обов'язок держави забезпечувати та гарантувати права і свободи людини та право громадян на опір гнобленню. І в той же час, свобода сприймалася, як можливість робити все, що не буде завдавати шкоди іншій особі. В світовій практиці, вперше у Декларації було закріплено дозвільний принцип регулювання правових відносин, цей принцип трактувався дуже просто: «Дозволено все, що прямо не заборонено законом» [254, р.456].

А, що стосується вже нашої сучасності, то це – «Загальна декларація прав людини» сама хартія з прав людини була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. Даний документ є резолюційним, а відповідно Статуту ООН має тільки рекомендаційний, а не зобов'язуючий характер.

В історико-правничому аспекті розвитку поглядів стосовно прав , свобод та законних інтересів особи, досить значну роль відіграла, так звана «народна конституція» це право народу на повстання, французька «Декларація прав людини і громадянина» прийнята постановою Національних зборів у 1789р. Головним стержнем в цій Декларації було те, що метою кожної держави є забезпечення природних прав людини: «Свобода передбачає у владі робити все, що не є шкідливим для інших». До цих прав було віднесено – це право власності, безпека і справедливість, право вільно виражати думки та інші. В Декларації була

проведена різниця між правами людини і правами громадянина, що в свою чергу, означало різницю між приватною особою і політичною особою, членом держави [51].

Дана Декларація заклала базові цінності про права та свободи, опираючись на яку були прийняті такі загальновідомі документи як: «Загальна декларація прав людини» від 1948р., «Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод» від 1950р., «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права» від 1966р., «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» від 1966р., «Факультативний протокол до міжнародного пакту про громадянські і політичні права» від 1966р., до речі, в Україні він набув чинності 25.10.91 р., «Заключний акт Гельсінської наради» від 1975р., Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасників наради з питань безпеки та співробітництва в Європі від 1986р. та інші документи. Права, свобода людини та їх гарантія, є тим наріжним каменем, що стоїть на чолі кута демократичних стандартів суспільства.

Як слушно зазначає С. В. Бобровник, що саме перебіг суспільної діяльності людини значною мірою залежатиме від масштабу прав і свобод, які визначають її соціальні можливості, характер життєдіяльності, систему зв'язків людей в середині суспільства. А тому, як така проблема прав людини завжди була предметом політичних зіткнень за володіння цими правами, розширення їх сфери та визначення становища людини в суспільстві. Права та свободи людини – це складне, багатоаспектне явище, пов'язане з генезою юридичних норм, які регламентують ці права та свободи. Становлення та розвиток прав і свобод людини має тривале минуле та супроводжується боротьбою доктрин і традицій, характерних саме для тієї, або іншої країни [67, с. 85].

Проводячи правовий аналіз особливостей юридично закріплених прав, свобод та законних інтересів особи на рівні кожної окремо взятої національної «системи законодавства» та «системи права», можна констатувати про особливість захисту цих прав, свобод та законних інтересів особи.

Наприклад, в Радянському союзі людина розглядалась, як певна ланка – складова суспільної системи. А самі закони трактувалися і позиціювалися, як об'єктивна реальність, яким особа повинна підкорятися цілком і беззастережно. Звичайно, що за таких умов людина ставала на шлях адаптації, втрачаючи свою індивідуальність. Держава відносилась до особи, завідомо занижуючи соціальний зміст права та свободи. Тоді чинна система права в СРСР завідомо проводила розділення між поняттями , як «людина» – «громадянин» в їх правовому тлумаченні. Необхідність обґрунтування верховенства партійної влади призводила до маніпулювання поняттями закону та права.

Базовою основою минулої Конституції УРСР, яка на той час перебувала у складі СРСР, була задекларована так звана *“розширена система”* прав, свобод її громадян. Проте, квітесенцією всього цього є те, що права і свободи відображали державотворчу діяльність, сама ж особистість із задекларованими правами просто *«розчинялася»* в понятті – соціалістичного суспільства. Усьому суспільству в цілому, незалежно від національності навішувався ярлик «радянський народ», особистість, як така взагалі невілювалася. Особистість проєкціювалася на сферу моральності, духовності, тобто в досить вузький її зміст. За роки перебування України, як держави, у вимушеному складі СРСР, було ухвалено аж чотири взаємонаповнюючих проекти Конституцій – у 1919р., 1929р., 1937р., та 1978 р., але жодна із них не гарантувала захисту прав, свобод та законних інтересів людини.

Проведений правовий аналіз конституційних документів українського державотворення радянських часів свідчить про те, що Конституції Радянської України перш за все були політичними документами які були спрямованими на відстоювання інтересів правлячої комуністичної партії, а потім уже інтересів суспільства в цілому. Саме характеристика спрямованості конституційних актів, їхніх основних цінностей та пріоритетів надає змогу зробити висновок, що хоча свобода й була прописана в Основних Законах періоду Радянського Союзу, але в реальному житті її реалізувати було практично була неможливою[244, с.20-21].

З даного приводу є цікава думка В.М. Селіванова та Г.П. Щедрової про те, що радянський тоталітарний режим формував адекватну своїм потребам соціальну структуру, де головну роль відводилося знеособленому радянському суспільству. Людина, як особистість, втрачала будь-яку самостійність і свої права, постійно була під впливом домінуючої ідеології. Державна влада радянської системи була побудована на певному спотворенні основних функцій держави. Більш чим очевидно постає те, що держава, як соціальний інститут повинна бути невід'ємною від суспільства і як політична структура не повинна була знаходитись над суспільством. Вона має бути структурою суспільства і кожний її представник - це член суспільства, який несе відповідальність за виконання делегованої йому державноправової функції [190, с.21-22].

Ми цілком погоджуємося з думкою В.М. Селіванової та Г.П. Щедрової, дійсно радянська тоталітарна «машина», як дорожній каток, все і вся вирівнювала під своє бачення і свої стандарти. Права, свободи та інтереси особи «розчинялися» в соціалістично – суспільній масі та ставали зовсім невиразними.

Зі свого боку, О. М. Гончаренко зауважує, коли мова йде про генезу прав та свобод особи, дуже доречним згадати про зміну квантитативної характеристики, тобто зміну самого обсягу прав особи. Права особи, як і будь-яке інше явище, вирізняються, як якісними, так і кількісними ознаками. Саме ж значення прав особи можна визначити, як певні умови та засоби, які необхідні для забезпечення людського існування та розвитку. Кількісні показники прав людини можуть відображатися поняттям масштабом прав людини. Величину прав та свобод людини, можна визначити за допомогою певних одиниць виміру - наприклад кількістю певного можливого часу, або розміром відповідних благ. Внаслідок обмеження змісту прав і свобод людини неодмінно звужується їхній обсяг, але зміни в обсязі прав людини не завжди обумовлюють зміни в їхньому змісті [42, с. 17-19].

То ж, з огляду на генезу прав, свобод та законних інтересів особи, як в Україні так і світі, констатуємо, що це певний ступеневий процес, результатом

якого є переміна змісту та масштабу прав, свобод належно до рівня існуючого політичного, економічного та суспільного розвитку держави.

В той же час, хотілося б акцентувати увагу на ст. 3 Основного Закону, в процесі нинішнього державотворення в Україні, в даній статті визначається лише соціальна роль людини, яка в цілому характеризує громадську роль людини в суспільстві, а отже, права та свободи громадянина. Постає очевидним те, що розв'язання проблеми відносно забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи має бути пов'язаним з внесенням змін в державно-правову систему нашої держави.

Правами якими наділені учасники кримінального провадження, самі по собі автоматично, не в змозі, забезпечити своє існування. Основним чинником, який забезпечує їхню реалізацію, повинна виконувати система законодавчо закріплених положень, завдячуючи яким в кримінальному процесі має бути забезпечений перехід від передбачених законом можливостей до нинішньої реальної дійсності.

На кшталт, О. П. Кучинська зауважує, що гарантії прав особи виконують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймні мінімізації професійних помилок з боку органів розслідування та правосуддя щодо громадянина [98, с.68-72].

Досліджуючи порівняльно - правову складову прав, свобод та законних інтересів особи, їхній ступінь та характер розвиненості даних прав констатуємо, що вони визначаються рівнем економіко-політичним розвитком самої держави, та розвитком права і гарантій в даному суспільстві.

На думку А.М. Колодія, держава і право, з одного боку, та права і свободи особи, з іншого, – це не різні за своєю сутністю, функціями та призначенням поняття, вони функціонують незалежно одне від одного. Вони є принципово однопорядковими, взаємопов'язаними суспільними явищами [81, с.96]. В цілому можна погодитися з даним судженням, воно є досить доречним і актуальним.

Доречним є зауваження Н. Н. Белякович на її погляд, в переважній більшості, кожна правляча еліта, чи то політична партія, або соціальна група

часто в саме поняття прав, свобод та законних інтересів особи вкладає зміст, який відтворює передусім їхні цілі та інтереси. В своїй більшості, використовуючи гасло боротьби за права та свободи в історії розвитку людства відбувалося багато великих звершень. Але, на превеликий жаль, такими цінностями часто спекулювали та продовжують це робити сучасні політичні авантюристи. Під лозунгом боротьби за права та свободи вони втягують народи в безглузді та жорстокі війни. Все це є свідченням того, що права людини мають історичну, політичну, соціальну та культурну обумовленість [12,с.7-8].

Досить глибокий аналіз ідеї непорушності прав і свобод особи проводить О. В. Пушкіна, яка акцентує увагу на тому, що поза науково-теоретичним аналізом невід'ємності прав особи будь-яка перебудова системи прав особи буде неповною та незавершеною. Водночас, щодо уточнення змісту таких понять, як «непорушні» та «невід'ємні» права особи, мова йде виключно про те, що поняттям непорушності окреслюється сфера стосунків між державою та цією ж особою, коли на державу покладаються певні обмеження щодо її дій у приватній сфері. Як в подальшому зауважує О. В. Пушкіна, термін «невід'ємність» скеровує нас до природи прав особи, адже саме право є невід'ємним не тому, що його не може забрати держава, а тому, що воно вкорінилося в самій людській природі [166,с.35-36]. Важко з даним твердженням не погодитися, воно є цілком слушним, його можна розглядати . як постулат права.

Аналізуючи генезу становлення прав, свобод та законних інтересів особи на теренах сучасної України, їхній рівень достатності та захищеності з боку держави, необхідно хоча б мимохідь звернутись до минулого, звідки зародилася наша держава і її правова основа. Згаданий історично - правовий екскурс засвідчує, що українська нація зробила гідний внесок в становлення передових уявлень про права і свободи особи, створивши при цьому низку нормотворчих шедеврів, які і понині дивують науковців і дослідників. Достатньо пригадати, що саме на українських теренах було створено блискучий приклад античної демократії – це присяга громадянина Херсонесу кінець IV – початок III ст. до н. е.

Приміром, гуманіст С. Оріховський-Роксолан в своїх працях, вперше в історії, як західноєвропейської та вітчизняної культури розробив та взяв за основу концепцію природного права. Оріховський є новатором в утворенні вітчизняної правової думки підтримавши концепцію суспільного договору походження держав, ставши одним із перших українським мислителів, який у своїх філософських трактатах обґрунтовував окремі елементи правової держави. Зокрема Станіслав Оріховський писав: « утворення держави спричинили необхідність взаємної підтримки, бо людина сама на світі жити не може, а також « уроджений наш гандж» — тому люди потребують одне одного. Вроджена схильність людей до суспільного життя, « немовби клеїть нас, єднає і ніби вузлом в'яже» [200,с.634].

Ще в далекому 1874 році український вчений правознавець О.Ф. Кістяківський зауважував, що для забезпечення законних прав, свобод бідних людей у кримінальному судочинстві необхідно створити для них інститут адвокатів. Щоб адвокати гарантували законні свободи громадян з першого моменту виникнення проти них небезпеки з боку кримінального процесу. В своїх наукових роботах О.Ф. Кістяківський досліджував українське звичаєве право, генезу права та судовий устрій Гетьманщини. Олександр Кістяківський залишив величезний творчий доробок, зокрема: це понад 70 наукових статей в журналах «Киевская старина» та «Киевские университетские известия», збірник законів «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1879р., «Дослідження про смертну кару» 1867р., «Елементарний підручник загального кримінального права» 1875р. та ін. [79, с.46-47].

Наукові дослідження мислителів Просвітництва в історичному аспекті, про місце людини, походження держави, сприяли тому, що все частіше відбувалося обговорення суспільних подій крізь призму прав , свобод та законних інтересів людини. Доречно зауважити про те, що сформулювавши новий підхід в осмисленні головного змісту держави, відповідно, скрізь призму прав і свобод особи, філософи і мислителі сконцентрували свою увагу переважно на самій аргументації про права та свободи особи. В таких обставинах держава поставала,

як головна умова і середовище де існує людина зі своїми правами та свободами. Виходячи із відповідних тверджень та висловів мислителів, щодо їхнього визначення держави, як головної умови існування прав та свобод особи, вочевидь цілком резюмувати, що дані підстави дають розглядати державу, як головного гаранта цих прав, свобод та законних інтересів особи.

Тож, цілком є слушне твердження, що і суспільство за своєю суттю є одним із важливих складових елементів гарантування прав, свобод особи. Теоретичні та правові міркування мислителів, стосовно гарантій прав і свобод особи, носили на той час дещо вибіркового характеру. Так при розкритті питання – ролі держави, права, суспільства і самої особи, як певній мірі, можливого гаранта прав та свобод, відбувалося шляхом дослідження лише окремих їх ознак та елементів. Уявлення про гарантії прав і свобод особи формувались за рахунок розвитку різних галузей наукового знання та розглядалися з позицій філософії, історії, соціології, права, природничих наук [128,с.12].

В цілому можемо констатувати наступне: на той далекий історичний період проблема щодо захисту прав, свобод та законних інтересів не бачилася в цілому, а тому і в цьому була її головна обмеженість таких знань.

Правова система Запорозької Січі – це сукупності джерел права державних козацьких утворень Гетьманщини, Правобережної України, Слобожанщини, що сформувалися в період XV - XVII ст. та відображала суспільний устрій держави на тому етапі розвитку. На теренах держави вершиною правотворчості вважається Конституція Пилипа Орлика 1710 р. – угода гетьмана Війська Запорозького Пилипа Орлика зі старшиною та козацтвом. Договір – Конституція Пилипа Орлика, де-юре загальноновизнаною першою козацькою українською Конституцією [196, с. 552-553].

Про те, чинних законодавчих актів, що детально б врегульовували питання кримінального процесу не існувало, зазвичай процесуальні норми формулювались в універсалах. По своїй суті, кримінальний процес в більшості розпочинався заявою потерпілого-обвинувача, в якій викладалися обставини справи та наводилися докази, вчиненого злочину чи вини відповідача. В цій скарзі позивач,

завичай, наводив імена осіб, що могли б підтвердити його слова, або яким відомі обставини цієї справи. Відтак, найпоширенішими джерелами доказів цього періоду були показання свідків. Давати свідчення в суді було обов'язком, «громадянською повинністю, яку кожний зобов'язаний сповнити» і відмова свідка давати показання тягла за собою накладання кари [140,с.35].

Застосування тортур було останнім засобом, до якого вдавалися для підтвердження правдивості пояснень, коли йшлося про тяжкі злочини. Тортири застосовували, коли були поважні, але недостатні докази вини обвинуваченого. Перш ніж приступити до мук, злочинця старанно допитували в суді, й лише після безрезультативного допиту починалася квестія. Використання добровільного визнання своєї вини обвинуваченим ставало остаточним доказом винуватості [64, с.37].

На думку Філонова О. В., права, свободи та законні інтереси особи є категорією, яка постійно знаходиться в динамічному процесі, відповідно змінюється самий зміст та юридичне формулювання. Загальновідомо, що права людини з моменту їхньої появи було прийнято розділяти на три генерації. Це дало змогу уявно розділити перебіг становлення прав людини на три своєрідні хвилі, які стосувалися всього суспільства, змусивши фактично всі режими світу в той чи інший спосіб зафіксувати положення про права особи в національному законодавстві. Крім того, одним із фундаментальних положень, що були висунуті у другій половині ХХ ст., є те, що зміна обсягу прав і свобод можлива тільки в бік збільшення, розгалуження. Суспільство пройшло тривалий і тернистий шлях від визнання ідеї належності особи і її прав, через цілу концепцію притаманності прав від народження кожній людині, а не тільки представникам панівних верств, до юридичної парадигми невідчужуваності цих прав. Однак процес розвитку прав і свобод на цьому не припинився [229,с.76-77.].

В апорі, будь-яка особа природно має невід'ємне право на визначення масштабу відповідних благ, які не суперечать інтересам інших людей, як саме суспільство так і держава в цілому зобов'язані сприяти такому забезпеченню. Утвердження та розвиток інституту прав, свобод особи дасть можливість

розкрити тип цивілізації, її стадії, тому що взаємовідносини особи і держави – важлива ознака, яка демонструє природу тієї чи іншої держави, наскільки вона правова чи тоталітарна.

Вся базова основа теперішніх прав особи в міжнародно-правових документах - це результат набутих роками споконвічно сформованих еталонів та стандартів, які згодом стали нормами для цивілізованих держав світової спільноти. Генеза прав, свобод та законних інтересів, за своїм віком налічує тисячоліття, відбувався постійний пошук тих способів взаємовідносин особи та влади. В такому процесі розвитку суспільства шляхом свободи дедалі яскравіше проявилось прагнення до обмеження влади держави, та до захисту особи від свавілля державних органів, посадових осіб, бажання дати людині більш широкі можливості для утвердження та самовизначення.

В свій час, як зауважив, німецький філософ Гегель: « всесвітня історія – це прогрес в усвідомленні свободи, прогрес, як в розумінні пізнання самої об'єктивної істини, так і в зовнішній його об'єктивізації досягнутих ступенів пізнання свободи в державно-правових формах» [229,с.141-142].

Ми цілком поділяємо думку німецького філософа Іммануїла Канта, який вважав, що політика мусить бути підвладна моралі та праву .

Тієї ж думки дотримується Є. О. Гіда: « справжня політика не може вчиняти дії, не присягнувши перед цим моралі. Право людини повинно вважатися священним, хоч би яких зусиль це вимагало від державної влади» [36, с. 174-176]. Як бачимо, що дане твердження актуальне сьогодні, як ніколи, хоча йому уже понад два з половиною століття.

Схожої думки дотримується Н. В. Михайлова, яка в свою чергу констатувала, що саме захист прав потерпілого є сенсом кримінального процесу. Практично з часу становлення Київської Русі з'явився правовий інститут потерпілого, регенерації порушених прав якому приділялась належна увага, але й на сьогодні дане питання залишається актуальним [116, с. 203].

То ж, кожному етапу історичної розбудови і розвитку прав, свобод та законних інтересів характерна правова доктрина про особу, як суб'єкта права і

належні поняття про її права та свободи. В такому сенсі людина постає еталоном соціального прогресу, своєрідним мірилом історичних взаємовідносин суспільства і держави.

Підсумовуючи викладене, хотілося б послатися на думку Ю.С. Шемшученко, про те, що головна функція права спостерігається в забезпеченні самовизначення особи, і її розвитку у зв'язку з іншими людьми та суспільством загалом. За таких саме положень право виступає як об'єктивно можливий параметр свободи, не упередженності та рівності, яка сповільняє її творчу активність, самоусвідомлення особи, гарантує суспільне визнання того, що кожний індивід народжується вільним і рівним іншому, а верховенство права розглядається, як соціальний феномен, який зумовлює невід'ємні права особи та громадянина на свободу, рівність, неупередженність, щастя, повагу і недоторканність [246,с.197-198].

1.2. Правова природа, зміст та ознаки механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження

В сьогоднішньому світі найефективнішим показником демократичності будь-якої країни є певне співвідношення механізмів правової рівноваги, як засобів заохочення, так і засобів обмеження прав особи. Таке співвідношення правової рівноваги, як найкраще характеризується символічними терезами давньогрецької богині права – Феміди, як рівновага права.

В сучасному кримінальному судочинстві України основні права, свободи та законні інтереси особи визначають характер і основний зміст кримінального процесуального закону та відповідно всієї кримінально-процесуальної складової. Відповідно, саме у царині кримінального судочинства де, на пряму, застосовуються різні заходи примусу держави до особи і де зокрема обмежують права та свободи особи, саме залучення до кримінального процесу такого особливого питання, як охорона прав, свобод та законних інтересів учасників

кримінального провадження набуває актуальності і неоцінено важливого значення для України.

Проблемі механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, в свій час, присвятили свої праці українські та зарубіжні вчені, зокрема: Ю.П. Аленін, С.С.Алексєєв, С.А. Альперт, І.Ю. Головацький, Т.В.Гошовська, Ю. М. Грошевий, В.Н. Денисов, А. Я. Дубинський, М. В. Жогін, Я.П.Зейкан, О.П. Кучинська, Л. М. Лобойко, В. З. Лукашевич, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, М. М.Михеєнко, В. Т. Нор, В.Ф. Погорілко, О.В. Римарчук, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, М. С. Строгович, В.Я. Тацій, В.М. Тертишник, О.Ю. Хабло, Л. Д. Удалова, І.Я. Фойницький, Ю.С. Шемшученко та інші.

Вище зазначені науковці зробили досить вагомий внесок в дослідженні механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, але єдиного розуміння, як такого, до цього часу вченими не узгоджено.

Українське суспільство зробило свій історичний вибір – це європейський вектор політичного, економічного та суспільного розвитку. Суть якого знаходиться у європейській цивілізаційній парадигмі, чим самим спонукає українську націю досягнути прогресу в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави. Українська громада у векторі розвитку обрала європейські цінності де вкрай важливе місце серед цих цінностей є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Враховуючи європейські перспективи розвитку нашої держави, кримінальне судочинство зобов'язане стати саме тим дійовим інструментом державної охорони прав, свобод та законних інтересів особи. В апріорі, жодне порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження не може бути виправдане будь – яким посиленням на необхідність боротьби із злочинністю.

Під розумінням самої сутті охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, слід чітко розуміти :

- це визначення та дотримання процесуальних гарантій;
- це створення відповідних умов для безперешкодного виконання учасниками кримінального провадження їхніх законних інтересів.

Зважаючи навіть на те, що задеклароване в першому розділі ст. 3 Конституції України, що людина її життя є найвищою соціальною цінністю, в дійсності її основні права та свободи можуть не мати ніякого значення без механізму реалізації задекларованих прав [82, с.5].

Гарантії з боку держави є тим наріжним каменем, який забезпечує перехід від декларованих Конституцією можливостей особи до реальної дійсності. Продуктивність таких гарантій залежатиме від рівня розвитку загально правових принципів, стану економіки країни, рівня розвитку демократії, ступеня правової свідомості, правової культури населення і головне від ефективності механізму реалізації нормативно - правового акту.

До того ж, і в ст. 2 КПК України (далі - КПК) передбачено, що: «Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [94, с.3].

Виходячи з цього, можемо засвідчити, що права і свободи якими наділені учасники кримінального провадження, не можуть самі по собі автоматично забезпечити по суті існування. Обов'язковою умовою, яка повинна забезпечити їхню реалізацію, має бути задіяна система законодавчих норм, засад, дякуючи яким у кримінальному процесі повинен бути забезпечений перехід від наданих законом можливостей до реальної дійсності. Такі чинники вионують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість усунення, або принаймні мінімізації

професійних помилок з боку органів розслідування чи правосуддя відносно тієї чи іншої особи. Тобто без механізму, який забезпечує виконання юридичних положень, не можливо втілити задекларовані положення Основного закону.

Заради того, щоб проголошені права, свободи та законні інтереси особи не залишалися б у вигляді декларацій чи лозунгів, наша держава зобов'язана створити відповідний правовий механізм для його ефективного впровадження. До найбільш дієвого правового захисту прав та свобод особи, з боку держави – є суди. У демократичних країнах світової спільноти саме суду належить провідне місце у правовій системі – тільки незалежний суд може уособлювати вершину правосуддя.

Стосовно цього, доречно зауважує Е.А. Лукашева: правосуддя – це діяльність суду, здійснювана в передбаченому процесуальним законом порядку, яка полягає в розгляді і розв'язанні конфліктів, пов'язаних із дійсним чи можливим порушенням норм права [106, с.305].

Одним з найголовніших принципів вільної демократичної держави є верховенство Закону та його неухильне дотримання всіма членами громади. У відповідності до чинної Конституції України, а саме ст. 55 «Права і свободи людини захищаються судом», та згідно зі ст. 124 Конституції України «Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі», тобто будь-яка полеміка стосовно порушення прав, свобод і законних інтересів громадян може розглядатися тільки судом [82, с.18-19, 46].

Реалізація принципів правової держави, визначених у чинній Конституції України, буде тією гарантією, яка забезпечить права, свободи та законні інтереси особи. Безумовно акцентована засада є тим ідеалом, яка повинна бути досягнута, для демократичного і цивілізованого суспільства. Робота механізму захисту прав, свобод і законних інтересів особи неможлива без діяльності належного уповноваженого державного органу, відповідно, що ці органи є тим ядром зазначеного механізму.

Якраз механізм забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження необхідно розглядати, як факт правової системи, яка в свою чергу, втілює в собі певні підсистеми та елементи зі своїми складовими. Необхідною умовою дослідження даної проблеми полягає у тому, що кожна форма механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи направлена на головне - це здобуток власної цілі та завдання. А тому тільки при сукупному аналізі структури можна зрозуміти внутрішню побудову механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, у відповідності до його функціонального призначення.

На сьогоднішній день, механізм охорони прав учасників кримінального провадження слід розглядати, як постійно динамічну систему правових засобів, які реалізуються шляхом діяльності державних органів, посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, або залучені до цього процесу. Саме завдяки даній діяльності відбувається реалізація охорони та захисту прав учасників кримінального провадження [176].

На думку Г. Й. Удовенко, права особи мають бути тим мірилом розвитку демократії, до якої ми так прагнемо. Права людини це компас, за яким держава повинна звіряти свою діяльність в усіх сферах суспільного життя [219, с.8].

В свій час, а це вже понад 100 років, І. Я. Фойницький зазначав, що дійовим механізмом захисту прав і свобод особи є саме суд : «Найважливіше завдання судової влади – захист прав, законом дарованих, проти всіх їх порушників. Суд захищає права державні, суспільні й особисті. Проте основою всіх прав особи є її свобода. Отже, природно, що однією з найважливіших функцій судової влади визнається захист свободи особи. Самостійною і незалежною в зовнішньому відношенні судова влада може бути визнана лише там, де вона в змозі забезпечити дійсну безпеку особистій свободі проти посягань усякого роду» [231, с.183-184].

Подібної думки дотримується С. І. Вікторський, де він зазначає «Вартовим усіх прав, захищених законом, називав судову владу» [23, с.86].

На наш погляд, подальше дослідження та більш глибоке вивчення питань, що пов'язанні з роботою процесуальних механізмів з забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, дасть можливість з'ясувати, як в практичній площині виконуються права і свободи особи. Більше того, подібний аналіз покаже неефективність тих чи інших кримінально-процесуальних процедур, а в подальшому це дасть можливість їх скорегувати.

Одним із перших авторів, хто звернув увагу на цілий комплекс проблем гарантування прав потерпілого був Л.В. Франк. Цим вченим було зроблено першу спробу класифікувати норми Кримінального кодексу, які мають важливість для вивчення процесуального статусу та поведінки потерпілого у кримінальному процесі. За базову основу в своїй класифікації Л. В. Франк поклав статичні та динамічні ознаки, які характеризують особу потерпілого це: вік, стать, службове становище, положення особи на момент посягання, його вчинки та поведінку. Науковець зауважив, що здатність стати жертвою злочину або ж уникнути злочинного посягання може бути як реалізована, так і потенційна здатність [233, с. 117-118]. На жаль, на той історичний період дана проблематика захисту прав, свобод та законних інтересів потерпілого, так і не стала предметом ґрунтовного наукового дослідження.

На сучасному етапі розвитку, у вітчизняній правовій науці не існує стійкого визначення механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, разом із тим відсутнє єдине бачення відносно форм гарантування прав особи.

Новатором в дослідженні проблеми забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування в нашій державі, став О. Р. Михайленко, він дає визначення: «об'єктом забезпечувальної діяльності є права, свобода та гідність людини, що в свою чергу, означає необхідність зробити їх цілком реальними, не допустивши їхнього порушення та захистивши ці права і свободу» [115,с.17].

Хотілося б привернути увагу на досить цікаве бачення в дослідженні проблем прав, свобод та законних інтересів особи С. С. Алексеєва, де він

зауважує, що самий механізм правового регулювання застосовується державою виключно для здійснення правового впливу на суспільні відносини. Саме поняття «механізм правового регулювання» має свою похідну від поняття «правове регулювання», яке в свою чергу, С. С. Алексєєв визначає, як здійснюваний за допомогою системи правових засобів результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування [4, с. 24].

Автор в даному випадку квінтесенцію правового регулювання розкриває через правовий вплив, що ж така позиція має свій сенс, вона цілком слухна і заслуговує на увагу.

На даний час в правовій науці відсутнє єдине сприймання та розуміння щодо форм механізму в забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження..

Найбільш загальноприйнятою точкою зору, з даного питання, є позиція О. Ф. Скакун, яка вважає, що функціональне розрізнення механізму правового забезпечення прав людини, формує відповідні підсистеми – механізми реалізації, охорони, прав і свобод та законних інтересів. Для певної зручності О.Ф. Скакун виділяє три підсистеми: перша підсистема – це механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів особи включає заходи, які вигідні для створення відповідних умов реалізації прав і свобод, а складові його гарантії репрезентують собою відповідні умови і засоби, що сприяють реалізації кожною особою прав, свобод закріплених в чинній Конституції України, друга ж підсистема – це механізм охорони прав, який охоплює деякі заходи з профілактики порушень прав, свобод та законних інтересів особи, здійснюючи при цьому функцію попередження протиправних дій і третя підсистема – це механізм захисту прав – який включає заходи по відновленню порушеного правового статусу [194,с. 229-230].

Стосовно цього, подібну точку зору висловила К. Г. Волинка, на її думку під формами забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи, вона визнає зовнішні прояви взаємоузгодженого функціонування складових елементів механізму забезпечення прав і свобод особи, спрямовані на перетворення закріплених в законі прав і свобод у дійсність. Ними виступають забезпечення

реалізації прав і свобод особи, забезпечення охорони прав і свобод особи, забезпечення захисту прав і свобод особи [29, с.3].

Трохи іншу думку стосовно механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів висловлює В. М. Темченко, до форм забезпечення прав і основних свобод особи він відносить заохочення, здійснення чи реалізацію, імплементацію та захист [208, с. 84]. На наш погляд, дана точка зору є більш дискусійною, саме через те, що імплементація прав виходить за межі формулювання механізму забезпечення прав особи.

Не можемо залишити поза увагою точку зору В. Н. Хропанюка. Автор у свою чергу, визначає механізм правового регулювання, як систему правових засобів, при допомозі яких здійснюється упорядкованість суспільних відносин у відповідності до цілей і задач правової держави [238, с.54-55].

Вважаємо, що дана точка зору є дискусійною, хоча її можна взяти до уваги, і при цьому визнати, що зазначений формат можна розглядати, як складові конструкції механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи. Позиції цих авторів, в дослідженні структури механізму на рівні його складових частин є у деякій мірі неповною, а для того щоб отримати правильні уявлення про механізм правового регулювання, а також про здатність виступати в цій якості, необхідно в повній мірі розглядати всі його компоненти у взаємозв'язку та взаємодії [176].

Хотілося б зробити акцент на позиції А. Ю. Олійника, де він переконує, що забезпечення конституційних свобод та гарантування недоторканності громадянина державою, визначає створенням сприятливих умов для їх реалізації, захист суб'єктивних свобод від порушень права відповідними органами чи службовими особами [135, с.152-153].

Щодо цього відповідну думку розділяє О. В. Верхогляд-Герасименко, вона розглядає охорону прав, свобод та законних інтересів особи на рівні зі створенням умов для реалізації прав як окремих складових їхнього забезпечення, які у свою чергу, перебувають у тісному взаємозв'язку доповнюючи один одного. На підґрунті думки О. Верхогляд-Герасименко під забезпеченням прав, свобод та

законних інтересів особи у кримінальному судочинстві, ми розуміємо, функціонування компетентних органів держави, які здійснюють кримінальне провадження, при цьому, виконуючи певні процесуальні дії, які спрямовані на створення умов для реалізації цих прав [22,с.14].

Таким чином, дане бачення є цілком слушним і заслуговує на підтримку, та може лягти в основу формулювання поняття та структури механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному провадженні.

Розглянувши наведені вище наукові бачення, можна констатувати, що науковці у механізмі забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження виділяють відмінні його форми, це перш за все: «відновлення», «визнання», «гарантування», «дотримання», «закріплення», «заохочення», «захист», «здійснення», «імплементация», «охорона», «реалізація», «юридична допомога» та інші. На наш погляд, самий механізм забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасника кримінального провадження включає такі форми:

- створення умов для втілення особою своїх належних прав;
- охорона прав особи;
- захист прав особи.

Виділивши в механізмі гарантування прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження всі ці самостійні форми, можемо констатувати, що це - обумовлено наявністю різних поставлених цілей, які будуть реалізовані під час здійснення прав цієї особи, а від цього відповідно і саме використання різних методів для досягнення поставленої мети. Беручи до уваги, що кожна форма механізму гарантування прав, свобод та законних інтересів особи направлена на досягнення власної цілі, необхідно надати більш широке тлумачення кожної із перерахованих форм. Все це стає необхідним для системного розуміння цільової направленості механізму в гарантуванні прав, свобод та законних інтересів особи на стадії досудового розслідування.

Характеризуючи форми механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасника кримінального провадження, необхідно обов'язково

акцентувати увагу на тому, що квінтесенцією формування умов для реалізації прав надто відрізняється від самого процесу реалізації даних прав. Коли реалізацію прав особи визначають, як певний процес втілення даною особою своїх прав, то при створенні умов для реалізації цих же прав – це вже інший процес, який здійснюється посадовими особами, або державними органами.

Як зауважує Л. Д. Воєводін, реалізація прав і свобод може виражатися у формі фактичного правоволодіння, користування, розпорядження ними, або у захисті, поновленні прав у випадку їхнього порушення [27, с. 224–226].

Будь-яке право містить не один, а декілька варіантів можливої поведінки, і кожним із цих варіантів особа може скористатися, у відповідності до чинної Конституції вона природньо володіє такими правовими можливостями, які у певний момент використовує. В даному сенсі володіння, як форма перетворення суб'єктивного права у життя виступає самостійно. Якщо розглядати зміст прав та свобод людини в повному обсязі, то володіння ними супроводжується користуванням. Разом з тим, у багатьох випадках, володіння правами складно відділити від користування ними.

На думку А. Ю. Олійника самий зміст захисту прав, свобод та законних інтересів особи включає в себе: «створення сприятливих умов для їх здійснення, охорона, захист суб'єктивних свобод від правопорушення, відновлення порушеного права компетентними державними органами чи органами місцевого самоврядування, їх посадовими, або службовими особами та об'єднаннями громадян» [135,с.153].

Із проведеного дослідження чинного КПК України витікає те, що система кримінальних процесуальних прав потерпілого поділена на три групи:

по-перше, права, які він має протягом всього кримінального провадження в ч. 1 та ч. 4 ст. 56 КПК України;

по-друге, права, які він має під час досудового розслідування в ч. 2 ст.56 КПК України;

по-третє, права, які він має під час судового провадження в ч. 3 ст. 56 КПК України.

Відтак, на стадії досудового розслідування потерпілий має право на негайне прийняття та реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим, а також отримання від уповноваженого органу, до якого від подав заяву, офіційний папір який підтверджує прийняття такої заяви і реєстрацію.

Разом з тим, в ч. 5 ст. 55 КПК України встановлено, що за наявності очевидних та достатніх підстав вважати, що заява, повідомлення про кримінальне правопорушення, або заява про залучення до провадження, як потерпілого подана особою, якій не завдано шкоди, слідчий, або прокурор виносить вмотивовану постанову про відмову у визнанні потерпілим, яка може бути оскаржена слідчому судді.

Відносно цього, Т.В. Корчева доречно зазначила, що оскільки стадія досудового розслідування є самостійним етапом кримінального провадження, то її початок повинен мати процесуальне вираження у формі відповідної постанови. Така постанова повинна відповідати вимогам положень ст. 110 КПК України і на цьому початковому етапі буде становити певний результат кримінальної процесуальної діяльності, що ми підтримуємо [84,с.114–115].

Суспільство і суспільні відносини – це динамічний процес, саме коло правовідносин постійно наростає, що в свою чергу, призводить до змін та розширення прав, свобод і законних інтересів людини загалом. Відтак постає необхідність чіткого закріплення відповідних законодавчих домінант з даного питання з перспективою подальшої ефективної практичного їх використання.

На думку Т. В. Омельченко, ускладнений рівень правовідносин не сприяє пересічному громадянину самостійно захищати особисті права і свободи. Відтак, це зумовлює не тільки необхідність постійного підвищення загального рівня правових знань, але й спонукає державу до розробки загальноприйнятих правил, які б гарантували отримання необхідної інформації щодо прав та обов'язків особи у конкретних правовідносинах [137,с.88].

Досліджуючи в цілому механізм реалізації захисту прав, свобод та законних інтересів необхідно звернути увагу на те, що « право на справедливий судовий розгляд» можна розуміти двояко: по-перше, як комплекс проголошених

норм, які регламентують певний порядок звернення особи, як до національних, так і до міжнародних судових інстанцій, в процесі захисту своїх законних інтересів, а по-друге, як об'єктивний і невід'ємний елемент правових відносин, який застосовує та чи інша особа в залежності від обставин. Тож, право на справедливий судовий розгляд – це є своєрідна додаткова модель соціальної поведінки людини, але реалізація захисту прав, свобод та законних інтересів проходить лише за певних умов.

За таких обставин хотілося б навести думку О. В. Зайчука та Н. М. Оніщенка, вони розуміють механізм реалізації права, як діяльність суб'єкта права – зобов'язаної сторони, законотворчого органу, правозастосовного органу та наявність юридичних норм, які регулюють їхню діяльність. Науковці звертають увагу на те, що поняття «механізм правового регулювання», або «юридичний механізм» вживають в правовій науці у двох неоднакових за змістом значеннях. Досить часто його вживають, як синонім поняття «правове регулювання», хоча «юридичний механізм» також пов'язують безпосередньо з реалізацією норм права. Механізм правового регулювання асоціюється з набором засобів, за допомогою яких здійснюється дане регулювання на стадії реалізації права [67,с.201–202].

Необхідно зауважити, дані тлумачення не виключають одне одного, хоча в другому з них смислове навантаження більш доречне, з ним можна цілком погодитися.

Стосовно цього, хотілося б послатися на думку Ю. М. Тодики, де він зауважує: «тільки з прийняттям КПК України у 2012 р. захист, охорона прав, свобод та законних інтересів особи, стали невід'ємною складовою досягнення завдань кримінального провадження, оскільки, порушення прав, свобод та законних інтересів особи зумовлює дестабілізацію розвитку демократичного, правового суспільства» [214,с.4].

На переконання О. В. Девятової, специфіка внутрішньо державного механізму застосування загальноvizнаних принципів та норм міжнародного права щодо права, свобод особи полягає в тому, що застосування таких норм

відбувається впродовж трьох етапів. На першому етапі загально визнані принципи та норми щодо прав людини трансформуються в конституцію, на другому – конституційні норми конкретизуються в галузевому законодавстві, а на третьому – відбувається пряме застосування загально визнаних принципів і норм, які юридично обов'язкові, але часто не враховані при конкретизації конституційних норм у галузевому законодавстві [50,с.28–30].

В нашій державі практична ж реалізація захисту прав, свобод та законних інтересів особи майже щоразу наштовхується на досить значні перепони та перешкоди, які носять, як об'єктивний, так і суб'єктивний характер і є тим базовим підґрунтям для невирішених проблем в даній сфері права.

До зазначених проблем захисту прав, свобод та законних інтересів особи в аспекті верховенства права можна віднести:

– надмірний високий рівень корупційної складової на всіх рівнях державного та громадського життя і головне – це відсутність політичної волі вищого керівництва держави для подолання даної проблеми. *В нинішніх умовах розвитку нашої держави вирішальним елементом протидії корупції повинна стати політична воля, яка передбачає, що за наявності легальних підстав закон має застосовуватися до будь-якої особи без винятку, незалежно від займаної нею посади, політичних уподобань, наближеності до політичного керівництва держави та інших суб'єктивних моментів. Для цього необхідно: 1) забезпечити належний рівень підготовки нормативно-правових актів (імплементация норм Цивільної Конвенції про боротьбу з корупцією, Конвенції ООН проти корупції, виявлення та усунення суперечностей законодавства, антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів ; 2) вдосконалення законодавчої бази з протидії корупції; 3) систематизація всіх існуючих антикорупційних нормативних актів та їх узгодженість; 4) створити механізми залучення фахівців наукових установ до проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів;*

– досить низький рівень, як правової культури так і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства. *Вирішити дану проблему*

можливо шляхом: 1) виховання у населення високих моральних цінностей; 2) підвищення їхнього рівня правової свідомості, особливо в частині знання громадянами своїх прав та свобод, механізму їх реалізації та правових способів захисту; 3) обов'язкове знання службовими особами органів державної влади та органів самоврядування - своїх повноважень та правових наслідків зловживання ними; 4) вироблення стійкої психологічної установки щодо позитивності правомірного способу життя; 5) подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції, як загрози національній безпеці;

– нехтування в дотриманні законності в громадському житті і житті держави в залежності від займаної посади. *Обов'язком кожного громадянина є дотримання вимог законності, що поширюються на всіх суб'єктів права. Ця домінанта закріплена багатьма конституційними положеннями. Так, у ст. 6 Конституції України проголошується, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України, ст. 68 Основного Закону визначає, що кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [82, с.6];*

– досить невисокий рівень кваліфікації у працівників органів досудового розслідування, прокуратури. *Для цього необхідно: провести реформування інститутів правоохоронного сектору з метою забезпечення їхньої готовності до виконання завдань протидії корупції та організованій злочинності в державі, підвищення ефективності діяльності із захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Прискорена реалізація судової реформи - становлення судоустрою та судочинства, яке функціонуватиме на засадах верховенства права у відповідності до міжнародних та європейських стандартів і гарантуватиме право учасникам на справедливий суд;*

– в переважній більшості відсутність громадського контролю за діяльністю органів розслідування. *Для цього необхідно: удосконалити систему взаємодії органів досудового розслідування з інститутами громадянського*

суспільства шляхом залученням громадського контролю за діяльністю усіх органів [142].

На наш погляд, 67 % опитаних слідчих, 73 % адвокатів, 47 % прокурорів та 52 % суддів (Додаток А) вважають механізм захисту прав свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження становить собою сукупність правових засобів, які скеровані на забезпечення порушених прав людини.

Аналіз наведених вище проблем підтверджує те, що кожне з цих питань має свої суб'єктивні та об'єктивні причини походження. Новочасний механізм забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження слід розглядати, як досить динамічну систему правових засобів, які реалізуються завдяки діяльності державних органів.

Для подальшого вдосконалення правового механізму забезпечення і захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, в нашій державі, конче необхідно приділяти увагу неурядовим правозахисним організаціям, політичним партіям, творчим об'єднанням громадян, засобам масової інформації.

Проведене дослідження механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження надає можливість зробити висновок, що євроінтеграційний напрямок нашої держави зобов'язує державні органи до гармонізації правової системи, у забезпеченні охорони прав і свобод особи.

Здійснюючи гармонізацію, Україна повинна враховувати те, що цей процес має, як правило, односторонній характер, оскільки при цьому не йдеться про взаємні кроки з обох сторін щодо узгодження своїх правових норм, а тільки про зміни в українському законодавстві з метою його гармонізації з нормами права ЄС. Для входження України в правовий простір Європейської спільноти необхідно прийняти нові або внести відповідні зміни до багатьох законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в сфері захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Так 16 березня 2017 року було підписано Закон щодо проведення судової реформи «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу, Цивільного процесуального кодексу, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» [153] у тому числі про внесення деяких змін до КПК України. Зокрема це зміни, що запроваджуються, повинні забезпечити, насамперед, ефективний та швидкий розгляд справ у суді.

В свою чергу, прийняті оновлені правила судового процесу мають сприяти більш дієвому та ефективному захисту прав і свобод громадян, які звертатимуться до суду. Тих прав і свобод особи, що гарантуються Конституцією України, Декларацією прав людини ООН, Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, а також заборона будь-яких зловживань з боку правоохоронних органів у ході кримінального провадження.

1.3. Міжнародна нормативно-правова регламентація охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження

Перелік прав особи, які зафіксовані у чинних міжнародно-правових актах, став еволюційним результатом тривалого історичного формування певних стандартів та еталонів, більша частина цих документів уже стали своєрідною нормою для національних законодавств більшості держав та в цілому для сучасного демократичного суспільства.

Проблема міжнародно-правового упорядкування стосовно охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, в часовому вимірі, має досить вагомий історичний етап і за своїм дослідженням є безперервним у вивченні. Для України це питання набуває свого особливо значення в контексті трансформації чинного права нашої держави з правом європейської спільноти. Зважаючи на те, що в царині правового законодавства більшості демократичних держав світу відводиться кримінальному процесуальному законодавству ключове місце у забезпеченні прав і свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження загальновизнаним

міжнародним принципам і стандартам, то актуальність розгляду даного питання, є на даний час непереоціненою і затребуваною в часі. Чинна Конституція нашої держави дала можливість українській правовій системі стати відкритою для майбутніх вдосконалень за рахунок подальшої модернізації найкращими світовими стандартами, як у галузі забезпечення прав учасників кримінального провадження, так і в будь-якій іншій сфері.

Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надається Верховною Радою України, є частиною національного законодавства нашої країни. Ст. 55 Конституції України надає право кожному після використання усіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом, або учасником яких є Україна. Таким чином, конституційні норми визначають місце міжнародно-правових актів у системі права держави, регламентують право кожного звертатися до міжнародних організацій для захисту своїх порушених прав, окреслюють межі дії міжнародно-правових гарантій [82,с.6].

В цілому, міжнародні правові стандарти у сфері захисту прав, свобод учасників кримінального провадження складаються із сукупності загальновизнаних норм та принципів, до яких відносяться наступні складові:

- це визнання та запровадження прав та свобод учасників кримінального провадження ;
- це обов'язкове закріплення кожною державою загальних принципів природного права учасників кримінального провадження ;
- це забезпечення та дотримання прав учасників кримінального провадження без будь-якої дискримінації;
- це відповідальність держави за порушення прав учасників кримінального провадження ;
- це подальше постійне удосконалення та розширення захисту прав учасників кримінального провадження, запровадження ефективного контролю правового механізму відновлення порушених прав.

Із аналізу вищезазначених міжнародно-правових актів вбачається, що вони закріплюють основні правові вимоги щодо захисту прав учасників кримінального провадження, дотримання яких важливе в кожній демократичній, правовій державі. Основними засадами захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження повинно стати справедливе поводження, інформованість, забезпечення відшкодування шкоди, надання безоплатної правової та ін. Поряд із цим, основними напрямками забезпечення захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження визнано:

– по-перше, впровадження міжнародних принципів захисту, закріплених Декларацією основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою та Європейською конвенцією щодо відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів.

– по-друге, впровадження до КПК України положень, що передбачають розширення процесуальних прав і законних учасників кримінального провадження відповідно до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи 11(85)11 щодо становища потерпілого в рамках кримінального права та процесу;

– по-третє, розроблення закону з питань забезпечення відшкодування учасників кримінального провадження шкоди;

– по-четверте, створення Спеціального фонду для відшкодування шкоди учасників кримінального провадження.

Норми міжнародного права встановлюють стандарти правового статусу для громадян будь-якої країни, в тому числі і для громадян України. Форма впливу міжнародно-правових норм на правове становище особи в кожній конкретній державі залежить від прийнятої в ній концепції співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Досить важливе місце в міжнародно-правовому масиві стандартів прав людини належить Заключному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року і документам, прийнятим у рамках загальноєвропейського процесу, «розрядки» міжнародної напруженості, а також Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ 1990 року, та Паризької Хартії для нової Європи 1990 року[175].

Як констатує Г. М. Омеляненко: «загальновизнані міжнародні стандарти відображають найвищі досягнення світової спільноти, в правотворчому процесі, таким чином, становлять певний взірець законодавчого забезпечення прав людини, у тому числі і у сфері кримінальної процесуальної діяльності» [136,с.90].

На сьогоднішній день, науковцями міжнародного співтовариства права розроблено і започатковано особливий термін: міжнародні стандарти в галузі прав особи – і нині під цим терміном розуміють сукупність існуючих норм у галузі прав людини та громадянина, які розроблені за участю демократичних держав у міжнародному співіснуванні і містяться у відповідних міжнародно-правових документах, або звичаях. Дані норми можна зустріти у багатьох міжнародних документах, резолюціях, конвенціях. До них можна віднести: «Загальну Декларацію з прав людини», яка була схвалена і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, «Міжнародний пакт про політичні та громадянські права» 16 грудня 1966 року, «Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права» 16 грудня 1966 року, «Європейську соціальну хартію» 18 жовтня 1961 року та «Переглянута Європейську соціальну хартію» 3 травня 1996 року, «Європейську конвенцію про захист прав та основоположних свобод людини» 4 листопада 1950 року з усіма протоколами, «Міжнародну конвенцію про права інвалідів» 13 грудня 2006 року та інші.

Все це стало акумулюватися і формуватися саме з того часу коли співтовариством було започаткований нормотворчий процес на міжнародному рівні, тобто стала творитися нормативно-правова регламентація охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. З цього випливає, що до даного терміну норми з охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження з'являлися в національних правничих системах і тільки, одержавши визнання на міжнародному рівні, поширювалися між демократичними державами. Зазвичай кожна історична система права асорбувала в себе кращу юридичну концепцію охорони прав людини як суб'єкта права, її права – від примітивних і нерозвинених форм до нинішніх. Невипадково, в ст.5 Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод від 4 листопада 1950 року проголошено, право на свободу та особисту недоторканність: «Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом» [211,с.328].

В нашій державі, вперше, на рівні національного законодавства Кримінальним процесуальним кодексом України завбачено окремий розділ IX про «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», який визначає процесуальний механізм його здійснення [94,с.279].

Зазначена тематика досліджувалась у фундаментальних працях таких науковців, як: М. О. Баймуратов, М. В. Буроменський, Ю. О. Волошин, В. Н. Денисов, О. Л. Копиленко, Н. Р. Нижник, В. Ф. Погорілко, В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика, Л. Д. Удалова, В.Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко та ін.

Суспільство пройшло довгий і тернистий шлях розвитку права, перш ніж втілити в рамки закону ідею непорушності прав, свобод та законних інтересів особи. Ще в досить далеких міфах народжувалася і передавалася ідея про недоторканність та цінність людського життя. Підсвідомо в людських стосунках, почалося формуватися природне право. Але на законодавчому рівні ці ідеї почали втілюватися з часом набагато пізніше. Одним із перших правових документів, слід вважати Велику хартію вольностей, прийняту в Англії у 1215 р.

Міжнародні стандарти – це визначальні засади, основоположні принципи, на яких повинна будуватися та функціонувати сучасна судова влада будь-якої держави. Міжнародні стандарти з прав, свобод особи здійснюють такі функції як:

- визначають перелік прав та свобод, які стають обов'язковими для всіх держав учасників даних міжнародних угод ;
- характеризують головні ознаки змісту прав і свобод, які необхідно впроваджувати у законодавчих та нормативних документах;
- -установлювати обов'язковість держави стосовно забезпечення та гарантії декларованих прав та свобод особи;
- досліджують умови стосовно втілення прав та свобод особи.

Система цих принципів стосується всіх сторін організації та функціонування судової влади, починаючи з розбудови сучасної судової влади і закінчуючи здійсненням правосуддя.

Нинішні норми міжнародного права встановлюють стандарти правового статусу для громадян будь-якої країни, в тому числі і для України. А сама форма впливу міжнародно-правових норм на правове становище громадянина в кожній конкретній державі залежить від прийнятої в ній концепції співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права.

Коли ми проаналізуємо існуючі міжнародні документи, то прийдемо до висновку про те, що міжнародна громадськість, насамперед, прагнула виробити стандарти в найбільш вразливих сферах кримінальних процесуальних відносинах. Звернувшись до положення ст. 20 КПК України, в якій декларується про забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого, ми побачимо, що європейське правосуддя використовує термін «потерпілий». Беручи до уваги, рекомендацію від Комітету Міністрів Ради Європи, де головною функцією кримінального правосуддя повинно стати задоволення запитів та охорона прав, свобод та законних інтересів потерпілого [181].

Якщо, на початковому етапі формування прав особи акценти розставлялися на проголошенні невід'ємних її прав та свобод, які складають на сьогоднішні принципи правові категорії. То на сучасному етапі розвитку правового поля, європейська спільнота приділяє більшу увагу переважно спеціалізації правових положень відносно окремого учасника кримінального провадження, в кінцевому підсумку зазначений процес наповнюється гуманізацією кримінальних процесуальних правовідносин. Це є дуже важлива імперативна норма і, в першу чергу, для нашої держави.

Міжнародно-правові акти в галузі прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження загальноприйнято називати міжнародними стандартами, дані міжнародні стандарти поділяють на:

- загально визнані норми та принципи міжнародного права, що закріплюють стандарти в області правового статусу особистості в кримінальному судочинстві.
- міжнародні стандарти, що конкретизують правовий статус окремих учасників кримінального судочинства.
- міжнародні рекомендації з системного розвитку національного кримінального процесуального законодавства.
- Римський статут Міжнародного кримінального суду – один з варіантів комплексної реалізації міжнародних стандартів [211, с. 631].

До загально визнаних та загально прийнятих актів в галузі прав і свобод особи відносять: Загальну декларацію прав людини від 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 1966 р., підписаний нашою державою 20 березня 1968 р., набрав чинності 03 січня 1976 р. Хотілося б акцентувати увагу на те, що у преамбулі цього Пакту країни-учасниці визнали: «згідно з Загальною декларацією прав людини ідеалу вільної людської особи, вільної від страху та нужди, можна досягти, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими і політичними правами» [120].

Сюди можна віднести : Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 1966 р., який набрав чинності 23 березня 1976 р.; Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., який набрав чинності 23 березня 1976 р.; Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 р., яка вступила в дію для України 15 лютого 1955 р.; Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1966 року, яка вступила в дію для України 7 квітня 1969 р.; Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., яка набрала чинності 17 липня 1996 р.; Конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього 1973 р., яка вступила в дію для України 18 липня 1976 р.; Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації у відношенні до жінок 1979 р.,

яка вступила в дію 03 вересня 1981 р.; Конвенція про права дитини 1989 р., яка вступила в дію 27 вересня 1991 р. і ін.

Важливе місце в міжнародно-правовому масиві імперативних норм прав людини належить Заключному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р., або Гельсінкський акт – міжнародний документ, що закріплював домовленості глав держав і урядів 33 європейських країн, а також США і Канади. Документ прийнятий у рамках загальноєвропейського процесу, «розрядки» міжнародної напруженості, а також Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ 1990 р., та Паризької Хартії для нової Європи 1990 р.

Хотілося б акцентувати увагу на тому, що правовий статус даних стандартів і норм є неоднаковий тому, що декларації, засади, правила, плани дій, типові договори та самі рекомендації не мають обов'язкової юридичної сили, для тої, або іншої країни. Разом із тим, маючи міжнародний статус, будучи продуктом міжнародних переговорів і наслідком досягнутої згоди, такі документи мають незаперечний моральний авторитет і грають чималу роль практичного вжитку для держав підписантів. Головна їхня цінність полягає у визнанні та ухваленні переважною більшістю цивілізованими державами, не дивлячись на те, що відсутня обов'язкова правова імплементація, вони розглядаються, як документи, що закріплюють цілі, практику та стратегії, які користуються широким визнанням у міжнародній спільноті Європи та всього світу.

Як зауважують Н. Т. Блатова та Г.М. Мелков, що чіткого універсального визначення статуту, як джерела права, немає в правових актах. Проте, згідно зі ст. 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. та Віденської конвенції про право договорів між державами і міжнародними організаціями, або між міжнародними організаціями 1986 р. Міжнародний договір – це врегульована міжнародним правом угода, укладена державами та іншими суб'єктами міжнародного права в письмовій формі, незалежно від того, міститься така угода в одному, двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її найменування [15,с.824].

У формуванні стереотипів прав особи, яким сьогодні прагнуть слідувати більшість країн світу, важливу роль відіграла «Загальна декларація прав людини», яка була прийнята у 1948 р. Організацією Об'єднаних Націй. Вона є без перебільшення документом історичної ваги, адже в ній на міжнародному рівні задекларовані основні громадянські, економічні та політичні права особи. На сьогоднішній день, принциповим стало розуміння свободи особи завдячуючи ст. 3 «Загальної декларації прав людини», яка проголосила, що кожна людина має право на життя, свободу і особисту недоторканність.

Стосовно ст. 5 Декларації закріплює заборону на тортури, жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання, в ст. 7 наголошується, що перед законом всі люди рівні та мають право на рівний захист законом. Ст. 12 передбачено: «Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань». Ст. 29 «Загальної декларації прав людини і громадянина» проголошує: «При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом винятково з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві» [65].

Не менш важливим документом являється «Європейська Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод», від 4 листопада 1950 р. – на даний час, це одне з найвищих досягнень Ради Європи. Ця Конвенція репрезентує собою фундаментальну основу загальної сукупності міжнародно-правового регулювання в галузі прав і свобод особи, та її законних інтересів. В даному документі наводиться поглиблений перелік основних прав та свобод людини: право на життя; заборона катувань і нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження чи покарання; заборона рабства та примусової праці; право на свободу та безпеку; право на незалежний суд і демократичні

процесуальні права; право на повагу до сімейного та приватного життя; право на недоторканість житла і таємницю листування; право на поновлення порушених прав та ін.

Аналізуючи Європейську соціальну хартію 1961 р., ми бачимо, що в Преамбулі Хартії зазначено: «враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням домовилися забезпечити своєму населенню громадянські та політичні права і свободи, визначені в цих документах, враховуючи, що здійснення соціальних прав повинно бути забезпечене без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, віросповідання, політичних переконань, національної належності чи соціального походження, сповнені рішучості спільно зробити все можливе для підвищення життєвого рівня та поліпшення соціальної забезпеченості, як міського, так і сільського населення шляхом використання відповідних установ і здійснення відповідних заходів [60].

Україна вступивши до Ради Європи 9 листопада 1995 р., стала повноправним її членом, парафувавши Конвенцію. З набранням чинності після її ратифікації Верховною Радою 17 липня 1997 р. наша держава визнала для себе обов'язковою юрисдикцію Європейського суду. В нашій державі було введено механізм відповідності правової системи України з нормами та стандартами Ради Європи [38,с.89].

На думку О. Я. Горяєва, основним стержнем в системі міжнародного права є норми, що обумовлюють права та обов'язки держав в їх відносинах з людиною. Відповідні норми містяться в міжнародних угодах, або є загальновизнаними та мають статус звичаю. Що ж до «прав людини», як галузі міжнародного права, то тут маємо справу з такою особливістю як норми та їх застосування державами у відносинах з людьми. Тобто тут спостерігаємо два аспекти у галузі «прав людини», а саме:

- норми «прав людини» які закріплюють права та обов'язки держав у відносинах між особою і державою;

- норми «прав людини» які регламентують обов'язки і права держав в їх відносинах з людьми. Міжнародне співтовариство слідкує, щоб національні закони відповідали міжнародним стандартам у галузі прав людини [44, с. 13-15].

Цілком погоджуємося із слушною думкою М. О. Баймуратова де він зауважує, що на сьогодні в міжнародному праві, і цей факт визнається більшістю представників міжнародно-правової доктрини, помічена певна обережність з боку світового співтовариства та його інституцій у закріпленні в прямій постановці деяких прав людини, в тому числі й у такій важливій сфері, як політична, де задіяні реальні механізми оновлення державної влади [6,с.16].

На думку Д. В. Новікова, прийнята у 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН в якості «еталону» - «Загальна декларація прав людини», до досягнення якого повинні прагнути всі держави світу, вона є не просто рекомендаційним документом для всіх країн світу. А є одним із головних джерел міжнародного права, так як більшість держав розглядає її, як документ, що містить звичайні норми міжнародного права, майже всі з яких відтворені в національних конституціях і внутрішньодержавних законах [132].

Сучасним і доволі цікавим є дослідження Стівена Гардбаума. На переконання С. Гардбаума, міжнародна система захисту прав людини, створює дві подібні системи національну і міжнародну конституційного права, що захищають основні права людини. Таким чином, у кожній із зазначених систем юридичний статус захищених прав є ідентичними. При цьому, враховуючи її виразний правовий статус, система прав людини характеризується як конституційований режим міжнародного права. Відповідно, розвиток міжнародного права людини є серйозною рисою ситуації відмови від традиційної, горизонтальної парадигми міжнародного права, заснованого на суверенній рівності держав і заміни її на більш вертикальну, конституціоналістську парадигму. В цьому С. Гардбаум вбачає паралель із національною ситуацією, в якій національне законодавство про права людини конститує всю правову систему загалом [34, с. 752]. На нашу думку, дане бачення професора Стівена

Гардбаума є цілком переконливим і воно відповідає всім критеріям розвитку і утврдженню міжнародного права людини в національних системах.

На думку Ю. О. Волошина, першочерговість проблематики особи, її прав та інтересів на міждержавному рівні співробітництва внесло істотні зміни в правовому статусі людини: якщо раніше правовий статус людини окреслювався винятково нормами національного права, то нині, завдяки розвитку міжнародного гуманітарного права, та виникненню великої кількості міжнародних органів, які займаються захистом прав і свобод особи, людина отримала можливість від власного імені виступати на міжнародній арені на захист своїх порушених прав [32, с. 414].

На сьогодні, міжнародне право поступово перестає бути виключно міждержавним воно трансформується у право міжнародних співтовариств яке, в свою чергу, являє собою вже не просто сукупність держав, а власне співтовариство, має спільні цілі, цінності, інститути та норми. Хотілося б при цьому зауважити, що правовий статус міжнародних стандартів та самих норм в правовому сенсі неоднаковий, оскільки декларації, принципи, керівні вказівки, правила, плани дій, типові договори та рекомендації не мають обов'язкового юридичного зобов'язання.

Однак, користуючись при цьому міжнародною значимістю, та будучи продуктом міжнародних переговорів та наслідком досягнутої згоди, такі документи мають незаперечний моральний авторитет і грають роль практичного керівництва для держав. Їхня головна цінність полягає у визнанні та прийнятті великою кількістю держав, і навіть не дивлячись на те, що вони не мають в своїй більшості обов'язкової юридичної сили, вони розглядаються, як документи, що закріплюють цілі, практику і стратегії, які користуються широким визнанням у міжнародній спільноті. З огляду на те, що міжнародні документи у сфері прав та свобод людини, представляючи собою загальнолюдські стандарти, передбачають в собі заходи щодо забезпечення прав і свобод та захисту їх від зазіхань, а також надають самій особистості юридичні можливості реалізувати і захищати визнані

права і свободи, необхідно акцентувати увагу на їх вивченні та детальному аналізі.

Якщо провести аналіз чинних міжнародних документів, то можемо резюмувати про те, що міжнародна спільнота насамперед прагнула виробити стандарти в найбільш уразливих сферах кримінальних процесуальних відносин. Причому, якщо в початковий період становлення прав особистості акцентувалося на проголошенні невід'ємних прав і свобод особистості, що складають на сьогодні принципові правові категорії, то на подальшому етапі розвитку світової спільноти увага приділяється переважно спеціалізації правових положень щодо окремого учасника кримінального судочинства і, в кінцевому підсумку, процесу [251, с.137-138].

На підставі вищевикладеного можна класифікувати існуючі міжнародні стандарти в галузі прав особи та в сфері кримінального судочинства, де на перше місце будуть поставлені стандарти, які мають загальний характер та мають статус загально визначеності, принаймні, що їх сприймають та визначають більшість науковців сучасності.

На переконання К. Ф. Гуценка і Є. Г. Ляхова, «Загальна декларація прав людини», яка була прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, постала одним з перших основоположних документів ООН, як єдиний шаблон на який необхідно орієнтуватися всім цивілізованим державам світу. В прийнятих стандартах, що містяться в «Загальній декларації прав людини», втілені загальнолюдські цінності, які необхідні для гідного розвитку кожної людини, для забезпечення її прав, свобод та законних інтересів. Вони передають досвід, акумульований і втілений світовою спільнотою, та визначають той рівень, за який демократичні держави не можуть опускатися [47, с. 80].

Основні положення, що задекларовані в преамбулі Декларації, як найкраще відображають ідею, яка властива характеру міжнародних стандартів, а саме: це гармонізації законодавства демократичних держав. Декларація, яка мала на початковому етапі статус рекомендаційного міжнародного акта, завдяки

успішному втіленню в життя визначених норм – набула статусу беззаперечної норми міжнародного права, то ж залишається сподіватися, що подібна доля очікує інші міжнародні норми-стандарти в області прав людини, як повага прав, свобод та законних інтересів людини.

Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права прийнятий у 1966 р., та був ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР у 1973 р., необхідно відносити до категорії документів, які охоплюють стандарти та принципи кримінального судочинства. Головна суть цього міжнародного документа полягає в тому, що в порівнянні з декларацією автори Пакту намагалися найбільш детально, розкрити положення визначених стандартів, що були викладені раніше у декларації [120].

До того ж Пакт на відміну від Декларації виконує вже не рекомендаційний характер, а мав зобов'язальний характер для країн-учасниць цієї угоди. Стаючи, за великим рахунком, одним із шаблів розвитку принципів та стандартів захисту прав і свобод людини. Пакт фактично, створив на їх основі внутрішню систему, визначених основних параметрів належної поведінки, що забезпечила ефективне виконання даного стандарту. Так, наприклад, стандарт, який вказує на заборону необґрунтованого арешту та затримання, був доповнений посиленням про те, що позбавлення волі особи тільки тоді може бути законним, коли була дотримана процедура встановлена законом, необхідна для застосування відповідного заходу.

Крім того, на законодавчому рівні було закріплено обов'язок держави повідомляти особу, при арешті, причини арешту, а також законодавчо передбачено можливість судового оскарження прийнятого рішення про арешт і право особи на компенсацію в разі незаконного арешту. Цікавим у Пакті є те, що на відміну від Декларації, закріплений ряд відповідних статей, які спеціально присвячені правовому статусу обвинуваченого, що представляють собою необхідний мінімальний перелік правочинів відповідного учасника кримінальних процесуальних правовідносин.

В нинішньому світі, забезпечення охорони прав та свобод учасників кримінального провадження перейшло далеко за межі внутрішньонаціональних

кордонів, ними переймаються не тільки європейські інституції, а й світові в цілому. На сьогоднішній день, права особи стали наріжним каменем правового впорядкування суспільного життя в більшості демократичних країн світу, що обрали за основу правову державу. Сам концепт прав особи, по-перше, став основою практики міжнародних відносин та їх юридичного регулювання, а по-друге, він набув статусу правової вимоги міжнародного співтовариства до кожної окремої держави, незалежно від її суспільного ладу, та закріплений у ряді міжнародних правових документів [114, с. 193].

Міжнародні стандарти прав, свобод особи, на думку Ю. Я. Касараба, – це закріплені в міжнародних актах та інших міжнародних документах певні еталони, норми, показники, до дотримання та досягнення яких заохочується, або ж зобов'язується держава [76,с.10].

На наш погляд, доцільно було б використовувати уніфіковане розуміння закріплення міжнародних стандартів, «міжнародний біль про права і свободи людини і громадянина», який становлять усі міжнародні акти та документи щодо регламентації міжнародних стандартів у даній сфері.

Нинішні міжнародні стандарти відносно основних прав та свобод особи і її законних інтересів є тим базисом, який наповнює міжнародний досвід щодо захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Це низка нормативних актів, таких як: «Загальна декларація прав людини», «Міжнародний пакт про політичні та громадянські права», «Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права», «Європейська соціальна хартія», «Європейська конвенція про захист прав та фундаментальних свобод людини з протоколами» та інші. Головні положення прийнятих Декларацій, Пактів, Хартій, Конвенцій світової спільноти демократичних держав про права, свободи та законні інтереси людини неодмінно повинні відповідати всім міжнародним стандартам, оскільки захист прав, свобод та законних інтересів є тим основоположним базисом демократичної держави.

В апріорі, кожна цивілізована держава зобов'язана забезпечити реалізацію правових гарантій захисту прав, свобод та законних інтересів своїм громадянам, це

і стане невід'ємною складовою демократичної держави. Загальновизнані міжнародні стандарти є важливим нормативним елементом міжнародного механізму реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Висновки до розділу 1

1. У своєму нормативному розвитку правових засад забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як суб'єкта права можемо констатувати, що дана категорія є досить мінливою в історичному аспекті, вона на кожному історичному витoku розвитку еволюціонувала разом із суспільством і самою державою. В наш час, забезпечення охорони прав та свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження перейшло далеко за межі внутрішньонаціональних кордонів, ними переймаються не тільки європейські інституції, а й світові в цілому. На сьогоднішній день, права учасників кримінального провадження стали наріжним каменем правового впорядкування суспільного життя в більшості демократичних країн світу, які обрали за основу правову державу.

2. Під правовою природою «механізму захисту прав учасників кримінального провадження» необхідно розуміти комплексну юридичну систему, яка створює необхідні умови для ефективного забезпечення прав учасників кримінального провадження, що виявляється у діянні уповноваженого суб'єкта, направлено на реалізацію, охорону або відновлення права, що було порушено чи безпосередньо знаходиться під загрозою порушення, яке може завдати значної шкоди охоронюваним законам інтересам суспільства, держави чи окремого індивіда.

Правовий механізм захисту прав учасників кримінального провадження є ширшою категорією у порівнянні із правовим механізмом забезпечення прав учасників кримінального провадження, оскільки охоплює одночасно національний і міжнародний рівні правового регулювання, тоді як механізм

забезпечення прав учасників кримінального провадження розповсюджує свою дію на лише конкретний рівень правового регулювання, на національний, або на міжнародний.

3. Міжнародна нормативно-правова регламентація з охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження – це проголошені в міжнародно-правових актах і прецедентній практиці ЄСПЛ принципи, норми та рекомендації, які закріплюють стандартизовані правила поведінки учасників кримінального провадження щодо забезпечення права на захист та можливостей для спростування твердження про причетність особи до вчинення або вчинення особою кримінального правопорушення, суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Міжнародні стандарти та практика ЄСПЛ надає змогу визначити систему за критерієм фундаментальних правомочностей сторони захисту щодо спростування підозри, обвинувачення, без забезпечення яких неможливо досягнути завдань кримінального провадження, до яких відносяться стандарти: 1) *реалізації права на інформацію про характер і причини підозри, обвинувачення*; 2) *реалізації права на самозахист*; 3) *реалізації права на професійний захист*; 4) *стандарти можливостей підготовки захисту*.

РОЗДІЛ II.

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Поняття і зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження

За географічною складовою Україна є однією з найбільших європейських держав, але щодо правової складової, наша держава ще досить далеко від провідних позицій європейського правового поля, нині чинне законодавство знаходиться в постійному динамічному становленні.

Але на привеликий жаль, нинішня Україна ще не в змозі похвалитися стабільним механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. На сьогодні, досить актуальним і нагальним є врегулювання цілого ряду невіршених питань кримінального процесуального законодавства і зокрема, вирішення проблеми пов'язаної з забезпеченням самого механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Так, з метою вдосконалення та врегулювання законодавства стосовно забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, необхідно розробити і дозатвердити План дій стосовно врегулювання законодавчого поля у сфері прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на період, щонайменше до 2025 року. Удосконалення чинного законодавства стосовно забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження здійснюватиметься з урахуванням, як вітчизняного досвіду, так і напрацьованих та апробованих міжнародною спільнотою засад, а також практики Європейського суду з прав людини, інших міжнародних організацій.

На думку І. О. Бакірової, в сучасній Україні немає практично жодного

права, яке б не порушувалося в тій чи іншій мірі із кожним роком дана кількість порушень прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження зростає. За своїм менталітетом громадяни України ще не звикли до можливості судового захисту своїх прав, свобод та законних інтересів, а тому не використовують цей спосіб захисту в повній мірі. Насамперед це обумовлено тим, що у пересічних громадян існує велика недовіра до суддів та судової системи в цілому і на те є велика кількість прикладів, а по-друге, через неспроможність більшої частини учасників кримінального провадження сплатити послуги адвоката і по-третє, нині існує чимала кількість колізій в українському законодавстві, та нестабільністю чинного законодавства. Українська судова система шкутильгає від надмірного навантаження, дефіцитом кадрів, недофінансуванням, що в результаті породжує корумпованість суду [10].

У контексті забезпечення права на захист важливо розуміти важливість забезпечення такого права, коли цього вимагають інтереси правосуддя. Так, у справі «Довженко проти України» (*Dovzhenko v. Ukraine*, заява №36650/03), рішення від 12 січня 2012 року, порушення п. 1 та підп. «с» п. 3ст. 6 Конвенції щодо права заявника на захист Європейський суд з прав людини встановив у зв'язку з тим, що під час провадження у Верховному Суді України заявнику не було надано юридичної допомоги захисника, оскільки норми чинного на той час Кримінального процесуального кодексу України не передбачали обов'язкового надання безоплатної правової допомоги особам, яким вже призначено максимально суворий вид покарання однак, зважаючи на серйозність висунутих заявникові обвинувачень та можливу міру покарання, інтереси правосуддя вимагали обов'язкової участі захисника у цій справі [183].

Ця справа є яскравим прикладом двох тенденцій розвитку національної юридичної практики, по-перше, коли відсутність механізму реалізації права нівелювало саме право з огляду на неможливість де-факто ним скористатися, незважаючи на його проголошення де-юре, а по-друге, незастосування європейських стандартів, закріплених, зокрема, у практиці ЄСПЛ, незважаючи на законодавче визнання такої практики джерелом права [235].

В нинішніх умовах розвитку і становлення українського суспільства, кожний громадянин повинен чітко розуміти, що сутність і реалістичність прав, свобод та законних інтересів, залежить не в проголошеній декларативності, а в їхній практичній складовій, які забезпечують і гарантують державою неодмінну реалізацію.

Проголосивши себе правовою європейською державою, наша країна тепер зобов'язана дотримуватися принципу «верховенства права» та рамок правового поля, який повинен базуватися на засадах передбачених Конституцією та законами України. Головна складова верховенства права повинна бути втілена в таких принципах, як чесність, справедливість, відповідальність, дані принципи є базовими у відносинах «держава-громадянин».

На думку Ю. М. Тодики, недостатньо мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, а для цього потрібні чіткі механізми їхнього практичного втілення в життя, що повною мірою стосується конституційно-правової сфери нашої держави [212, с.336-337].

По своїй суті механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження – досить складний процедурно-правовий порядок реалізації таких прав і свобод, при якому закон визначає певну процедуру такої реалізації –це послідовність дій самого носія права і зобов'язаних суб'єктів права, а також зміст даних дій, виконання яких і направлено на найбільш повне і точне використання цього права.

Питанням поняття, змісту механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження приділяли в науково-практичній та історичній сфері, як українські науковці, так і зарубіжні, зокрема: С.С. Алексеєв, О. В. Верхогляд-Герасименко, І. Ю. Головацький, Ю. М. Грошевий, Т.В. Гошовська, А. Я. Дубинський, М. В. Жогін, О.П. Кучинська, О. М. Ларін, В. З. Лукашевич, В. Т. Маляренко, М. М.Михеєнко, О. Р. Михайленко, Я. О. Мотовіловкер, В.В. Рожнова, М. С. Строгович, В.М. Тертишник, Л. Д. Удалова, І. Я. Фойницький, М. Є. Шумило, та інші.

Питання організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження вимагає ретельного наукового аналізу та дослідження, удосконалення існуючого механізму правового регулювання та нормативно-правової бази в Україні. Саме розуміння механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження можна розглядати, як факт правової системи, яка абсорбує в себе деякі підсистеми, елементи, складові. А тому для оцінки поняття механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження необхідно розкрити зміст та відповідно до цього, сформулювати загальне розуміння даного механізму. Зміст «механізму» забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження розкривається, як скорегована система правових засобів, що направлені на захист прав, свобод та законних інтересів особи.

Самий процес для реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в нашій державі має по собі досить складний характер та має певну структуру. То ж сукупність таких процесів, що дають змогу для реалізації права, та їхнього конкретного застосування і складають особливий механізм для переведення загальних розпоряджень в особисту поведінку даних суб'єктів права. Під даним механізмом реалізації мається на увазі засіб здійснення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, тобто певним чином узгоджені правомірні дії людини, та інших суб'єктів права, а також умови та елементи, які впливають на даний процес.

На сьогодні, питання про структуру механізму реалізації прав та свобод учасників кримінального провадження в правовій науці залишається досить дискусійним. Існує правова думка про три складові частини даного механізму, куди відносимо:

- це механізм забезпечення – він виступає, як передумова виконання прав учасників кримінального провадження;
- це механізм безпосередньої реалізації – який фактично втілює ці права в життя;

– це механізм захисту – він починає діяти з моменту порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та спрямований на їхню регенерацію.

На наш погляд не варто називати механізм забезпечення передумовою здійснення права та розділяти механізм реалізації на складові частини, тому, що і забезпечення, і захист прав виступають, як процеси, що супроводжують дану дію. У самій структурі механізму реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження прийнято виділяти два основних елементи:

- це здійснення, або безпосередня реалізація права;
- це гарантування безпосередньої реалізації права.

Сучасна доктрина про права та свободи учасників кримінального провадження, як наука, розглядає кілька підходів про правове визначення механізму реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, тим самим демонструє неоднозначність і затребуваність даної теми.

Так Н. М. Добринін акцентує увагу на декількох підходах даної наукової дискусії: по-перше, абсолютно слушною видається усвідомлення механізму реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як не тільки юридичного, а й соціального, тому, що втілення конкретного суб'єктивного права інколи веде до отримання особою суспільно значущих благ, або набуття стану свободи; по-друге, механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження приймає послідовну системну взаємовідносин суб'єктів права по впровадженню в життя приписів норм прав учасників кримінального провадження і не являється засобом здійснення прав та обов'язків окремою особистістю; по-третє, механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження не потрібно досліджувати виключно у формально-юридичному аспекті. Він реалізується під впливом соціально-психологічного, політичного, економічного, релігійного, організаційного та інших факторів, що визначають в загальності процес реалізації прав та свобод конкретного учасника кримінального провадження; по-четверте, в цілому, механізм реалізації прав, свобод та законних

інтересів учасників кримінального провадження уособлює собою цілий комплекс правових дій, які дають право вважати його процесуально-правовим порядком.

Тож, як зауважує Н.М. Добринін, під механізмом реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження слід розуміти особливий правовий механізм, який репрезентує собою певну систему передбачених законодавством дій різних суб'єктів, спрямованих на отримання індивідуального блага, або суспільно значущого результату. На нашу думку, механізм реалізації прав і свобод включає в якості особливої підсистеми механізм захисту прав і свобод (*переклад дисертанта*) [53,с.19-20].

Недотримання реалізації «механізму» забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження розкривається в рішенні Європейського суду з прав людини (далі-ЄСПЛ), яке стосується позбавлення свободи неповнолітньої особи – «Корнейкова проти України» (*Korneykova v. Ukraine*) від 19 січня 2012 р., заява № 39884/05. Порушення підпункту «с» п. 1 ст. 5 Конвенції у цій справі ЄСПЛ констатував, з огляду на те, що у протоколі затримання заявниці, яка на той час була неповнолітньою і яку було затримано працівниками Держинського РВ Харківського ГУМВС України в Харківській області за підозрою у вчиненні нею тяжкого злочину, не містив підстав для такого затримання, а містив лише посилання на ст. 115 КПК 1960 року, яка не містить виключного переліку підстав для затримання, а відсилала до інших статей цього кодексу, тобто зазначені у протоколі посилання були стандартними та не були проаналізовані у світлі обставин конкретної справи заявниці. Окрім того, було визнано порушення підпункту «с» п. 1 та п. 3 ст. 5 Конвенції через необґрунтованість постанови Держинського районного суду м. Харкова від 21 квітня 2012 року про обрання для заявниці запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, оскільки при її постановленні не було належним чином враховано стан здоров'я заявниці та те, що вона була неповнолітньою, а відповідно до чинного законодавства, до неповнолітніх такий запобіжний захід міг бути застосований лише у виключних випадках; порушення п. 4 ст. 5 Конвенції

було констатовано у зв'язку з тим, що апеляційний суд розглядав скаргу заявниці на постанову про обрання їй запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за її відсутності [184].

Право на захист – це природне право учасників кримінального провадження, що з'являється в момент порушення такого права, головним джерелом такого права є сама природа, а не воля законодавця. Само собою право на захист вказує можливість вдаватися в окремих епізодах до примусової сили, яку застосовує держава, іншими словами, суб'єктом правоохоронного відношення, повинен бути саме державний орган, без якого примус такий нереальний. По своїй суті, механізм захисту учасників кримінального провадження своїх прав – це є прями стосунки носія права на свій захист та органу державної влади, який реалізується в процесуальному порядку та втіленні захисту суб'єктивного права.

За великим рахунком, процесуальний механізм захисту прав та свобод - це певною мірою, встановлений та гарантований законодавством неодмінний порядок із забезпечення правового статусу учасників кримінального провадження, що включає в себе впорядковану діяльність органів влади, недержавних правозахисних організацій і самостійну реалізацію суб'єктивних прав, які направлені на відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

До основних складових частин механізму захисту прав, свобод та законних інтересів дозволено віднести:

- нормативний – це відповідні правові акти конституційного права, кримінального права, кримінально процесуального права, адміністративного права, цивільного права та інші);
- інституційний – це відповідні органи, організації, установи, посадові особи, що відносяться до системи органів правосуддя;
- інструментальний – це певна сукупність правових способів, що застосовуються відповідними органами для захисту прав ,свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

За своєю правовою природою механізм захисту прав, свобод учасників кримінального провадження досить інтегрований, а від цього вчені та науковці пов'язують з ним, як внутрішньо державні установи та інститути захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, так і міжнародні установи, інститути захисту прав і свобод учасників кримінального провадження.

В нинішній інституції прав людини існує декілька підходів до визначення механізму реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, чим демонструє дискусійність і актуальність даної теми.

Можна виділити декілька особливостей даної полеміки. Одна з них – це абсолютно доречною видається розуміння механізму реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як втілення не тільки юридичного, а і соціального.

Наступна особливість – це коли механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є завжди послідовне та системне взаємовідношення різноманітних суб'єктів права по втіленню в життя.

Третя особливість – це коли механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження не потрібно досліджувати виключно в формально-юридичному аспекті. Будучи досить індивідуальним механізм реалізації прав, здійснюється під впливом психологічного, політичного, економічного, соціального морального, та цілого ряду інших факторів, які неодмінно визначають загалом шлях реалізації прав, свобод та законних інтересів.

Четверта особливість – це коли механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження репрезентує сукупність правових дій, які дають право вважати його процесуально-правовим порядком.

Тож, під механізмом реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження варто розуміти спеціальний правовий механізм, який показує процедуру передбачених законом дій різноманітних

суб'єктів, спрямованих на гарантування індивідуального блага або суспільно значущого результату.

За своєю суттю, механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, це певий порядок юридичних процесів, завдячуючи яким забезпечується відновлення порушених прав учасників кримінального провадження, розв'язання правових суперечок та усунення бар'єрів в реалізації прав.

До основних компонентів механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, можна віднести: по-перше, це юридичні норми, які регламентують поведінку особи у конкретній ситуації, та самі правовідносини, в рамках яких відбуваються дії щодо захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; по-друге, самий механізм захисту який включає кілька варіантів здійснення; права особистості на захист – за участю різноманітних органів або самостійно.

На думку В. В. Бутнєєва, термін «механізм» – означає внутрішній порядок системи, та сукупність цих станів і процесів, з яких складається таке явище. По-іншому, ми можемо перефразувати, що «механізм» – це певна сукупна когерентність елементів, які являють собою певну систему, що знаходиться в певному динамічному стані. Механізм тому саме так і називається, що він символізує певний рух. Механізм досудової захисту входить в загальний комплекс механізму захисту прав і свобод учасників кримінального провадження. Головними елементами механізму захисту це правові норми, які регламентують діяння суб'єктів у конкретній ситуації; – це правовідносини, в рамках яких здійснюються заходи захисту суб'єктивних прав і законних інтересів; – це акти реалізації прав і обов'язків суб'єктів конфліктної ситуації (*переклад дисертанта*) [20, с. 9].

В свою чергу, З. Д. Чуйко зауважує, що в юридичній літературі фраза «забезпечення» має достатньо широкий аспект, який можна трактувати, як створення надійних обставин для здійснення чого-небудь, гарантування, захисту, охороняти когось від небезпеки. А від цього і термінологічне значення, таке як:

механізм «забезпечення», «реалізації», «здійснення», «гарантування» прав і свобод людини і громадянина. крім того, до його структури включають неоднакову кількість елементів, однак найбільш загальними з них є: «гарантування», «реалізація», «охорона», «захист» і «відновлення» [241, с. 85].

О. Ф. Скакун подає досить цікаве визначення механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як певний порядок засобів та чинників, що забезпечують необхідні умови поваги до всіх основних прав і свобод, які є похідними від її гідності. І при цьому, зауважує О. Ф. Скакун, що головним завданням механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є охорона, захист, відновлення порушених прав, а також формування загальної та правової культури. Основними підсистемами механізму забезпечення прав, свобод учасників кримінального провадження є механізми: реалізації, охорони, захисту.

В цілому механізм реалізації прав і свобод учасників кримінального провадження включає заходи, які спроможні створити умови для реалізації таких прав і свобод. Механізм охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження включає заходи з профілактики правопорушень для утвердження правомірної поведінки особи. Механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження охоплює заходи, які призводять до відновлення порушених прав неправомірними діями та відповідальності особи, яка вчинила дані правопорушення [193,с.190].

На думку О. В. Негодченко, механізм забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження складається з таких основних частин :

- це юридичні норми та нормативно-правові акти, як методи їхнього вираження;
- це індивідуально-правові документи (акти процесуального забезпечення);
- це юридичні факти (осередок, що стоїть між правом та стосунками громадян);

- це правові відносини (громадські відносини, що врегульовані нормами права і гарантованні державою);
- це індивідуальні права та правничі обов'язки;
- це визначенні форми і способи організації здійснення індивідуальних прав і правничих обов'язків.

Тож на його думку, основним компонентом механізму із забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, є гарантування державою збереження прав та свобод, головний сенс якого зводиться у створенні потрібних умов для оперативного та гарантованого захисту особи. В даний час назріла насущна необхідність щодо подальшого ретельного вивчення гарантій забезпечення прав і свобод та пошуку напрямків підвищення їхньої ефективності. Самі ж гарантії забезпечення прав , свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як загальне поняття є основними способами, засобами, за допомогою яких кожній особі забезпечується ефективна охорона та захист прав учасників кримінального провадження, одним із видів правових гарантій є юридична відповідальність як специфічний юридичний засіб забезпечення реалізації, охорони й захисту прав і свобод людини та здійснення закріплених у законодавстві обов'язків [130, с. 215-216].

Часто вживане поняття механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, в даний час набув значного поширення завдячуючи тому, що практично будь-який правовий спосіб захисту здійснюється в певному визначеному порядку, при впливі факторів правового і не правового характеру.

Сама по собі, категорія «механізм досудової захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» в юридичній літературі не отримала широкого вживання, відповідно, не визначені чіткі поняття, зміст, структура і цілі даного механізму. Ми можемо тільки констатувати, що для механізму досудового захисту є характерними ті ж самі ознаки, зміст та властивості, як і для загального механізму захисту прав учасників

кримінального провадження, але у цьому разі потрібно зважити на особливості досудового захисту права.

За своєю природою механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження становить певний комплекс юридичних методів, умов, факторів, які направлені на забезпечення захисту порушених прав, свобод та законних інтересів конкретного учасника.

Механізм захисту прав, свобод та законних інтересів ставить собі за мету поновлення порушених прав учасників кримінального провадження, та пропагування її ефективному захисту органами судової влади. Головним стержнем механізму захисту на стадії досудового розслідування є поведінка суб'єктів, що здійснюють захист, а також діяння учасників кримінального провадження, право яких було порушено. При цьому, можемо констатувати, що на ефективне функціонування механізму захисту прав учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування впливають не тільки правові явища, але і на соціальні явища, що є загальними передумовами формування та функціонування даного механізму. На переконання окремих вчених та науковців, що механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є спрямування взаємодії та співробітництва поміж інституалізованими структурами.

За певних обставин при дослідженні механізму реалізації основних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження дане питання у дійсності підміняється механізмом їхнього правового регулювання. Однак, на наш погляд, такий підхід видається вкрай вузьким та лімітованим. Хотілося б зауважити, що в деяких випадках в юридичній літературі уподібнюються поняття гарантій основних прав, свобод та законних інтересів з механізмом їхньої реалізації. В науковців переважає думка, що механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження містить передусім, з гарантій їх забезпечення, або ж поєднує саме гарантування та реалізацію і охорону конституційних прав і свобод учасників кримінального провадження.

Як зауважує О. Ф. Скакун, правовий механізм є частиною, так званого, соціально-правового механізму. При цьому вона наголошує, що такий правовий механізм діє в єдності та покликаний охороняти і захищати права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження. Окрім того, вона відзначає, що самий механізм соціально-правового забезпечення прав і свобод людини можна поділити на три підсистеми: механізми реалізації, охорони та захисту [193,с. 206].

На думку В. Ф. Погорілко і М. П. Рагозіна – механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є системою влади держави, основною функцією якої є захист прав учасників кримінального провадження. То ж, М. П. Рагозін визначає, що «юридичний механізм захисту прав учасників кримінального провадження – це можливості з дійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод, а також система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи. До системи органів, що захищають і гарантують права учасників кримінального провадження в нашій країні відносяться:

- Верховна Рада України;
- Президент України;
- Кабінет Міністрів;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- центральні та місцеві органи виконавчої влади;
- органи місцевого самоврядування;
- правоохоронні органи;
- і найголовніше це – суд [170, с.180].

Подібну точку зору розділяє О. Г. Огородник, але в такому разі він відносить до механізму захисту прав ще й громадські організації, правові та нормативні акти, які покликані захищати права людини [133,с.15].

Механізми захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження прийнято розділяти на міжнародний та

національний. Під міжнародними механізмами захисту прав розуміють систему міждержавних органів та організацій, які діють з наміром втілення міжнародних стандартів прав та свобод людини чи їхнє відновлення в разі їхнього порушення.

На переконання О. В. Дев'ятової, головна специфіка внутрішнього механізму, це застосування даних принципів та норм міжнародного права, щодо захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження полягає в тому, що застосування даних норм відбувається впродовж трьох стадій. На першій стадії загальновизнані принципи та норми щодо прав учасників кримінального провадження трансформуються в конституцію, на другій – конституційні норми конкретизуються в галузевому законодавстві, а на третій – відбувається пряме застосування загальновизнаних принципів і норм, які юридично обов'язкові, але часто не враховані при конкретизації конституційних норм у галузевому законодавстві [50, с. 28–29].

Тож, можна констатувати, якраз механізм реалізації прав та свобод учасників кримінального провадження доцільно трактувати, як певну сукупність організаційних та матеріально-технічних засобів практичного виконання юридичних приписів. Даний механізм є складним комплексом взаємозалежних елементів між собою. Але водночас даний механізм є невід'ємною складовою існуючої правової дійсності, який існує автономно від того, чи він є задіяний в момент втілення суб'єктами відносин своїх прав. Більше того, наявність даного механізму свідчить про ефективність правового регулювання, із захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на території даної держави.

В нашій державі до головних складових національного механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження входить:

- Комітет Верховної Ради України з прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин;
- Уповноважений Верховної Ради з прав людини;
- Офіс Генерального прокурора України;

- Інституція адвокатури;
- Міністерство внутрішніх справ (в частині контролю за дотриманням прав людини);
- Національне бюро по дотриманню Європейської конвенції з основних прав та свобод людини;
- громадські не державні інституції;
- засоби масової інформації.

На переконання М. Д. Савенко, основу механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження складають правові принципи, норми права, а також умови і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав та свобод. Це система взаємопов'язаних конституційних норм, які закріплюють основні права та свободи учасників кримінального провадження і встановлюють гарантії їх реалізації, а також система органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави, які забезпечують, охороняють і захищають основні права та свободи громадян [189, с. 74].

Цікаву думку висловлює С. Д. Гусарєв, де він зауважує, що феномен правового статусу учасника кримінального провадження визначає співвідношення самої особистості та права, за допомогою якого держава окреслює для даного суб'єкта межі можливої діяльності, його становище відносно інших суб'єктів та залежно від індивідуальних, або типових ознак, властивих суб'єктові, у праві відбиваються повнота правового становища учасників кримінального провадження, їх уніфікація або обмеження [45, с.40].

Досліджуючи твердження «механізм захисту прав учасників кримінального провадження» можемо констатувати певне співпадіння з поняттям «механізму правового регулювання», з наступними складовими:

- засади права – офіційні правила які регламентують поведінку учасника кримінального провадження;

- юридичні наслідки, які задіюють норму права;
- правові стосунки – парадигма поведінки суб'єкта, що ґрунтуються на нормах та юридичних фактах;
- акти реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків на кшталт відповідності, виконання права;
- акти використання засад права;
- суб'єкти правосвідомості та правової культури.

Самий же механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, на відміну від механізму правового гарантування, об'єднує це в організації і дій осіб, акціонерних товариств, органів державної влади і місцевого самоврядування, виходить за рамки правого регулювання, і реалізується в правовому захисті. Зважаючи на вживанні посилення можна стверджувати, що у структурі механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження об'єднуються:

- правореґулюючі та правоохоронні механізми;
- механізми вирішення конфліктів;
- інформаційні та організаційні, які об'єднуються для правового регулювання поведінки і правового виховання осіб в цілях задоволення законних прав та інтересів учасників кримінального провадження.

На думку Є. О. Гіди засоби захисту прав учасників кримінального провадження – матеріально-правові та процесуальні норми і процедури, які використовуються юрисдикційними органами на вимогу уповноваженого учасника кримінального провадження для примусового відновлення її порушеного права. Весь арсенал засобів захисту ділиться на засоби захисту і засоби відповідальності. Засоби захисту – це засоби правового впливу, які застосовуються компетентними органами з приводу зобов'язаних осіб або правопорушників з метою відновлення порушеного права учасників кримінального провадження і припинення наявного правопорушення [36, с.416].

Практикою досудового розслідування та судового розгляду доведено, що найголовнішим фактором в механізмі забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, безсумнівно надання правової допомоги, основним призначенням якого постає створення необхідних умов для ефективного та надійного захисту. Самі ж гарантії забезпечення прав, свобод учасників кримінального провадження, як загальне поняття є основним засобом, за допомогою якого кожному учаснику забезпечується охорона права та свободи.

Тож, під механізмом реалізації прав, свобод та законних інтересів необхідно розуміти такий правовий механізм, який репрезентує собою систему передбачених законом дій різноманітних суб'єктів, спрямованих на отримання суспільно позитивного результату. На нашу думку, з огляду ідеї тісного взаємозв'язку реалізації, гарантування і захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, можна припустити, що механізм реалізації прав і свобод включає в себе механізм захисту прав учасників кримінального провадження, будучи по суті більш широким поняттям.

На думку Н. В. Вітрука, захист є елементом реалізації прав і свобод, на його бачення, реалізація і захист конституційних прав і свобод учасників кримінального провадження розглядаються в їх системному зв'язку як об'єктивна потреба, тенденція і умова самореалізації (переклад дисертанта) [25,с.13-14].

Важко з ітаки твердженням не погодитися – це дійсно об'єктивна реальність, саме захист конституційних прав і свобод учасників кримінального провадження.

На нашу думку вбачається в ст. 53 КПК України несправедливість по відношенню до сторони захисту. Це стосується права слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду залучити захисника до проведення окремої процесуальної дії. Норми даної статті вибудованні таким чином, що повністю позбавляють підозрюваного (обвинуваченого) передбаченого ст. 59 Конституцією права вільного вибору захисника. Оскільки в ній не передбачено за скільки часу сторона обвинувачення повинна попередити підозрюваного (обвинуваченого) про проведення слідчих дій, а також не зазначено час, який надається йому для

запрошення іншого захисника. Дане положення сприятиме до зловживання стороною обвинувачення, яка заздалегідь знаючи про час роботи захисника по інших справах, саме в цей період і буде призначати слідчі дії, тим самим позбавляючи підозрюваного (обвинуваченого) обраного раніше кваліфікованого захисника.

Не обговорюючи питання відносин слідчого і «захисника на одну дію», які можуть бути корупційними, слід акцентувати увагу на тому, що «захисник на одну дію» не знає ні матеріали кримінальної справи, ні стратегії та тактики сторони захисту в цій справі, які були узгоджені з підозрюваним, буде присутнім лише для створення видимості додержання прав підозрюваного (обвинуваченого) на захист, але жодної реальної допомоги підозрюваному (обвинуваченому) в захисті від кримінального переслідування не надасть.

Отже, можемо було констатувати наступне, механізм захисту прав і свобод є більш ширшим поняттям, адже він охоплює всі можливі дії при захисті прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Як правове явище, механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є тою правовою постулатою, яка складається з таких незмінних частин як:

- право на захист особи в судовому порядку;
- форма та спосіб захисту своїх прав;
- перебіг та порядок звернення до відповідних органів та установ.

Без сумніву, механізм захисту прав і свобод повинен бути органічно цілісним та логічно послідовним процесом, його наріжне значення зводиться до послідовності дій учасників кримінального провадження в досягненню позитивного результату .

На сьогодні, значною проблемою для нашої держави є ефективність механізму захисту прав, що залежить від стабільності суспільства, та додержання букви й духові законів є правилом, а не виключенням.

У положеннях статей 3, 21, 22, 55 Основного закону чітко зафіксовано, що Україна не лише визнає фундаментальні права та свободи людини, але і вважає, що

саме захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є одним із базових напрямків дій, наявність яких дозволяє характеризувати країну, як вільну, демократичну, правову.

В нашій державі не достатньо декларувати на законодавчому рівні, що людина має право на звернення до суду, для захисту своїх прав – це буде тільки проголошення права, які без визначення конкретного механізму не стануть дієвими і залишатиметься тільки декларованими. Безапелювано, що чинна система права та існуючі механізми захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження повною мірою відображають розвиток, характер та реальні умови їхнього існування. В країнах світової спільноти, які відносяться до системи загального права базове значення має юридична практика, себто судовий прецедент.

На даний час поширеними є дві правові системи: англо-американська та романо-германська. Вони є цілком класичними та мають вплив на правові системи окремих держав. Загальне право спочатку складалося переважно з принципів, встановлених суддями в справах, які вони розглядали раніше, а потім застосовували в аналогічних справах, які виникали в майбутньому. Таке право називається прецедентним. Країни, правова система яких спирається на англійське право і, отже, які мають систему загального права, включають колишні британські колонії, наприклад, Австралію, Нову Зеландію, Канаду (крім провінції Квебек). До них належить також Північна Ірландія. Романо-германська правова система більш поширена, ніж англо-американська. До неї відносять національні правові системи Франції, Бельгії, Голландії, Італії, Іспанії, ФРН, Австрії, Швейцарії та Скандинавських країн [122, с.92-95].

Відповідно і механізми захисту прав та свобод в країнах, які належать до різних систем права відрізняються. Можна засвідчити наступне, що розвиток та функціонування механізмів захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження залежить не тільки від законодавця, а й від суспільства, його минулого та самої культури.

Саме ефективність діяльності держави у сфері кримінального судочинства полягає у тому, що вона не тільки проголошує права людини як то в Конституції, але і забезпечує необхідним механізмом для реального здійснення цих прав. Даний механізм охоплює процес, починаючи з моменту створення таких умов для реалізації учасником кримінального провадження своїх прав, а потім трансформується в охорону прав учасників кримінального провадження, а у разі порушення даних прав – у захист цих прав», переконаний автор [176,с.110-113].

Тож, головна квінтесенція механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження зводиться в встановленні справедливості в суспільних відносинах коли були порушенні дані права. Очевидним є те, саме механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та механізм реалізації людиною права на захист мусять бути функціональні. Для удосконалення дієвості механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження необхідно трансформувати правову культуру нації і її правосвідомість, продукувати через культивування та освіту. Звершити даний механізм повинна діюча влада і суспільство в цілому, які фактично формують право, а отже й усі наявні правові механізми захисту прав.

Як зауважує Ю. П. Битяк права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження мають бути не тільки обумовлені соціальними потребами і юридично закріплені, визнаватися і охоронятися державою в особі її органів та посадових осіб, але головне – вони повинні відповідати можливостям їх неодмінної реалізації.

Так звертаючись до практики ЄСПЛ хотілося б відзначити справу «Тодоров проти України». В даній справі ЄСПЛ визнав порушення права на захист – «Тодоров проти України» (Todorov v. Ukraine, заява № 16717/05), рішення від 12 січня 2012 р. Заявник стверджував, що його право на захист було порушене, оскільки йому не було призначено захисника до його першого допиту, хоча він пояснив слідчому, що майже сліпий та не здатен читати документи, які підписує. За відсутності захисника протягом вищезазначеного допиту він надав

визнавальні показання. Він також стверджував, що його відмова від захисника, підписана ним того ж дня, не була дійсною, оскільки слідчий змусив його підписати документи обманним шляхом, пообіцявши звільнити його з-під варти.[185]. Таким чином, відмова заявника від захисника ґрунтувалась на отриманій інформації та була свідомою. Отже, у цій справі мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у сукупності з підпунктом «с» п. 3 ст. 6 Конвенції.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ, European Court of Human Rights або ECtHR) є міжнародною судовою установою та авторитетною інституцією у системі захисту прав людини.

Рішення суду обов'язкові для держав, щодо яких винесені. Вони також впливають на зміни у правотворчій і правозастосовній практиці, у тому числі не лише в тих державах, щодо яких винесені рішення, а й в інших державах-учасницях Конвенції.

У 2019 р. проти України до ЄСПЛ було подано 3991 заяву. Протягом того ж 2019 р. Суд розглянув 2 414 заяви, з яких визнав неприйнятними – 2 227, та виніс ухвалу по 109 рішенням стосовно 187 заяв, у яких встановив щонайменше одне порушення Конвенції. Незважаючи на велику кількість заяв проти України до Суду, більшість мають схожий характер та стосуються низки структурних проблем, що призводять до порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

- невиконання або тривале виконання рішень національних судів;
- надмірна тривалість провадження досудового слідства у кримінальних справах і судового розгляду цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ;
- незабезпечення права на належний судовий захист, неефективність розслідування кримінальних справ правоохоронними органами за скаргами на неналежне поводження з боку представників органів держави;
- неналежні умови утримання та лікування осіб, які перебувають під вартою [147].

Самий принцип пріоритетності прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження буде прямо залежати від економічних, політичних, соціокультурних чинників, від домінуючої в суспільстві правової культури, яка впливає на здатність учасників кримінального провадження розуміти свої правові можливості, усвідомити свої свободи не лише як загальні цінності, а й як індивідуальні ціннісні орієнтації, навчитися вмілому їх використанню [13, с.251].

Подібної думки притримується і А. Ю. Олійник, механізм реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження призначений для втілення в життя правового забезпечення охорони прав та свобод, які закріплені за суб'єктом нормами об'єктивного права. Він потребує активної діяльності державних органів чи органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян чи їхніх посадових та службових осіб для створення умов гарантування прав, свобод і обов'язків, а також для охорони, захисту і здійснення певних заходів щодо відновлення порушених прав, свобод і обов'язків [134, с. 151]. Цілком погоджуємося з таким твердженням, що домінуючим стає активна правова діяльність державних органів та органів самоврядування.

Тож можемо констатувати, посилаючись на загальний демократичний принцип, проголошені права і свободи учасників кримінального провадження не залишалися б тільки декларативними і показними, наша держава зобов'язана оптимізувати відповідний діючий правовий механізм для ефективної правової реалізації. На сьогоднішній день в Україні, найбільш дієвим та ефективним правозахисним механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є суди. У демократичних державах, світової спільноти, саме судам належить головне місце у всій правовій системі, бо тільки суди можуть уособлювати справжнє право справедливості та законності.

Самий механізм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження у кримінальному провадженні – це внутрішня узгоджена структура відповідних органів, установ, посадових осіб, які мають вплив на його хід, а також певне коло осіб, що залучаються до розслідування та

розгляду кримінальних справ з метою поновлення необґрунтовано обмежених чи незаконно порушених конституційних прав учасників кримінального провадження.

Узагальнюючи викладене можемо констатувати, механізм захисту прав, свобод учасників кримінального провадження на сьогодні є достатньо складним, через те шляхи удосконалення механізму з практичної реалізації прав, свобод конче необхідно у вдосконаленні процесуально-процедурної регламентації і пріоритетом для будь-якої демократичної держави, в тому числі й Україні, повинно бути дотримання прав, свобод учасників кримінального провадження та їх законних інтересів.

2.2. Правові та організаційні питання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження

В умовах сьогодення однією з найголовніших проблем розвитку сучасного українського суспільства постало питання взаємовідносин держави та громадянина через формування ефективних національних механізмів захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. В нашій державі права, свободи учасників кримінального провадження є тими базовими підвалинами, які формують основу статусу особистості в демократичних країнах світової спільноти і при цьому права, свободи вважаються природженою та невід'ємною складовою відносно кожної особистості.

В сучасній українській державі немає жодного права, яке б не порушувало права учасників кримінального провадження, в тій чи іншій мірі, мається на увазі саме, державну політику щодо забезпечення реалізації декларованих прав учасників кримінального провадження.

Серед ключових викликів стосовно захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні привалюють:

- поставторитарне державне управління та несформованість суспільства;
- нехтування або бездіяльність державних органів управління;
- значна збіднілість громадян, що робить їх значно залежними для маніпулювання;
- чимала роз'єднаність різних соціальних груп населення та їхня байдужість до держави;
- дефіцит продуктивної взаємодії державних органів та правозахисників;
- недостатність та недосконалість відповідної експертизи законотворення та нормотворення стосовно прав і свобод особи.

Нині сформований, в нашій державі, правовий баланс соціальних відносин пов'язаний, найперше за все, з реалізацією правових засобів, які продукують гарантовані з боку держави можливості для втілення інтересів кожного суб'єкту права, незалежно від напрямку руху суспільства. Наявність таких правових

засобів ніяким чином не пов'язане з окремим виділенням їх від інших правових явищ, існування яких взаємопов'язане і взаємообумовлене. Тобто в правовій системі держави усі правові явища розглядаються з точки зору їх функціонального призначення, головний чинник якого, якщо це явище претендує на статус правового засобу, необхідно вважати здатність у рамках правового поля стати інструментом розв'язання сформованих проблем.

На думку М. Н. Марченко, сама природа правових засобів заснована на тому, що вони виступають явищами правової реальності й призначені для того, щоб за їх допомогою досягти цілей правового регулювання, тим самим забезпечивши реалізацію інтересів і потреб суб'єктів права. У вітчизняній юридичній літературі немає єдності думок щодо дефініції даного поняття. Вважається, що правові засоби – це правові явища, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права і забезпечується досягнення соціально корисних цілей [112, с.760].

В свою чергу Р. Г. Авдюгін зауважує, що поняття «правові засоби забезпечення прав учасників», як і поняття «правові засоби», є результатом аналізу й узагальнення наукових знань та їх класифікації, задіяних у механізмі забезпечення прав учасників кримінального провадження. Таким чином, резюмує він, що правові засоби забезпечення прав учасників кримінального провадження – це матеріально-правові та процесуальні норми і процедури, що використовуються юрисдикційними органами на вимогу правомочної особи для примусового поновлення її порушеного права. В українському законодавстві самі поняття «правові засоби», «правові засоби забезпечення прав людини» зустрічаються неодноразово [3, с.148-152].

В апіорі права учасників кримінального провадження - це визначені нормативно упорядковані правила та особливості буття учасників, визначені і визнанні світовою спільнотою. Впершу чергу – це природженні права кожного учасників кримінального провадження в незалежності від її національної приналежності, адреси проживання, статі, кольору шкіри, віросповідання, мови та інших рис. Для того щоб громадяни могли скористатися своїми правами,

державою встановлюються гарантії користування правами. Гарантованість прав людини відбивається в договорах, принципах міжнародного права, звичаєвого міжнародного права та інші джерела міжнародного права.

Законний інтерес суб'єкта права «учасника кримінального провадження» повинен захищатися чинною Конституцією і державою разом з правами та свободами, як самостійний об'єкт судового захисту. Це пов'язано з тим, що існуючі правові норми не в змозі попередньо передбачити всі життєві події та ситуації, що виникають в повсякденному житті. Стосовно цього в дійсності для визначення розуміння захисту законних інтересів учасників кримінального провадження державними органами зазвичай визначається за аналогією закону і права, або дається визначення в розширеному тлумаченні правових норм.

В сучасних умовах розвитку нашої держави права учасників кримінального провадження відіграють ключову роль в розбудові взаємовідносин особи та держави, оскільки вони контролюють і регулюють звершення державної влади над окремою людиною, надають права та свободи громадянам у відношеннях з державою та вимагають від державних структур вирішення основних людських потреб.

На переконання О. В. Корнелюка, під процесом охорони прав людини в кримінальному судочинстві необхідно розуміти сукупність регулятивних і охоронних норм права, які регламентують як запобігання потенційних, так усунення вже наявних порушень при охороні свобод, прав і законних інтересів суб'єктів правовідносин [83,с.247].

Так у відповідності до ч. 2 ст. 3 Основного закону України права, свободи людини та їх дотримання визначають головну суть та напрямок діяльності нашої держави. Тож головним обов'язком для нашої держави є положення ст. 3 Конституції де визначено: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [82,с. 4].

Сьогодні наша держава, як ніколи, зобов'язана проявити ініціативу в забезпеченні прав, свобод учасників кримінального провадження у створенні соціальних, матеріальних, політичних та інших умов, щоб кожний учасник максимально міг використати свої законні права та свободи. В нинішніх умовах розвитку нашої держави захист прав та свобод сприймається як одна з неодмінних ознак держави, втіленням реальності прав і свобод учасників кримінального провадження, стає своєрідним індикатором перманентності держави та її зрілості.

Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в українському кримінальному судочинстві складається з цілого комплексу певних заходів, які спрямованні на створення умов для реалізації прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства, поновлення даних прав у разі порушення та забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, які вступили у кримінально-процесуальні правовідносини.

Особливістю правовідносин охорони прав, свобод учасників кримінального провадження в кримінальному судочинстві стає те, що державні органи в особі посадових осіб, які ведуть провадження у справі, зобов'язані створювати всі умови для реалізації прав і свобод особистості, роз'яснювати учасникам процесу їх права та обов'язки та забезпечити можливість їхнього використання, проте фактичне здійснення громадянами своїх прав залежить від їх особистого розсуду.

В Основному законі України виділено окремий розділ щодо прав та свобод людини і громадянина. Так ст. 21 Конституції України декларує: «всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини за своєю природою – це концептуальні засади, які є непорушними». А відповідно ст. 22 Основного Закону України визначає: «права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані, в ч. 3 ст. 22 Конституції України зазначається, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [82,с.9].

На даний час чинне законодавство України передбачає такі основні засоби захисту прав і свобод учасників кримінального провадження: це судовий,

адміністративний, державний і міжнародний.

1. Державний захист:

- конституційно-судовий процес;
- самий судовий захист;
- адміністративні дії органів виконавчої влади.

2. Міжнародно-правовий механізм захисту:

- Європейський суд з прав людини.

3. Захист прав і свобод громадськими об'єднаннями, правозахисними організаціями, профспілками.

4. Самозахист, який передбачає:

- подання скарг та заяв, звернення в ЗМІ;
- публічні виступи громадян;
- цивільно-правовий та кримінально-правовий захист;
- звернення до міжнародних органів із захисту прав і свобод людини;

5. Омбудсмен, або уповноважений з прав людини .

Організаційно-правовою запорукою прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження постає певний механізм держави, який включає в себе : органи місцевого самоврядування, посадових осіб, політичні партії, громадські організації, омбудсмена, засоби масової інформації та міжнародні правозахисні організації які спрямованні на створення сприятливих умов для реального користування громадянами своїми правами.

На думку О. П. Кучинської, питанням встановлення ефективної системи гарантій прав учасників кримінального провадження особливої злободенності набуває у сфері кримінального провадження, де виникають та дістають прояв найсуттєвіші обмеження конституційних прав та свобод учасників кримінального провадження, де стосунки учасників кримінального провадження та держави дуже часто супроводжуються примусовим впливом. Права, яким наділені учасники кримінального провадження, не можуть самі по собі автоматично забезпечити своє існування. Значення чинників, що забезпечують їх реалізацію,

виконує система законодавчо закріплених положень, завдяки яким у кримінальному процесі має бути забезпечений перехід від передбачених законом можливостей до реальної дійсності. До того ж гарантії прав особи виконують роль засоби, завдяки яким забезпечується можливість виключення чи принаймі мінімізації професійних помилок з боку органів в розслідування та правосуддя щодо громадянина [98, с.68]. Дійсно, важко з цим не погодитися, але все-таки людський фактор відіграє ключову роль у данному процесі.

Нині, в будь-якій цивілізованій державі світової спільноти ключовою суспільно-політичною інституцією, на яку покладені функції та повноваження стосовно організації та здійснення юридичного забезпечення – є виключно суд, який є незалежним від будь-якого державного, або партійного впливу. Продуктивність організаційно-правових гарантій буде залежати від якості нормативно-правових гарантій.

В нашій державі основними гарантами прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження за чинною Конституцією України є: Верховна Рада, яка визначає виключно законами України права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, а також основні обов'язки [82, с.92]; Президент України, який є гарантом додержання прав і свобод людини і громадянина [82,с.102]; Кабінет Міністрів, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які вживають заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина; місцеві державні адміністрації, які на відповідній території забезпечують додержання прав і свобод громадян [82, ст.119]; суди, які захищають права і свободи людини і громадянина [82, ст.55]; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [82, ст.101]; прокуратура, яка здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді, у випадках, передбачених законом [82,ст.121]; адвокатура, яка забезпечує право на захист в разі обвинувачення та надає правову допомогу [82, ст.119].

Як зауважує, з цього приводу А. С. Мордовець, правова держава тому і є правовою, що в ній всі гілки влади пов'язані правом, законом, чітко визначена відповідальність кожного органу і посадової особи в механізмі соціально-правової

охорони і захисту прав учасників кримінального провадження (*переклад дисертанта*) [123, с.46].

Загальновідомо, що охорона прав, свобод, та законних інтересів учасників кримінального провадження визначає сталий розвиток більшості країн Європи та світу на шляху демократичного становлення, економічного добробуту. Пріоритетом для будь-якої цивілізованої держави є дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Нині воно є одним із головних завдань перебігу перебудови українського правового поля, яке набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України.

За своєю структурною побудовою, сама концепція правової держави закладає об'єктивні передумови для конструювання та аналізу прав, свобод учасників кримінального провадження на результативний захист своїх прав, свобод та законних інтересів. Тому наступне зміцнення права учасників кримінального провадження на захист від кримінального переслідування, як одного із фундаментальних прав людини сприятиме побудові й укріпленню в Україні справді правової держави, у якій би кожен міг почувати себе захищеним від беззаконня і несправедливості.

Досить важливим елементом механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є гарантії. Це безсумнівно система юридичних норм, принципів та вимог, які повинні забезпечити процес виконання основних прав та законних інтересів людини.

На нашу думку, головним завданням гарантій є забезпечення правових умов для втілення конституційно визначеного статусу учасників кримінального провадження. Тож, гарантії є тим правовим засобом, який забезпечує перехід від задекларованих Основним законом можливостей до реального їх виконання. Продуктивність гарантій буде залежати від цілого ряду складових, в першу чергу, від рівня розвитку загальноправових принципів, стану економіки держави, рівня розвитку демократичних інституцій, політичної системи, наявності дієвих досконалих законів, ефективності механізму реалізації захисту прав особи,

правової культури населення, наявності високоефективного органу конституційного контролю.

Держава, яка позиціонує себе як правова, не повинна цинічно нехтувати гарантованими своєю Конституцією правами, свободами та правом людини на захист порушених прав зважаючи на принцип рівності прав громадян в державі. Так, згідно зі ст. 7 «Загальної декларації прав людини» зазначається: «усі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист даним законом» [65].

Нинішнє положення правового статусу людини в різних сферах життя, як то: економічна, соціальна, політична, духовна свідчить про недосконалість та загальну розбалансованість механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини. Декларація особистих прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є важливою, але не єдиною ознакою правопорядку в українському суспільстві. Варто створити відповідні умови для реалізації даних прав та свобод, які повинні забезпечуватися гарантованою системою їхньої реалізації.

На думку М. Д. Савенко, для гарантування можливості користуватися всіма правами та свободами людини держава повинна забезпечити реалізацію конституційних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, створити відповідний механізм їхнього гарантування [189, с.3]. Цілком слушною є позиція М. Д. Савенко, дійсно держава зобов'язана забезпечити реалізацію конституційних прав, свобод та законних інтересів кожного учасника. То ж основною складовою цієї системи є гарантії, які представляють собою цілий перелік конкретних засобів, завдяки яким стає реальним ефективне здійснення громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів, їхня охорона та захист від правопорушення.

Головною складовою гарантій є в забезпечення усіх та кожного зокрема однаковими правовими можливостями для реалізації, охорони та захисту суб'єктивних прав. Провідна роль і значення гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження визначається тим, що вони є

важливими чинниками в правовій, соціальной та інших сферах життя суспільства, які створюють умови для реальної можливості реалізації прав людини. Система гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є досить складною, за своїм змістом та видами гарантії прав, свобод людини поділяються на загальні та спеціальні. До загальних гарантій належать економічні, політичні, соціальні, ідеологічні та культурні гарантії, а до спеціальних – правові гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

На думку Б. С. Ебзеева, права і свободи учасників кримінального провадження повинні бути не засобом контролю держави над ними, а способом забезпечення особистої незалежності учасників кримінального провадження та їх взаємовідношення іншими учасниками, суспільством в цілому та самою державою. В той же час, правовий аспект проблеми полягає у визначенні паритетного співвідношення державного та особистого, почавши з організації суспільного життя. Причому платою за помилку може бути, або встановлення примату держави над суспільством, і тоді останнє не буде гарантовано від свавілля і беззаконня по відношенню до його членів, або узаконення анархічного свавілля, що загрожує руйнуванням державності і підривом всяких основ людського співіснування (*переклад дисертанта*) [56, с.122-123].

Нині в юридичній літературі існують різні класифікації гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Серед них можна виділити ті, які більшої міри відображають їхню сутність.

Так П. М. Рабінович, поділяє гарантії прав і свобод на загальносоціальні та спеціальні. До загальносоціальних належать: економічні, політичні, духовно-ідеологічні. Спеціальні – це встановлені державою юридичні норми, які спрямовані на забезпечення прав учасників кримінального провадження, а також практична діяльність із застосування цих норм та правозастосовні акти відповідних органів влади [167,с.7-8].

В свою чергу В. Ф. Погорілко, ділить гарантії на дві основні групи: загальносуспільні та юридичні. Своєю чергою, поміж загальносуспільних

гарантій учений розрізняє політичні, економічні, соціальні та духовні гарантії, тобто відповідно до суспільних систем – політичної, економічної, соціальної, культурної, які склалися й функціонують у суспільстві [146, с.41].

К. Г. Волинка називає загальні та правові гарантії, при цьому зауважує, що юридичні гарантії прав і свобод особи поділяються на нормативно-правові та інституційно-організаційні [28, с.8-9].

У громадському побуті реалізація прав, свобод та законних інтересів задовольняється правовими гарантіями, що є юридичними засобами, при допомозі яких здійснюються і захищаються права, свободи учасників кримінального провадження та відновлюються данні права. Дотримання правових гарантій є однією із головних умов забезпечення законності та правопорядку в державі та в усіх сферах громадянського суспільства.

Стосовно цього М. А. Погорецький доречно зауважив, що кримінальні процесуальні гарантії визначають як спеціальні правові засоби, що забезпечують реалізацію прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також виконання ними своїх обов'язків. Разом з тим, як зауважує автор, що реалізація кримінальних процесуальних гарантій може бути здійснена лише через кримінальні процесуальні відносини, які врегульовані нормами кримінального процесуального права, виникають, розвиваються та припиняються у сфері кримінального судочинства. За допомогою державних органів та їх уповноважених осіб, наділених правом ведення кримінального провадження, реалізуються процесуальні права та обов'язки учасників кримінального процесу та осіб, які залучаються до нього, захищаються їхні процесуальні та інші законні інтереси, а також реалізуються повноваження зазначених органів та уповноважених осіб [145, с. 12-14].

Стає очевидним те, що ефективність правових гарантій, в першу чергу, підпорядкована чинній Конституції та діючим нормативно-правовим актам, розвитку правових принципів, здійснення за цим конституційного контролю, а також і від того, як будуть виконувати приписи відповідних законів самі державні органи, які покликані забезпечити умови для реалізації даних прав і свобод.

Очевидно і те, що юридичні гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, які сформовані в громадянському суспільстві, неодмінно залежні від чинних інститутів демократії, розвитку економічної складової держави, рівня правової культури, плідної взаємодії державної та місцевої влади. Важливість правових гарантій та їхня роль визначається тим, що вони створюють необхідні правові умови для втілення закріплених у чинному законодавстві прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження з теоретичних можливостей на реальну дійсність.

Зі свого боку, Н. В. Вітрук розділяє правові гарантії на дві окремі групи:

- перша – гарантії реалізації прав і свобод учасників;
- друга – гарантії охорони прав і свобод учасників (*переклад дисертанта*) [26, с.31].

З точки зору С. Г. Стеценко, можна виділити такі види правових гарантій як:

- стан законодавства, його стабільність і відповідність розвитку відносин у суспільстві, рівень юридичної техніки;
- стан діяльності з попередження і припинення правопорушень, зокрема, заходів юридичної відповідальності;
- доступність і якість правосуддя;
- оперативність контролю за реалізацією правових актів [204, с.195].

Подібної думки дотримується К. Б. Толкачов, він вважає, що правові гарантії поділяються на гарантії реалізації та гарантії захисту. Реалізація прав, свобод є неможливою без їхньої охорони, бо не існує такого права, яке не потребує охорони. Гарантії охорони, які є структурними елементами механізму забезпечення прав і свобод, є водночас гарантіями їхнього здійснення, тобто не можуть існувати за межами реалізації прав і свобод (*переклад дисертанта*) [215, с.108].

В окреслених рамках цієї позиції можна констатувати про те, що до порушення прав учасників кримінального провадження діють засоби охорони, а

вже після – засоби захисту. Отже, гарантії відновлення порушеного права можна тлумачити через гарантії захисту в єдиному значенні.

Як зазначає О. Ф. Фрицький, що правові гарантії – це надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості умовам, необхідним для того, щоб кожний учасник міг скористатися особистими правами і свободами (*переклад дисертанта*) [234, с.177].

Таким чином, саме поняття правових гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як система засобів забезпечення можливості для реалізації даних прав в більшості вживається для визначення даних гарантій у широкому розумінні цього слова. З приводу правових гарантій, необхідно зауважити, що ці правові умови, визначають певну процедуру у реалізації прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження саме у такий спосіб, який закріплений чинним законодавством держави та актами міжнародного права.

Для гарантування змоги користуватися громадянам усіма правами та свободами, саме держава зобов'язана забезпечити реалізацію конституційних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та створити відповідний механізм. До основної складової данної системи відносять гарантії, які становлять цілу низку конкретних засобів, завдяки яким стає реальним ефективне здійснення учасниками своїх прав, свобод їх правова охорона та захист. Головне їхнє призначення зводиться до забезпеченні всіх і кожного рівними правовими можливостями для набуття, реалізації, охорони та захисту суб'єктивних прав і свобод.

Стаття 55 Конституції України проголошує: «права і свободи людини та громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [82, с.19]. Захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження слід тлумачити як діяльність, спрямовану на ліквідацію перешкод у здійсненні права, на боротьбу з невиконанням обов'язків та зловживань цим правом.

Дане право відкриває можливість захищати інтереси не тільки позивача, а й усього суспільства, допомагаючи забезпечити режим законності і правопорядку. У апріорі, правосуддя є найбільш цивілізованим та справедливим засобом вирішення різних суперечок та є найефективнішим засобом відновлення порушених прав та свобод учасників кримінального провадження, принаймі так у демократичному світі.

Квінтесенцією гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження визначають тим, що вони є досить важливими чинниками в економічній, політико-правовій, соціальній сферах життя громади, які створюють умови для реалізації даних прав і свобод. Система гарантій прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є досить складною, за свою суттю і видами гарантії, що поділяються на загальні та спеціальні. До загальних гарантій можна віднести: економічні, політичні, соціальні та культурні, а до спеціальних відносять: юридичні гарантії людини. Крім того слід зазначити, що в юридичній науці існують інші підходи до класифікацій гарантій прав, свобод та законних інтересів особи.

У громадському житті втілення прав, свобод забезпечується правовими гарантіями, які є правовими засобами, при допомозі котрих захищаються права і свободи учасників кримінального провадження, поновлюються порушені права. Дотримання правових гарантій є однією із головних умов у забезпеченні законності та правопорядку в державі.

На думку В. А. Карташкіна, правові гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження це: «встановлені законом юридичні засоби забезпечення реалізації, охорони і захисту прав і свобод». Держава юридично закріплюючи права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження, відповідно бере на себе зобов'язання створювати умови для їх забезпечення: надавати учасникам справжні можливості для практичної реалізації ними своїх прав і свобод; охороняти права і свободи учасників кримінального провадження шляхом усунення будь-яких можливостей для їх порушення; захищати права і свободи учасників кримінального

провадження у випадку незаконного їх порушення, коли таке порушення вже сталося. Ці зобов'язання держави щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, зафіксовані в законодавстві, і є їх юридичними гарантіями» (*переклад дисертанта*) [75, с. 13]. Ми цілком підтримуємо думку автора в тому, що саме держава постає гарантом надання умов для реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав і свобод.

Ефективність правових гарантій прав, свобод та законних інтересів людини залежатиме, в першу чергу, від чинної Конституції та нормативно-правових актів, розвитку правових принципів, здійснення конституційного контролю, а також від того, як виконують приписи цих законів державні органи та громадські організації, покликані створювати умови для реалізації даних прав. Правові гарантії прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, які формуються у громадянському суспільстві, залежать від інститутів демократії, економічного становища держави, рівня правового виховання й культури населення, ефективного функціонування і взаємодії гілок державної влади [113,с.50].

Достеменність демократії в суспільстві постає основою дійсності гарантій прав і свобод учасників кримінального провадження. Їхнє здійснення та реалізація можливі лише за умови додержання та виконання обов'язків, як з боку держави, так і самих людей. Кожен має можливість використовувати свої права і свободи за власним розсудом, здійснювати вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, щонайменше – це декларує Конституція України [82, с. 19].

Підсумовуючи хотілося б посплатися на бачення Т. В. Кашаніної, а саме: «права та свободи людини – це є найвища цінність людської цивілізації. Неможливо уявити сучасний світ без природних, природжених і невідчужуваних прав, таких, як право на життя, особисту недоторканність, свободу совісті та багатьох інших, заснованих на принципах свободи, рівності та справедливості. Сучасне громадянське суспільство сформоване на економічній, політичній,

правовій, культурній, ідеологічній основі, передбачає свободу громадян»
(переклад дисертанта) [77, с.10].

2.3. Міжнародно-правовий досвід забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження

В сучасному багатограному світі не існує сьогодні жодної держави, яка б мала бездоганну репутацією в області захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Само собою ідея про права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження вийшли далеко за межі внутрішньо - національного вибору. Права та свободи учасників зараз не лише стали базовим регулятором правового впорядкування суспільного життя в провідних країнах світу, що обрали за орієнтир правову державу, а й набули загальнолюдського, міжнародного значення. В сучасному світі концепія про права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження лягла в основу практики міжнародних відносин та їх юридичного регулювання та набула статусу правової вимоги міжнародного співтовариства до такої держави, незалежно від існуючого суспільного ладу.

Нині в Україні критерієм будь-якого закону повинно стати визнання його відповідності положенням міжнародного права, які, в свою чергу, найбільш повно відображають загальнолюдські цінності. А тим більше, у світовій практиці утвердилася позиція, що ставлення до таких категорій, як права та свободи людини не є внутрішньою справою окремої держави.

Значення міжнародно-правового досвіду з захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, для України, як демократичної держави є непереоціненим і важливим, з точки формування правовідносин держави і людини. Даний міжнародно-правовий досвід залишається тією базовою основою, на основі якої буде будуватися в більшій своїй частині правова складова України [174].

Міжнародні стандарти стосовно основних прав та свобод людини і її законних інтересів є тим базисом, який наповнює міжнародний досвід щодо захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Основні положення Конституції спільноти демократичних держав стосовно прав

і свободи людини повинні відповідати всім міжнародним стандартам, оскільки захист прав, свобод та законних інтересів забезпечує існування суверенної, демократичної і незалежної держави [175,с.122-124].

Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а обов'язком цих держав їхнє дотримання, а також межі їхнього припустимого обмеження. До основних міжнародно-правових актів, що встановлюють загальнолюдські стандарти прав, свобод та законних інтересів учасників, з якими узгоджуються приписи Конституції та відповідних нормативних актів України, належать: Загальна декларація прав людини (1948р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права(1966р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966р.),Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свободз протоколами (1950р.), Європейській соціальний стандарт (1961р.), Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1975р.), Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1989р.), Документ Копенгагенської наради – конференції з людського виміру НБСЄ (1990р.).

Загальновизнанні міжнародні правові документи з приводу захисту прав, свобод та законних інтересів є тією базовою основою, на якій більшість демократичних країн світової спільноти вибудовують свої національні фундаменти права. Задекларовані та юридично закріплені міжнародно-правові акти, що захищають права та свободи учасників кримінального провадження існують суверенно від їхнього визнання тим чи іншим суб'єктом світової спільноти.

В підвалини міжнародних стандартів у царині прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження закладенні фундаментальні норми природного права, які передбачають взірець свободи, справедливості та

рівності перед законом. Дані норми задекларовані та закріплені юридичною системою кожної демократичною країною. До цих норм можна віднести:

– основоположні права та свободи, які задекларовані у Загальній декларації та пактах про права людини;

демократичні засади і норми організації та функціонування державної влади, ключовими з яких – це народовладдя, розділення влади та верховенство права, проголошувати народу єдиним джерелом влади та факт існування незалежних від діючої влади правосуддя.

Фундаментальність міжнародних стандартів у царині прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження ми бачимо у справі «Якуба проти України»: не відкриття відеозапису оперативної закупки стороні захисту та визнання неперевіраних судом показань таємного агента як доказу у справі є порушенням пунктів 1 і 3 ст. 6 Конвенції (заява № 1452/09, від 12 лютого 2019 р. Розглядаючи зазначену скаргу, ЄСПЛ вказав, що згідно з його усталеною прецедентною практикою, гарантії, що містяться в п. 3 ст. 6 Конвенції, є характерними складовими загальної концепції справедливого судового розгляду, викладеної в п. 1 цієї статті. Так, як правило, п. 1 ст. 6 Конвенції вимагає, щоб органи прокуратури розкрили стороні захисту будь-які суттєві докази, що їм відомі, за або проти обвинуваченого. Суд зазначив, що питання доступу до доказів може виникнути в контексті ст. 6 у разі, якщо оскаржувані докази стосуються заявника, зокрема, якщо вони суттєво вплинули на обвинувачення, які було висунуто проти нього.

Це стосується випадків, коли докази використовувались та були покладені в основу встановлення винуватості заявника або в них містилися такі відомості, які могли б дозволити заявникові виправдати себе або за його зверненням зменшити обсяг обвинувачення, висунутого проти нього. Такими доказами у наведеному контексті є не лише докази, які безпосередньо пов'язані з фактами справи, а й інші докази, які можуть стосуватися допустимості, достовірності та повноти перших. При цьому ЄСПЛ вказує, що право на розкриття відповідних доказів не є абсолютним правом. У будь-якому кримінальному провадженні

можуть виникати конкуруючі інтереси, наприклад, національна безпека або необхідність захищати свідків, що піддаються ризику репресій, або зберегти таємні поліцейські методи розслідування злочинів, які повинні бути урівноважені з правами обвинувачених. У деяких випадках може бути необхідним отримання певних доказів від сторони захисту, щоб зберегти основні права іншої особи або захистити важливий суспільний інтерес. Проте лише такі заходи, які обмежують право на захист і є суворо необхідними, є припустимими згідно з п. 1 ст. 6 Конвенції [186].

Цілий ряд положень даних документів стали, свого роду, неспростовними звичаєвими засадами для світової спільноти. А це означає, якщо навіть держава не є учасником того чи іншого договору стосовно прав і свобод людини, дана держава змушена виконувати норми права в даній галузі, які вже сформовані і загально визнанні. Стосовно цього можна констатувати, що ці універсальні положення є світовим надбанням і не можуть не застосовуватись державою. З подальшим розвитком міждержавних відносин, багато невирішених питань, що раніше стосувалися внутрішньої компетенції країн, почали переходити в площину міжнародного правового регулювання.

Водночас, маючи міжнародний статус, будучи продуктом міжнародних переговорів, такі документи та напрацювання мають незаперечний юридичний та моральний авторитет і грають чималу роль практичного керівництва для держав. Головна їхня цінність полягає у визнанні та прийнятті більшістю демократичних держав, не дивлячись на те, що вони не мають обов'язкової юридичної сили, вони розглядаються, як документи, що закріплюють цілі, практику і стратегії, які користуються широким визнанням у міжнародній спільноті [174].

Тож головне завдання української громади – пам'ятати, що держава не дарує права на свій розсуд, вона тільки юридично закріплює їх у законі та забезпечує їхню реалізацію. Якщо ж держава починає ігнорувати права учасників кримінального провадження в угоду якимось «вищим цілям», чи утискує, або ж знищує їх, чи перешкоджає їхній реалізації, то таку державу характеризують як

антидемократичну. Подібна держава не має права на існування, оскільки не виконує свого головного призначення – вона не захищає дані права .

За своїм історичним надбанням права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження – найвищий здобуток людської цивілізації. Сьогодні просто неможливо уявити сучасний світ без природжених та невідчужуваних прав, як: право на життя, особисту недоторканність, свободу та багато інших, що базуються на верховенстві права , принципах свободи і справедливості.

Аналізуючи чинні міжнародні документи, можна констатувати наступне: світова спільнота намагалася і намагається виробити правові стандарти в найбільш уразливих сферах людського життя, як то кримінально-процесуальні відносин та ін. Коли, на початковому етапі формування прав людини акцентувалося на правах і свободах учасника, то на сучасному етапі розвитку людства стало більше уваги приділяється правовим положенням відносно окремого учасника кримінального провадження. Міжнародно-правовий захист прав учасників кримінального провадження - це цілий комплекс міжнародних правових актів, які захищають права і свободи учасників, які спрямованні на боротьбу з міжнародними злочинами в області прав. Їхню основу складають певні зобов'язання в дотриманні державами прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження незалежно від раси, релігії, статі, закріпленими відповідними засадами.

До них можна віднести: «Загальну Декларацію з прав людини», яка була схвалена і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, «Міжнародний пакт про політичні та громадянські права» 16 грудня 1966 року, «Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права» 16 грудня 1966 року, «Європейську соціальну хартію» 18 жовтня 1961 року та «Переглянуту Європейську соціальну хартію» 3 травня 1996 року, «Європейську конвенцію про захист прав та основоположних свобод людини» 4 листопада 1950 року з усіма протоколами, «Міжнародну конвенцію про права інвалідів» 13 грудня 2006 року та інші.

У формуванні стандартів прав людини, яким сьогодні прагнуть слідувати більшість країн, важливу роль відіграла Загальна декларація прав людини, прийнята у 1948 році ООН. Вона без перебільшення є документом історичної ваги, адже в ній на міжнародному рівні задекларовані основні громадянські, соціально-економічні, політичні права. Принциповим стало розуміння свободи людини завдяки ст. 3 Загальної декларації прав людини, яка проголосила, що кожна людина має право на життя, свободу і особисту недоторканність[173].

Нині чинне міжнародне право виходить саме з того, що закріплене на законодавчому рівні правове положення учасника кримінального провадження повинно належати до внутрішньої компетенції саме цієї держави, яка зобов'язана забезпечити:

- створення доступних, процедур для реалізації закріплених у кримінально-процесуальному законодавстві прав потерпілих;
- надання потерпілому своєчасної інформації про його роль в процесі, обсяг прав, терміни їх реалізації;
- умови для подання клопотань та висловлення притензій;
- надання потерпілому необхідної повної правової допомоги протягом періоду провадження у даній справі;
- прийняття необхідних заходів для забезпечення його самого та членів сім'ї;
- доступ до правосуддя без невинуватої затримки;
- надання відповідної компенсації потерпілому або членам його сім'ї, за рахунок коштів держави.

Саме з часу прийняття Статуту ООН, а згодом і «Загальної декларації прав людини» розпочався якісно новий етап у міжнародно-правовій регламентації прав людини. За своєю суттю, права учасників кримінального провадження мають природний, тобто природжений характер. В апріорі, ніхто не може позбавити учасника його невідчужуваних прав на життя, особисту недоторканність, свободу думки, релігії, приватне життя і т. ін. Однією з головних ознак нинішніх прав

учасників кримінального провадження, які базуються на принципах свободи, рівності, справедливості - це їх багатofункціональний характер.

На підставі проведеного аналізу практики ЄСПЛ можемо виділити систему сформульованих Європейським Судом стандартів які ефективно здійснюють захист прав і свобод учасників кримінального провадження, а саме: 1) ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі: 2) своєчасність здійснення такого захисту – забезпечення доступу до адвоката з першого допиту підозрюваного поліцією; 3) надання обвинуваченому усього спектру послуг, які за своєю специфікою пов'язані з правовою допомогою; 4) недопустимість невинуватих обмежень права на захист; 5) участь захисника на всіх етапах провадження, а участь при оскарженні у апеляційних та касаційних судах залежить від особливостей відповідних судових розглядів; 6) надання обвинуваченому права на особисту участь в розгляді справи; 7) надання обвинуваченому права на правову допомогу адвоката за своїм вибором, який, за необхідності, призначається в офіційному порядку; 8) надання обвинуваченому на за певних обставин безоплатної правової допомоги адвокатом, досвід та компетентність якого відповідають характеру правопорушення; 9) обов'язок держави вживати заходів, необхідних для забезпечення обвинуваченому права на кваліфікований захист; 10) надання обвинуваченому повної та детальної інформації про характер і причини обвинувачення, необхідної для здійснення захисту, можливість з метою підготовки до захисту ознайомитись з результатами проведеного розслідування; 11) наявність необхідних часу і можливостей для підготовки свого захисту; 12) надання обвинуваченому права вимагати виклику свідка, права подавати докази і вимагати їх приєднання до справи на тих самих умовах, що і сторона обвинувачення [147].

Було проаналізовано рішення ЄСПЛ за 2018 та 2020 роки. Так, в реєстрі ЄСПЛ на 31 грудня 2018 року було зареєстровано близько 56350 скарг, з них 12,9% становлять скарги з України, їх точна кількість – 7267. За цим показником Україна випередили лише дві держави Росію та Румунію (11745 і 8503 скарги). Станом на 20 лютого 2020 року Україна перебуває на третьому місці серед держав-учасниць Конвенції про захист прав, свобод та законних інтересів, які перебувають на розгляді в Європейському суді [252].

Фундаментальні ідеї, які розроблені та зафіксовані в міжнародних актах, знайшли втілення і в Конституції та Кримінальному процесуальному кодексі України, ці ідеї закладені в основу принципу кримінального процесу. Так право учасників кримінального провадження на свободу втілюється в принцип забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у п.1 ст. 12 КПК, право людини на житло – у недоторканності житла чи іншого володіння особи у п.1 ст.13 КПК, право на особисте життя наклало відбиток на принцип невтручання у приватне життя у п.1 ст. 15 КПК та ін [94, с.10-11].

Очевидно, простежується безпосередній зв'язок між кримінально-процесуальними та міжнародними нормами. Можна цілком стверджувати, що саме міжнародні стандарти у царині прав, свобод учасників кримінального провадження стали підґрунтям для формування норм чинного українського законодавства тим базисом на якому формується українське право.

Як слушно зазначив Джон Локк у своїй праці «Два трактати про державне правління» 1690р.: Держава утворилася внаслідок суспільного договору, після чого – відбувся перехід від природного стану до громадянського. У природному стані всі люди знаходяться у стані абсолютної свободи і рівності - при скеровуванні своїх дій, розпорядженні своєю власністю та особою так, як вони вважають за потрібне [104, с.328-329]. Гуманістичний зміст правового вчення Джона Локка найбільш повно виражений у концепції природних прав людини. Створена Локком концепція про права особи стосовно свободи, рівності, власності, яка не залежать від держави, розвивалася історично і доповнювалася з становленням та формуванням правового суспільства.

Україна, як і більша частини демократичних країн світу, взяла на себе зобов'язання забезпечити права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження, що задекларованні в міжнародно-правових актах. Тож, у відповідності до ст. 9 Конституції України міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою, є частиною національного законодавства України.

Так П. М. Рабінович та М. І. Хавронюк визначають імплементацію міжнародних актів, як діяльність міжнародних і державних органів по втіленню норм та інших положень даних актів у національну юридичну практику. Вони виділяють декілька фаз такої імплементації:

по-перше, державне визнання прав людини шляхом їх проголошення, закріплення в Конституції та законах, участі держави у прийнятті та ратифікації відповідних міжнародних актів;

по-друге, етапи втілення прав людини;

по-третє, інституціоналізація здійснення даних прав ;

по-четверте, інтерпретація та конкретизація юридичних актів стосовно прав людини;

по-п'яте, процедуризація здійснення прав людини;

по-шосте, встановлення і реалізація юридичних засобів охорони та захисту прав людини [169,с.251-252].

На думку Ю. В. Лисюк, дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження у будь-якій галузі права є запорукою розвитку людини, суспільства та держави в цілому, оскільки становлення суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави прямо залежить від дотримання, реалізації та захисту основних прав і свобод учасників кримінального провадження в державі, які в свою чергу виступають ключовим та основним гарантом правового статусу держави [101,с.53-56]. Важко з цією думкою не погодитися, адже дійсно запорука вільної і незалежної країни базуються на закнності і непорушності права учасників кримінального провадження цієї держави.

В свою чергу Т. О. Лоскутов відзначає, що кримінальне процесуальне законодавство України саме в частині реалізації права на захист від кримінального переслідування не відповідає вимогам європейських стандартів. Так у відповідності до чинної ст. 42 КПК України в особи з'являється право на захист після набуття нею процесуального статусу підозрюваного у разі повідомлення про підозру або затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. А повідомлення про підозру, відповідно до ст. 276 КПК України, здійснюється у випадках: затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [105, с. 93].

На сьогоднішній день є всі підстави стверджувати, що чинне кримінально-процесуальне законодавство України, в певній мірі, відстає від рівня міжнародно-правової бази України у даній сфері, воно залишилось в своїй основній частині консервативним. Достеменно відомо, що ефективність втілення міжнародних зобов'язань буде залежати від наявності дієвого механізму реалізації норм міжнародних договорів. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність якісно нового підходу до розбудови національного законодавства, яке передбачає первинне базове наукове осмислення процесуальних проблем міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях [16].

Загалом, чинні міжнародні правові стандарти в області захисту прав, свобод учасників кримінального провадження закріплені в: Загальній декларації прав людин; Міжнародному договорі (пакті) про громадянські і політичні права; Факультативному протоколі до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права; Другому факультативному протоколі до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права який направлений на скасування смертної кари; Міжнародному договорі (пакті) про економічні, соціальні та культурні права та інших документах.

Вони складаються з певної сукупності беззаперечних норм та принципів, що мають такі характеристики: по-перше, визнання і впровадження права та свободи учасників в усіх сферах соціуму; по-друге, обов'язкове утвердження всіма демократичними державами загальних принципів природного права; по-третє, забезпечення та дотримання прав учасників кримінального провадження без будь-якої дискримінації її прав; по-четверте, держава несе відповідальність за порушення прав учасників; -по-п'яте, подальше удосконалення та розширення захисту прав, свобод учасників кримінального провадження та запровадження дієвого контролю за механізмом відновлення порушених прав.

Стосовно цього О. О. Юхно зазначає, що дослідження положень даних міжнародних актів дає можливість підкреслити, що значна увага у них приділена саме захисту прав підозрюваного, обвинуваченого, тримання під вартою, участі у провадженні захисника. У той же час, захист прав потерпілого впливає із загальних прав кожного учасника, зокрема:

- право на рівний доступ до суду та рівність перед судом;
- право на відкритий судовий розгляд;
- право на судовий розгляд компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним відповідно до закону тощо [250, с.320-324].

На думку О. В. Капліної, одним із перших документів, в якому було акцентована увага про жертви злочинів, була Конвенція про відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів, де у ст. 2 було задекларована відповідальність держави за шкоду, заподіяну особі в результаті вчинення щодо неї навмисних насильницьких злочинів. Дана Конвенція була підписана членами Європейської Ради 24 листопада 1983 р. А згодом, у листопаді 1985 р. Генеральною Асамблеєю ООН прийняла Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, яка досить широко трактує поняття «жертви злочинів». В данній Декларації були узагальнені найбільш прогресивні досягнення в галузі захисту прав учасників. В Конвенції наголошується на тому, що держави повинні розвивати й широко забезпечувати відповідні права й засоби правового захисту для жертв злочинів [74, с. 224–225].

В наш час необхідно виходити, з того, що «Загальна декларація прав людини» є не просто рекомендаційним документом, вона за своєю суттю є одним із базових джерел міжнародного права, значна більшість міжнародної спільноти розглядає її як документ, який містить норми міжнародного права, що відображенні у національних конституціях та внутрішньому законодавстві.

Положення, зафіксовані у преамбулі Декларації, дуже влучно відображають тенденцію, яка саме властива міжнародним стандартам, а саме: процесу уніфікації законодавства в державах світової спільноти. За великим рахунком Декларація, яка мала статус рекомендаційного міжнародного акта, завдяки успішному втіленню поставленого в ній алгоритму – набула статусу загально визнаної норми міжнародного права, в зв'язку з чим нам залишається сподіватися, що та кая ж доля очікує і інші міжнародні норми-стандарти в області прав учасників кримінального провадження, так як повага прав і свобод учасників є прямий обов'язок держави і всіх його установ.

Загальновідомі положення, що викладені в Декларації: це – право на життя, на свободу і на особисту недоторканність (ст. 3); це – заборона тортур і іншого такого, що принижує гідність, поводженню (ст. 5); це – ефективне поновлення порушених прав (ст. 8); це – заборона довільного арешту і затримання (ст. 9); це – право на справедливий, незалежний і неупереджений суд (ст. 10); це – презумпція невинуватості (ст. 11); це – беззаперечне право на недоторканність особистого і сімейного життя (ст. 12) [65,с.3103].

Задекларованні в Міжнародному пакті правила мають досить величезне значення для будь-якого учасника кримінального провадження і це стосується в першу чергу для підозрюваного та обвинуваченого, оскільки сфера правосуддя у кримінальних справах становить підвищену загрозу для прав учасників кримінального провадження в силу тяжкості можливих наслідків для нього, тому міжнародні норми передбачають для цього виду правосуддя цілий ряд додаткових гарантій.

За тривалий час існування вони набули характеристики аксіоми і не потребують детального вивчення. Будучи лише принципами і отримавши своє

закріплення в національному законодавстві, зазначені стандарти вимагають комплексного відповідності всього існуючого механізму кримінального судочинства, і тільки в цьому випадку їх можна буде визнати реально функціонуючими.

Міжнародний Пакт про громадянські права, слід відносити до категорії документів, які містять еталонні стандарти кримінального судочинства. Цінність даного міжнародного документа полягає в тому, що в порівнянні з декларацією автори Пакту намагалися найбільш точно, як це було можливо на даному етапі наукового розвитку теорії прав, свобод учасників кримінального провадження, розкрити положення стандартів, викладених раніше в декларації. До того ж Пакт на відміну від декларації носить вже не рекомендаційний характер, а має обов'язкову силу для країн-учасників даної угоди. Пакт, за великим рахунком, є тим черговим шаблоном розвитку принципів-стандартів, який де-факто, не відходить від зазначених вище конструкції щодо основних прав, свобод та законних інтересів учасників, в кримінальному судочинстві. На основі Декларації, Пакт створив внутрішню систему, що дозволяє забезпечити ефективне виконання даних стандартів, а не дотримання будь-якого положення, що фактично означає відступ від цього принципу.

Звичайно, проблема захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження неодноразово ставали предметом наукової дискусії на різних рівнях – як на державному, так і міжнародному. В першу чергу, питання реформування системи компенсації, яка була завдана в ході кримінального правопорушення, в нашій державі почали досліджуватись з перших років проголошення незалежності. Основними засадами захисту прав і законних інтересів потерпілого повинно стати справедливе провадження, інформованість, забезпечення відшкодування шкоди, надання безоплатної правової та ін.

Разом із цим, основними напрямками забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів потерпілих визнано:

- імплементація міжнародних принципів захисту, які закріплені Декларацією основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживань владою та Європейською конвенцією щодо відшкодування збитків жертвам
- насильницьких злочинів [65];
- імплементація до чинного КПК України положень, які передбачають розширення процесуальних прав і законних потерпілих відповідно до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи 11(85)11 щодо становища потерпілого в рамках кримінального права та процесу [58];
- розроблення і впровадження закону з питань забезпечення відшкодування потерпілим шкоди; розроблення механізму реалізації права потерпілого на відшкодування заподіяної злочином шкоди;
- створення Спеціального фонду для відшкодування шкоди потерпілим і встановлення обсягів коштів для вирішення даних проблем.

На думку К. В. Орлова, дані гарантії простежуються у принципах кримінального судочинства, процесуальній формі, процесуальних правових нормах й правових інститутах, які регулюють ту або іншу форму відшкодування матеріальної шкоди, у діяльності суб'єктів відповідних правовідносин, у тому числі службових осіб правоохоронних органів і окремих учасників кримінального процесу відповідно до своїх повноважень, а також у належному здійсненні прокурорського нагляду та судовому контролю за процесом відшкодування заподіяної злочином матеріальної шкоди. При цьому, він слушно зазначає, що процес відшкодування завданої злочином матеріальної шкоди не тільки складний, але і до того передбачає наявність належного законодавства та імплементацію його приписів у життя. Даний процес найчастіше пов'язаний із значним обмеженням демократичних прав і свобод, наданих громадянам Конституцією України, а будь-яке їх обмеження допустиме лише в рамках закону [139, с.70].

На переконання Г. Ю. Юріна, незважаючи на значне удосконалення законодавства, чинний процесуальний механізм захисту прав фізичних осіб, не дивлячись на демократичну розбудову суспільства та прагнення держави, ще повністю не сформований [248, с.13–16]. Так, з цією думкою можна погодитися,

для гуманізації та ефективності процесуального механізму, необхідно прикласти чимало зусиль.

В свою чергу Д. Ф. Плачков зазначив, що одним із напрямів посилення правових гарантій захисту прав і законних інтересів потерпілих від злочинного посягання осіб є покращення законодавчого регулювання відшкодування заподіяної злочином шкоди, розширення з цією метою взаємодії різних галузей права. Насамперед, це стосується процесуальних механізмів кримінально-правового та цивільно-правового характеру [144,с.120].

З цього приводу Р. Р. Трагнюк зауважив, що найбільший інтерес становлять Рекомендації щодо становища потерпілого, які є першим таким європейським актом, спрямованим на зміцнення довіри з боку жертви злочину до правосуддя і залучення її до співпраці. Рекомендації закликають уряди держав звертати більше уваги на завдану потерпілому фізичну, психологічну, матеріальну та соціальну шкоду, а також розглянути заходи, яких доцільно вжити при задоволення його запитів у всіх стадіях кримінального судочинства [216,с.27].

Безпосередньо питанням захисту прав, свобод та законних інтересів потерпілого, на сьогодні, акцентується і приділяється значна увага Радою Європи. Зокрема, в Рекомендації R (85) 11 Комітету міністрів державам-членам стосовно положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу від 28.06.1985 р. вказано на необхідність в рамках системи кримінального правосуддя звертати більше уваги на заподіяний потерпілому фізичний, психологічний, матеріальний і соціальний збиток, а також розглянути заходи, що доцільно вжити у зв'язку з цим для задоволення його потреб [181].

З цього питання О. А. Зайцев зазначив, що з початку 90-х років проблемі захисту учасників кримінального провадження стали приділяти велику увагу в Європі, було розроблено «Рекомендації з питання залякування свідків і забезпечення прав захисту», що були прийняті Комітетом Міністрів Ради Європи у 1997 році. В цих Рекомендаціях до визначення поняття «свідок» слід розуміти будь-яких осіб «...свідків, потерпілих, експертів, перекладача, чи навіть

підозрюваних та обвинувачених, якщо вони сприяють кримінальному судочинству» [66,с.133].

В свою чергу Рейн Мюллерсон зауважує: «міжнародні правові стандарти основних прав, свобод учасників кримінального провадження це норми сучасного міжнародного права, що передбачають загальнодемократичні вимоги та обов'язки держав щодо визнання, дотримання та захисту прав учасників кримінального провадження, які, з урахуванням особливостей свого суспільного ладу, національного розвитку, повинні бути втілені та конкретизовані в правовій системі» [126,с.13].

Вище зазначені положення знайшли своє відображення в чинній Конституції України і зокрема в ст. 3 «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», а в ст. 21 задекларовано: «всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах».

В апріорі права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження є невідчужуваними та непорушними, вони є природними, оскільки вони не залежать ні від волі окремої держави або навіть груп держав, коли мова йде про міжнародні правові стандарти, ні від закономірностей суспільного розвитку. Дані права та свободи повинні бути гарантовані кожному конкретному учаснику, а держава зобов'язана забезпечити їхню реалізацію. Позбавляючи учасника такої можливості, держава діє протизаконно, навіть якщо «узаконює» у своєму внутрішньому законодавстві такі діяння, оскільки подібні дії по відношенню до учасників кримінального провадження в даному випадку співвимірнюються не з національними, а з міжнародним законодавством.

На думку А. П. Гуськової, права особистості, сьогодні виступають важливим фактором, що визначає призначення, зміст і форми процесуальної діяльності в кримінальному судочинстві. При цьому, особистість не існує поза суспільством, де право виступає необхідним засобом закріплення вираження соціальної свободи особистості, її інтересів, що ми підтримуємо [46, с.218–219].

До цього хотілося б додати, ефективність забезпечення і реалізація прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є безумовним

показником рівня розвитку правової держави. В сучасних умовах розвитку правової держави дослідження даної проблеми є вкрай важливим як в теоретичному, так і практичному плані, оскільки дозволяє визначити подальші орієнтири та пріоритети держави в сфері захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в кримінальному судочинстві.

Безумовно, недотримання або більш того, грубе порушення державою-підписантом норм нею погоджених зумовлює для цієї держави досить негативні міжнародно-правові наслідки, відповідно до загально-визнаних норм та принципів міжнародного права.

Як правильно зауважує Д. В. Ходаковський, ціль контрольного механізму у міжнародному праві полягає не у примушуванні та застосуванні санкцій за невиконання зобов'язань, взятих на себе державами, а виключно у контролі за втіленням у життя положень міжнародно-правових договорів [237, с.51–52].

Проведений аналіз міжнародно-правових стандартів дозволяє зробити висновки про те, що сучасне міжнародне право виходить далеко за межі того, що законодавче закріплення правового статусу учасників в суспільстві належить виключно до внутрішньої компетенції країни, яка в свою чергу зобов'язана гарантувати :

- обов'язкове створення необхідних умов для реалізації прав учасників в кримінальному процесуальному законодавстві;
- надання особі своєчасної інформації про обсяг її прав в процесі, термінів;
- створити умови для надання клопотань;
- забезпечити особу належною правовою допомогою;
- безперешкодний доступ до правосуддя;
- надати відповідну компенсацію потерпілому або членам родини.

Попри те, що наша держава підписала і ратифікувала більшу частину найважливіших міжнародних актів в сфері прав людини такі як : «Загальну декларацію прав людини» 1948р., «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» та «Факультативний протокол» до нього 1966 р., «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права» 1966 р., «Міжнародна конвенція

про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» 1965 р., «Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» 1979 р., «Конвенція про права дитини» 1989 р., «Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» 1984 р. та інші, – їх дія на території нашої держави є в певній мірі номінальна.

Тож, можемо констатувати, що міжнародні стандарти в області прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження повинні бути фундаментальними принципами у правовому полі України, та відповідати, в першу чергу, основним критеріям цивілізованого суспільства. Вони стали закономірним результатом глобалізації, призначенням яких є розбудова суспільства на основі поваги інтересів окремого учасника, та виступають основою для побудови оптимального механізму здійснення кримінального судочинства, в основу якого покладено максимальний рівень забезпечення прав учасників кримінального провадження. Міжнародні принципи захисту основних прав і свобод учасників кримінального провадження представляють собою сукупність норм права, які зафіксовані в міжнародно-правових документах. А тому, що принципи, які закріплені в Конституціях держав-підписантів про основні права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження повинні відповідати міжнародним стандартам, оскільки захист цих прав забезпечує існування суверенної, демократичної і незалежної держави.

Демократія та права учасників стали в певній мірі тотожними, невід’ємними поняттями в сучасних конституціях і їхня реалізація залишається зразком у розвитку і становленню суспільства. Демократичні країни світу ставлять перед собою завдання надати всі можливості своєму народу реалізовувати свої природні права.

Загалом, в нашій державі, продуктивність міжнародно-правового регулювання та міжнародно-правових норм буде залежати від досконалості механізму захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Коли практична реалізація вимог правових норм не буде

організована у відповідному порядку, то ефективність в досягненні практичного результату буде зведена практично до нуля.

Тож головною квітесенцією дії, як нинішньої так і преїдешньої влади відносно забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, згідно міжнародних критеріїв, є її багатовекторність, яка будек залежати не тільки від її професійності працівників, але і від ступеня довіри пересічних громадян.

А від того, подальшою перспективою розвитку у цьому напрямку повинна стати реальна реалізація існуючих міжнародних стандартів в діяльності виконавчої влади, посадових осіб, які зобов'язанні забезпечити функціонування суспільних відносин у різних сферах життя суспільства на основі непорушності конституційних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Висновки до розділу 2

1. Змістом процесуального механізму забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в правовій юрисдикції є: 1) нормативно-правові джерела, які забезпечують систему прав учасників кримінального провадження в Україні, це насамперед: Конституція України, КК України; КПК України; Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та інші законодавчі акти, підзаконні нормативні акти, які значною мірою впливають на належний рівень забезпечення охорони прав учасників кримінального провадження, а також судова практика ЄСПЛ; 2) юридичні процедури, тобто процес реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав і виконання обов'язків з метою захисту власних інтересів; 3) суб'єкти кримінального провадження, як елемент структури правового механізму забезпечення охорони прав учасників кримінального провадження: суд, суддя, слідчий суддя та

учасники кримінального провадження. Крім того, важливою складовою є позапроцесуальні суб'єкти, це: Верховна Рада України, Президент України, громадські і міжнародні організації, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини та інші суб'єкти.

2. Природа правових засобів заснована на тому, що вони виступають явищами правової реальності й призначені для того, щоб за їх допомогою досягти цілей правового регулювання, тим самим забезпечивши реалізацію інтересів і потреб учасників кримінального провадження. У вітчизняній юридичній літературі немає єдності думок щодо дефініції даного поняття. Вважається, що правові засоби – це правові явища, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права і забезпечується досягнення соціально корисних цілей. Права і свободи якими наділені учасники кримінального провадження, не можуть самі по собі автоматично забезпечити власне існування. Обов'язковою умовою повинна бути можливість забезпечення механізму їхньої реалізації, через дію системи законодавчих норм, засад, завдяки яким у кримінальному процесі повинен бути забезпечений перехід від наданих законом можливостей до встановлення реальної дійсності. Найдієвішим механізмом захисту прав і свобод та законних інтересів є саме суд.

В цілому реалізацію захисту охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження характеризуємо, як комплекс проголошених норм, що регламентують певний порядок звернення особи, як до національних так і до міжнародних судових установ в процесі захисту своїх законних інтересів, а по-друге, як об'єктивний і невід'ємний елемент правових відносин, який застосовує особа в залежності від обставин.

3. Міжнародні стандарти в галузі прав та свобод учасників кримінального провадження – є загальновизнані міжнародно-правові норми, що втілюють на загальнолюдському рівні статус особистості та встановлюють перелік фундаментальних прав, свобод та законних інтересів учасників, обов'язком цих держав є дотримання даних прав та свобод. Вони втілюють основоположні засади

і досвід міжнародного права, мають універсальний та узагальнюючий характер, але не є усталеними, а знаходяться в динамічному становленні та імплементуються у національне законодавство. До найважливіших міжнародних актів в сфері захисту охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження відносять: «Загальну декларацію прав людини» 1948р., «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» та «Факультативний протокол» до нього 1966 р., «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права» 1966 р., «Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» 1965 р., «Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» 1979 р., «Конвенція про права дитини» 1989 р., «Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання» 1984 р. та інші, – їх дія на території нашої держави є в певній мірі номінальна.

Можемо констатувати, що міжнародні стандарти в області прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження повинні бути фундаментальними засадами, відповідати, в першу чергу, основним критеріям цивілізованого суспільства, а також практиці ЄСПЛ, яка здійснює перевірку дотримання державами-учасницями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

РОЗДІЛ III.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування

Одним із наріжних принципів будь-якої демократичної держави є дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Не є винятком з цього правила і забезпечення прав та свобод учасників на стадії досудового розслідування. У відповідності до ч. 2-ої ст. 21 Конституції України: «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» [82, с. 5].

Можемо безапеляційно стверджувати, що жоден нині чинний закон, як і будь-який інший продукт людської праці, не може бути досконалим і бездоганним. Традиційне питання в дотриманні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження суттєво пов'язане з результативною діяльністю, як правоохоронної, так і судової систем, в тому числі у площині кримінального процесу. В Конституції в ст. 124 задекларовано, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди і при цьому, всебічне вивчення, об'єктивний розгляд та вирішення справи в суді, як правило, потребують досить кваліфікованої підготовчої процесуальної діяльності.

В сучасному правовому полі України мають будуватися взаємовідносини між правовою державою та учасниками кримінального провадження із взаємною відповідальністю, як держави, так і самого учасника, де б привалювала непорушність та недоторканність основних прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Вимоги Конституції України та кримінального процесуального закону зобов'язанні беззаперечно виконувати в своїй діяльності посадові особи.

Питанням охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування досліджували вчені-процесуалісти, зокрема: І. В. Басиста, Н. В. Борзих, Т. В. Варфоломеєва, В. І. Галаган, І. Ю. Гловацький, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, А. Я. Дубинський, Я. П. Зейкан, О. Ю. Костюченко, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'янчиков, О. Р. Михайленко, Н. М. Обрізан, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, В. М. Тертишник, В. Ю. Шепітько, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та ін.

Але при цьому хотілося зауважити, що дані дослідження були присвячені лише певним аспектам стадії досудового розслідування, а окремі положення даних досліджень ґрунтувалися на матеріалах колишнього кримінального процесуального законодавства.

Варто зауважити, що Україна, як і решта країн колишнього СРСР, успадкувала, на превеликий жаль, інквізиційний порядок проведення стадії досудового розслідування, яке характеризується обмеженням можливості в захисті від обвинувачення, закритістю слідчих дій, не повагою до честі та гідності учасників кримінального провадження, свавіллям оперативних працівників, відсутністю прозорості під час проведення процесуальних дій. І в той же час, надзвичайно ускладнена процедура їхнього оскарження та відсутність дієвих правових механізмів забезпечення особистих прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також контролю за їх дотриманням на всіх стадіях кримінального провадження.

Зважаючи на те, що в главі 19 КПК України не розкрито поняття «досудове розслідування», а «понятійний апарат будь-якої науки має істотне значення», постає необхідність у формулюванні відповідного поняття, задля кращого розуміння сфери досудового розслідування [94, с.118-120].

Так, на нашу думку під досудовим розслідуванням необхідно розуміти діяльність органів, які здійснюють досудове розслідування задля забезпечення звершення завдань кримінального провадження, яке розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного державного реєстру судових рішень (далі -

ЄРДР) та закінчується в рамках однієї з передбачених КПК форм виконання досудового розслідування. У вітчизняному кримінальному процесі поняття «досудове розслідування» охоплює дві форми розслідування кримінальних правопорушень: дізнання й досудове слідство, що, з одного боку, повинно підкреслювати наявність конкретних особливостей, а з іншого – характеризувати їхню спільність [171, с. 130-133].

Відповідно до п.5 ч.1 ст.3 КПК під досудовим розслідуванням необхідно розуміти стадію кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Пропоную удосконалити та сформулювати визначення досудового розслідування у п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України *«під досудовим розслідуванням необхідно розуміти діяльність органів, що здійснюють досудове розслідування для забезпечення виконання завдань кримінального провадження»* [94, с.119].

За своєю суттю досудове розслідування передуює провадженню в суді і покликане забезпечити його успішне проведення, однак його не можна розглядати тільки як стадію, провадження, що здійснюється до суду і для суду.

По-перше, досудове розслідування має свої самостійні завдання, які впливають із загальних завдань кримінального провадження ст. 2 КПК України, а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура;

По-друге, досудове розслідування чітко окреслює межі в системі кримінального процесу – з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до винесення рішення, яким завершується провадження розслідування;

По-третє, досудове розслідування має свій зміст та свою процесуальну форму;

По-четверте, досудове розслідування характеризується колом суб'єктів, які беруть в ній участь;

По-п'яте, досудове розслідування характеризується окресленими рамками специфічних рішень, які можуть бути прийняті після закінчення досудового розслідування:

- закриття кримінального провадження;
- звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру [124].

Під органами, що здійснюють досудове розслідування, слід розуміти конкретно визначені КПК України органи, на які покладені обов'язки провадити відповідне розслідування. Так, згідно зі ст. 216 КПК досудове розслідування здійснюється: слідчими органів Національної поліції; слідчими органів безпеки; слідчими органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; слідчими органів ДБР; детективами НАБУ [94, с. 120].

Будь-яке провадження повинно мати свою форму, адже форма є нерозривно пов'язаною зі змістом, що в свою чергу є взаємозалежним від форми. Під самою ж формою розуміють внутрішню та зовнішню організацію змісту. Так, досліджуючи досудове розслідування, необхідно зазначити, що воно може бути в двох формах, а саме в формі досудового слідства та формі дізнання. В підтвердження, цього можна навести ст. 215 КПК України, де прямо вказується, що: досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а

кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому даним Кодексом [94,с.8].

КПК України в ч. 1 ст. 1 визначає, що порядок кримінального провадження на території нашої держави визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України, яке відповідно до ч. 2 ст. 1 КПК складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України. Інакше кажучи, якщо раніше вся процедура розгляду кримінальних справ була врегульована виключно КПК, то зараз цей Кодекс у встановленні процедури розгляду кримінальних проваджень не є єдиним та визначальним. Частина 2 ст. 1 КПК зазначено, що кримінальне процесуальне законодавство складається не тільки з КПК, але й з Конституції України, міжнародних договорів, інших законів [94, с. 3].

На думку Л. В. Юрченко, особливістю початку досудового провадження за чинним КПК України, є кримінальна процесуальна діяльність відповідних органів яка розпочинається не з моменту початку досудового розслідування, тобто внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування, як це задекларовано в ч. 2 ст. 214 КПК України, а з моменту отримання відомостей про вчинене кримінальне правопорушення, тобто отримання заяви, повідомлення або безпосереднього виявлення правоохоронними органами ознак кримінального правопорушення. При цьому, кримінальна процесуальна діяльність під час отримання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим, прокурором обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, не є самостійною стадією кримінального провадження, але нерозривно пов'язано з початком досудового розслідування [249, с. 339].

Відповідно до ч.2 ст. 214 КПК досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Офісом Генерального прокурора за погодженням з

Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Національним антикорупційним бюро України, Державним бюро розслідувань, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства [94, с.119].

Згідно з ч.1 ст. 214 КПК слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач - керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання - керівником органу досудового розслідування [94, с.119].

До ЄРДР вносять в обов'язковому порядку наступне:

- час і дату оформлення заяви;
- прізвище, ім'я, по батькові потерпілого або заявника;
- інше джерело, з якого виявлені обставини;
- короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведені потерпілим, заявником чи виявлені з іншого джерела;
- попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення;
- прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та розпочав розслідування;
- інші обставини.

Також у ЄРДР автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

Даний процес дізнання є формою досудового розслідування, в якому здійснюється розслідування кримінальних проступків, а досудове слідство – форма досудового розслідування, в якому провадиться розслідування відповідних злочинів. На законодавчому рівні заборонено здійснювати досудове розслідування до внесення відомостей в реєстр і призводить до юридичної відповідальності. Наприклад, огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду ч. 3 ст. 214 КПК України. В цілому, можна зробити висновок, що слідчий може зібрати та перевірити отриману інформацію до внесення її в ЄРДР тільки шляхом проведення однієї слідчої дії, як огляд місця події [94,с.119].

Як уже зауважувалося вище, що досудове розслідування розпочинається саме з моменту внесення відомостей до ЄРДР і за часовим терміном повино не перевищувати 24 години з моменту отримання інформації. В такому випадку можемо стверджувати, що даний встановлений час є закоротким для такого обсягу дій. Адже слідчий повинен прибути на місце вчинення злочину, провести огляд місця події, належним чином зафіксувати свої дії, а потім ще внести до ЄРДР, для цього, здебільшого потрібно більш ніж добу. Окрім того, провівши аналіз норми чинного КПК України, стає не зрозумілим, до якої стадії потрібно віднести такі дії, які проводяться з моменту прийняття інформації про кримінальне правопорушення до внесення її до ЄРДР. На наше переконання, тут можна вести мову про самотійну стадію кримінального процесу.

В правовій літературі прийнято виділяти основні ознаки стадії:

- наявність необхідних завдань, які властивих певні частині процесу;
- окреслено суб'єкти, які здійснюють на певному етапі процесуальну діяльність;
- специфічність процесуальної форми, в якій здійснюється дана діяльність;
- особливий характер кримінально-процесуальних відносин;
- наявність підсумкового процесуального акта, в якому фіксується
- рішення про перехід кримінальної справи в наступну стадію процесу або

- про завершення провадження її взагалі [94, с.12–13].

Органи, які проводять досудове розслідування, конкретно визначені чинним КПК України, на які покладені обов'язки провадити відповідне розслідування. Так, у відповідності зі ст. 214 КПК України досудове розслідування здійснюється:

- слідчими органів Національної поліції; слідчими органів безпеки;
- слідчими органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- слідчими органів Державне бюро розслідувань (далі-ДБР);
- детективами Національне антикорупційне бюро (далі-НАБУ) [96,с. 118].

Гарантією забезпечення процесуальної самостійності слідчого є встановлена кримінальним процесуальним законом процедура досудового розслідування заборона втручання в діяльність слідчого осіб які не мають на те повноважень. На нашу думку, механізм забезпечення задекларованої у КПК України, а саме в ч. 5 ст. 40 КПК процесуальної незалежності та самостійності слідчого потребує поліпшення не тільки у матеріально-технічній і практичній, а також у законодавчій сферах. Висловлену пропозицію підтримують 84 % опитаних слідчих, 76 % адвокатів, 89 % прокурорів та 68 % суддів. (Додаток А)

В процесі досудового розслідування буде встановлено інші злочини, вчинені особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із злочинами, вчиненими особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, і які не підслідні тому органу, який здійснює у кримінальному провадженні досудове розслідування, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, у разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження своєю постановою визначає підслідність всіх злочинів [96, с.8].

Відповідно до п.1 ст. 2 КПК України: «головним завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та

неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [94, с.1].

З усього цього витікає, що досудове розслідування повинно відбуватися швидко, неупереджено та об'єктивно. Як правило, порушення та обмеження прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження найбільше відбувається саме на досудовому розслідуванні. Уповноважені особи, що здійснюють досудове розслідування наділені досить широкими повноваженнями, які пов'язані з обмеженням прав, свобод та інтересів учасників відповідних процесуальних дій, а тому забезпечення прав учасників кримінального провадження повинно бути пріоритетним напрямом їх діяльності у ході виконання кримінального провадження, визначених п.1 ст. 2 КПК України.

Одна з чільних організаційних проблем на стадії досудового розслідування, яку необхідно вирішити, є неналежне фінансове та матеріальне забезпечення органів досудового розслідування. Корумпованість в органах досудового розслідування вельми негативно впливає на стадію попереднього розслідування, оскільки може проявлятися в різних негативних аспектах діяльності цих органів [171,с.130-132].

Як зауважує М. М. Михеєнко, в теорії кримінального процесу загальні положення досудового розслідування науковцями розглядались, як визначені законом на підставі принципів кримінального процесу правила, що відображають характерні риси та особливості досудового розслідування як стадії і які своїми вимогами спонукають органи досудового розслідування до швидкого, всебічного та повного дослідження всіх обставин справи, виконання завдань цієї стадії й охорони прав і законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб [117, с.208].

Але в протиположності цьому, окремі правники-процесуалісти розглядають загальні положення досудового розслідування, як самостійне поняття. Наприклад,

на думку В.М. Тертишника, загальні положення досудового розслідування розглядаються, як основні положення, правила, які віддзеркалюють його характерні риси та особливості [209,с.355]. З даною думкою можна цілком погодитися, дійсно це дії, що здійснюються відповідно до вимог кримінального процесуального закону.

Інші автори відзначають, що загальні положення досудового розслідування є проявом принципів кримінального процесу, які визначають сутність стадії . Таку думку висловлює С.А. Шейфер, так загальні положення досудового слідства – це найбільш загальні правила діяльності слідчого, які впливають із принципів кримінального процесу, виражають специфічні особливості стадії слідства й є гарантіями здійснення завдань даної стадії [245, с.4].

На думку Л. Д. Удалової, загальні положення досудового розслідування – це визначені законом на основі принципів кримінального процесу положення, правила, які віддзеркалюють характерні риси та особливості досудового розслідування як стадії і своїми вимогами спонукають органи дізнання й досудового слідства до швидкого, раціонального, всебічного, повного й об'єктивного дослідження всіх обставин справи, виконання завдань даної стадії й охорони в ній прав, свобод та законних інтересів громадян і юридичних осіб [218, с. 36].

З усього цього витікає, що дія засад кримінального процесу не обмежується тільки рамками якої-небудь однієї стадії судочинства, а поширюється на всі інститути й стадії кримінальної процесуальної діяльності.

На даний час в юридичній літературі єдиного підходу до переліку загальних умов досудового розслідування немає. Так ще в період законодавства радянських часів Н. В. Жогін виділяв такі групи правових норм, які могли б розглядатися як загальні положення досудового розслідування: це принцип соціалістичної законності; це участь у попередньому слідстві радянської громадськості; це повнота, всебічність й об'єктивність слідства; це публічність попереднього слідства; це планування ведення слідства в справі; це швидкість попереднього слідства; це одноособове ведення слідства; це індивідуалізація

попереднього слідства; це неприпустимість розголошення даних попереднього слідства; це обов'язкове забезпечення обвинуваченому права на захист і участь у попередньому слідстві захисника [63, с. 71-97].

Своє бачення запропонував Л.М. Лобойко, він відносить до загальних положень досудового розслідування наступне:

- вчасний початок досудового розслідування;
- додержання правил встановлених законом ознак кримінального провадження, згідно з якими воно належить до відання певного органу досудового розслідування;
- об'єднання та виділення матеріалів;
- додержання строків досудового розслідування;
- розгляд клопотань;
- ознайомлення з матеріалами до завершення розслідування;
- взаємодію слідчого з органом дізнання; направлення слідчим окремих доручень;
- застосування групового методу досудового розслідування; недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування [102,с.183-200].

Стосовно цього М. Є. Шумило зазначає, що в процесі досудового провадження необхідно всіма встановленими законом засобами зібрати й перевірити докази, провести кримінальне переслідування стосовно особи, яка вчинила злочин та застосувати необхідні заходи, які забезпечать їх неухилення виконання, починаючи з розслідування та закінчуючи судом, забезпечити реалізацію прав потерпілого[92, с. 385].

На переконання Власової Г.П., без належної діяльності посадових осіб органів прокуратури, досудового розслідування та суду в чітко встановленому процесуальному порядку не може бути реалізований принцип законності, здійснений захист порушених прав. Недотримання вимог кримінальної процесуальної форми є підставою для визнання того чи іншого процесуального рішення незаконним і як наслідок – його скасування [33, с.154].

Ми цілком погоджуємося з даними твердженням, адже законність і справедливість є тим наріжним каменем, для дотримання в непорушності прав учасників кримінального провадження.

На сьогодні відповідно до ч. 2 ст. 55 КПК України, права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, або заяви про залучення її до провадження, як потерпілого. Разом з тим, відповідно до ст. 60 КПК України, заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим. В обох епізодах мова йде про звернення у формі заяви. У зв'язку цим виникає запитання щодо звернення фізичної або юридичної особи у формі повідомлення, враховуючи процесуальні можливості учасників кримінального провадження визначені ч. 1 ст. 214 КПК України [94,с.35,с.39].

Так, 52 % опитаних прокурорів (Додаток А) вважають, що прокурорський нагляд у вигляді процесуального керівництва гарантує ефективне дотримання та забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Щодо дослідчого провадження, то ми розділяємо думку з О.Д. Квашуком, який зауважує, що у зв'язку з ухваленням та набуттям чинності КПК 2012 р. дослідче провадження не ліквідований процес, а процес, що набув нового змісту. Факт існування специфічних мети та засобів її досягнення, завершеність правовідносин, які виникають у дослідчому кримінальному процесі, визначають його «самодостатність» та засвідчують виконання службової функції стосовно слідчого провадження (досудового розслідування) [78, с.12].

Як зазначає Л.І. Шаповалова, кримінальне процесуальне законодавство повинно бути зорієнтоване на забезпечення можливості здійснення учасниками судочинства процесуальних прав і дотримання законності під час його відправлення на усіх етапах провадження, зокрема це стосується особи, яка

постраждала внаслідок злочину, оскільки вона набуває статусу учасника процесу тільки на стадії досудового розслідування [242,с.8].

Дана думку є цілком доречною і слушною, що свідчить про гуманізацію кримінально- процесуального законодавства нашої держави.

В свою чергу О.Ю. Татаров, досліджуючи проблеми початку досудового розслідування за чинним КПК України, зауважує скасування так званої «дослідчої» перевірки за заявами та повідомленнями про вчинення кримінального правопорушення. Відтак усе процесуальне навантаження щодо перевірки відповідних заяв та повідомлень автоматично « проектуватиметься» на слідчого, а не на відповідні органи чи підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. В такому разі може скластися ситуація, за якої слідчі будуть вимушені перевіряти необґрунтовані заяви у той час, коли відповідного слідчого реагування вимагатиме розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів. Така ситуація призведе лише до того, що більшість заяв та повідомлень про злочин взагалі не будуть прийматись та, відповідно, вноситись до ЄРДР [207,с.183-184].

На думку більшості науковців та практиків-адвокатів, функція захисту у кримінальному провадженні представляє собою обумовлений завданнями кримінального провадження напрям діяльності певної особи, відносно якої ведеться провадження із застосуванням примусових заходів. Право підозрюваного, обвинуваченого на захист у літературі тлумачиться як сукупність процесуальних прав, які надані підозрюваному, обвинуваченому чи засудженому, виправданому, та завдяки яким вони отримують можливість захищатися від обвинувачення чи підозри, відстоювати свою непричетність, домагатися пом'якшення відповідальності всіма передбаченими законом способами. Право на захист також полягає у дотриманні органами досудового слідства, прокурором і судом усієї процедури розслідування та судового розгляду справи [92, с. 65].

Інші науковці бачать функцію захисту у кримінальному провадженні, як сукупність наданих йому законом правомочностей для спростування підозри або обвинувачення, пом'якшення покарання, а також захисту своїх особистих інтересів [91, с.108].

На наше переконання надуманою є теза про те, що «сторона захисту, відповідно до чинного КПК України отримала надзвичайно широкі можливості у новому кримінальному процесі». Так відповідно до п. 2 ч.4 ст. 42 КПК України обвинувачений та його захисник, мають право збирати і подавати до суду докази, водночас в ч. 3 ст. 93 КПК України роз'яснено, що сторона захисту здійснює збирання доказів шляхом:

- витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок;

- ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій;

- здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання до суду належних і допустимих доказів [95,с .54].

Проте, зазначені права на збирання та подачу доказів були закріплені і в КПК України 1960 року. А саме: захисник з моменту допуску до участі у справі мав право:

- збирати відомості про факти, що можуть використовуватись, як докази в справі, у тому числі запитувати і одержувати документи чи їх копії від громадян та юридичних осіб;

- знайомитись на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян з необхідними документами, крім тих, таємниця яких охороняється законом;

- одержувати письмові висновки фахівців з питань, що вимагають знань, опитувати громадян;

- подавати докази, заявляти клопотання [95].

Але, як за положеннями КПК України 1960 р., клопотання сторони захисту не були обов'язкові для слідчого відповідна ст. 129 КПК України 1960 р., такою ж вона залишилася і нині, у відповідності до положень ст.220 КПК України 2012 р., «клопотання сторони захисту про проведення будь-яких процесуальних дій

слідчий чи прокурор вирішують на власний розсуд». Чим обумовлює проблему в паритетності сторін у кримінальному процесі, де очевидна перевага сторони обвинувачення в своїх повноваженнях над правами сторони захисту, що була в попередньому кодексі, залишилась такою ж і в чинному КПК України 2012 р.

Посилаючись на «Загальні засади кримінального провадження», закріплені в ст. 7 КПК України, пропоную внести зміни до ч.1 ст. 220 КПК України, зокрема виключити з речення словосполучення: *«їх за наявності відповідних підстав»*, а ч. 2 ст. 220 КПК України пропоную виключити взагалі.

Пропоную доповнити ч.1. ст. 20 КПК України словом *«потерпілий»*.

Квінтесенцією у цих визначеннях є акцент на можливість відстоювання законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого у контексті саме права на захист.

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ЄСПЛ встановлює наступне: ч. 3 ст. 6 «кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше право бути негайно та детально проінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього, мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту», а в ч. 3.ст. 42 КПК України встановлює, що обвинувачений має право:

- знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;
- бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені цим Кодексом, а також отримати їх роз'яснення; та інші права[94,с.27].

За чинним КПК України всі ці вимоги та права на стадії досудового розслідування забезпечити неможливо з тієї причини, що статус обвинуваченого особа набуває лише після закінчення досудового слідства, коли обвинувальний акт щодо цієї особи переданий до суду в порядку, передбаченому ст. 291 цього Кодексу ч. 2 ст. 42 КПК України.

Водночас п.п. а), в), с), е) ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ (далі- ЄКПЛ) стосуються й стадії досудового розслідування. Дане бачення про це висловлена, зокрема, у справі «Шабельник проти України», 19 лютого 2009 р.[59].

Отже, вимоги ст. 6 п. 3 можуть бути застосовними ще до того, як справу направлено на розгляд суду, якщо недотримання таких вимог на самому початку може серйозно позначитися на справедливості судового розгляду. Виходячи з аналізу можемо констатувати, що існує комплекс потенційно можливих порушень права на захист та права на встановлення обґрунтованості будь-якого висунутого кримінального обвинувачення протягом розумного строку згідно ст. 6 «Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [59].

Основна сутність Концепції охорони прав, свобод та законних інтересів в досудовому провадженні, як системи принципів і стандартів складають такі положення:

- права учасників кримінального провадження в сфері досудового розслідування, розглядаються як найвища цінність, відповідно до ст. 3 Конституції України, Преамбули Статуту ООН, Преамбули Статуту Загальної декларації прав людини та інші міжнародні документи;

- права учасників кримінального провадження в сфері досудового провадження забезпечуються системою міжнародних і внутрішньодержавних гарантій прав та свобод людини;

- в досудовому розслідуванні в кримінальних провадженнях забезпечується рівність прав і свобод учасників кримінального провадження;

- виділяється особлива категорії фундаментальних прав учасників кримінального провадження, які не підлягають обмеженню з боку державних органів і посадових осіб, які здійснюють досудове провадження у кримінальній справі, ні за яких обставин (право на життя, неприпустимість катувань, право на судовий захист);

- забезпечується специфіка обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження, залучається до сфери досудового розслідування у кримінальних провадженнях, яка полягає: по-перше, в його законодавчому

санкціонуванні; по-друге, законодавче визначення меж можливих обмежень прав і свобод учасника; по-третє, в обмеженні прав і свобод учасників кримінального провадження не шляхом зменшення обсягу, цілісності, якісної визначеності зазначених прав і свобод, а шляхом обмеження умов і можливостей претендувати на них [59].

Хотілося б акцентувати увагу на існуючих проблемах стадії досудового розслідування, так до пред'явлення підозри, у кримінальному процесі взагалі не існує сторони захисту. Так чинним законодавством та діючою практикою створені такі умови, коли сторона обвинувачення має можливість навмисно не пред'являти підозру, навіть в ситуації коли в процесуальних документах зазначає певну особу як таку, що скоїла злочин. Звісно за таких умов потенційний підозрюваний де-юре і де-факто позбавлений будь яких прав, щодо захисту від такого розслідування.

Як зауважують О. А. Банчук, І. О. Дмитрієва, З. М. Саїдова, М. І. Хавронюк «у Кодексі 1960 р. мала місце окрема ст. 48, яка передбачала перелік прав захисників. КПК 2012 р. не визначає окремо визначеного переліку прав захисників, а робить їх похідними від прав підозрюваного, обвинуваченого – ч. 4 ст.46 КПК. Дана новація зумовлена тим, що підозрюваний може самостійно здійснювати свій захист, використовуючи гарантовані ч. 3 ст. 42 вісімнадцять процесуальних прав, або залучити для свого захисту адвоката. У цьому випадку адвокат реалізовуватиме права, передбачені для підозрюваного» [8,с. 36].

А в той час коли особі пред'являється підозра, розслідування на цій стадії, як правило вже завершується і терміну на захист зовсім не має. Саме це ставе сторону захисту зі стороною обвинувачення в не рівні умови, а дії сторони обвинувачення залишаються поза судового контролю.

Окрім того у ст. 303 КПК України, на наш погляд, в очевидно неконституційний спосіб, звужується можливість оскарження певних дій слідчого та прокурора, та відтерміновує можливість оскарження більшості з них, на стадію підготовчого провадження у суді ч. 2 ст. 303 КПК [94, с. 170].

Пропоную доповнити п.12 ч.1. ст.303 КПК України *«для своєчасного та ефективного поновлення прав учасників кримінального провадження в*

найкоротший термін оскаржити дії, чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора».

Більше того, дані правила не будуть відповідати вимогам забезпечення можливості своєчасного та ефективного поновлення прав, за умови що кримінальне провадження до суду направлено не буде дії, бездіяльність слідчого та прокурора в багатьох питаннях взагалі залишається поза межами судового контролю [131].

Так, ст. 13 « Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» від 04.11.1950 р. встановлено, що кожна особа, чиї права та свободи були порушені, має право на ефективний засіб правового захисту [59].

Тобто в найкоротший термін, а не будь-коли та без якихось надуманих умов, як це і встановлено ст. 303 КПК [96, с.170].

Європейський суд з прав людини зауважив, у відповідності до п. 69: «коли дії слідчого можуть бути оскаржені до суду лише на етапі попереднього розгляду кримінальної справи, або розгляду її по суті». Такий судовий розгляд був недоступним під час розслідування, а тому не міг забезпечити вчасне вирішення порушеного питання. Більше того, не видається, що під час розслідування, заявникові було забезпечено інший судовий засіб правового захисту, за допомогою якого він міг би звернутися до суду за розглядом питання щодо законності та пропорційності оскаржуваного заходу або його скасування, у відповідності до п. 70. Тому Суд доходить висновку, що національне законодавство не забезпечило при застосуванні вищезазначених заходів достатніх гарантій від свавілля і воно не відповідає вимогам щодо якості законодавства у розумінні Конвенції. За цих обставин не можна стверджувати, що зазначене втручання здійснювалося « згідно із законом» , як цього вимагає п. 2 ст. 8 Конвенції [59].

Відсутність ефективного судового контролю за діями правоохоронних органів на стадії досудового розслідування – підтверджується й фактом того, що після втрати прокуратурою функції досудового розслідування, за ствердженням

судово-юридичної газети за 8 місяців 2018 року почала 1083 нових кримінальних проваджень [202].

Враховуючи викладене, ст. 206 КПК України «Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини» слід доповнити новою частиною ст. 206 КПК України та викласти дане положення *«звернення до слідчого судді в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування, зі скаргою на дії, бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що цими діями, бездіяльністю, або рішеннями порушено їх право на захист».*

Пропоную доповнити ч.6-1 ст. 28 КПК України *«Звернення до суду із клопотанням про необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені ч.6 ст.28 КПК України».*

Факт встановлення ЄСПЛ системних порушень в питаннях обрання та продовження строків тримання під вартою свідчать цілий ряд справ проти України, це і пілотне рішення «Харченко проти України», «Соловей і Зозуля проти України», «Ігнатов проти України» багато та ін., явний факт невиконання слідчими суддями та судами функцій контролю за діяльністю правоохоронних органів. Про це саме йдеться й в рішенні Конституційного суду України (далі-КСУ) в справі № 1-28/2017 від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017 [182].

Так за статистикою, упродовж 2017 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 4388 звернень щодо порушення процесуальних прав. Зокрема, 2338 осіб повідомляли про порушення їх прав на стадії досудового розслідування, а 1222 особи заявили про порушення їх прав на стадії судового розгляду, водночас як порушення прав в цивільному та адміністративному провадженнях відмітило 828 осіб [5].

На переконання науковця Сухоноса В.В. «права і свободи учасників кримінального провадження потрібно поважати всім учасникам кримінального процесу. Повага – це шанобливе поводження з учасниками кримінального провадження (ставлення до неї з боку інших людей), що відповідає правовим та етичним нормам, прийнятим в даному суспільстві. Це означає, що дотримання,

охорона та захист прав та свобод учасників кримінального провадження виражають сутність поваги до честі та гідності особи» [203, с.129].

Хотілося б акцентувати увагу на тому, що безконтрольність та безкарність дій правоохоронних органів сприяє і вимоги ч. 2. ст. 305 КПК, в якій передбачено, що при усуненні порушень провадження за скаргою закривається. Тим самим факт такого порушення судом не визнається, а тому і не має наслідку для порушника жодної відповідальності [94,с.172].

Окрім того – оскарження дій або бездіяльності ключових осіб процесу – керівника органу досудового розслідування в п.8.ч.1.ст.3 КПК , керівника органу прокуратури в п. 9 ч. 1 ст. 3 КПК, що фактично вирішують долю та перспективу кримінального провадження – в КПК також не передбачено, так і дієвого механізму їхньої відповідальності.

На наш погляд, дані особи безпідставно не включені до переліку учасників кримінального процесу, хоча на практиці грають визначальну роль у ключових питаннях досудового розслідування і мають значні права та повноваження відносно слідчого, та прокурора – процесуального керівника в ст. 36, ч.1 ст. 37, ст. 39 та ч.1 ст. 214 КПК [94, с.24, 118].

Несправедливість, на наш погляд, простежується в ст. 53 КПК України по відношенню до сторони захисту, це стосується: *«права слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду залучити захисника до проведення окремої процесуальної дії»* . Норми цієї статті сконструйовані таким чином, що повністю позбавляють підозрюваного (обвинуваченого) передбаченого ст.59 Конституції України права вільного вибору захисника [94,с.34].

Оскільки в ній не передбачено за скільки часу сторона обвинувачення повинна попередити підозрюваного (обвинуваченого) про проведення слідчих дій, а також не зазначено час, який надається йому для запрошення іншого захисника. Це відкриває прямий шлях до зловживання сторони обвинувачення, яка заздалегідь знаючи про час роботи захисника по іншим провадженням, саме в цей період і будуть призначатимуться слідчі дії і тим самим позбавляти підозрюваного (обвинуваченого) обраного раніше кваліфікованого захисника.

Таким чином, «захисник на процесуальну дію» не знає матеріалів кримінального провадження, стратегії сторони захисту в даному провадженні, що були узгоджені з підозрюваним (обвинуваченим), буде присутнім лише для створення проформи додержання прав підозрюваного (обвинуваченого) на захист, але жодної реальної допомоги підозрюваному (обвинуваченому) в захисті від кримінального переслідування не надасть.

Посилаючись на ст.59 Конституції України та «Загальні засади кримінального провадження», закріплені в ст. 7 КПК України, пропоную внести зміни до ч.2 ст. 53 КПК України, зокрема: замінити словосполучення *«протягом двадцяти чотирьох годин»*, а включити словосполучення *«протягом сімдесяти двох годин»*.

Посилаючись на статистичні дані Офісу Генерального прокурора України простежується, що за участі прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень:

за 12 місяців у 2017 році було ухвалено 1 183, на підставі угоди про визнання винуватості було ухвалено 986[162];

за 12 місяців у 2018 році було ухвалено 1 953, на підставі угоди про визнання винуватості 1117[163];

за 12 місяців у у 2019 році було ухвалено 1781, на підставі угоди про визнання винуватості – 1503 [164].

за 12 місяців у 2020 році було ухвалено 1 030, на підставі угоди про визнання винуватості – 1 664 [165].

Чинні домінанти КПК України не є досконалими та потребують відповідного аналізу, доопрацювань та доповнень.

З 1 липня 2020 р. набули чинності зміни законодавства щодо запровадження інституту кримінальних проступків та спрощеної процедури досудового розслідування у формі дізнання (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII) [243].

Відповідно до ст. 12 Кримінального кодексу України кримінальний проступок являє собою діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання – штраф у розмірі не більш ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [86,с.9]. Кримінальні проступки розслідують шляхом проведення дізнання відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 3 та ч.1 ст. 215 КПК України, яке відповідно до п. 41 ч.1 ст. 3 КПК можуть здійснювати лише співробітники Національної поліції, Служби безпеки України, податкової поліції та Державного бюро розслідувань [94,с.9].

Згідно Наказу Міністерства Внутрішніх Справ (далі-МВС) № 405 від 20.05.2020 року «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України», відповідно до даного Положення, а саме частини 1 розділу V «Права і обов'язки дізнавачів» дізнавач – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції України або уповноважена особа іншого підрозділу поліції, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків [160].

Відповідно до ч.1 ст. 40¹ КПК України дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого. Дізнавач несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання.[94,с.28]

Дізнання (досудове розслідування кримінальних проступків) здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України.

Дізнавач зобов'язаний не пізніше 72 годин з моменту затримання особи подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого.

Прокурор зобов'язаний не пізніше 3 днів після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи – протягом 24 годин здійснити одну із зазначених дій:

1) прийняти рішення про закриття кримінального провадження, а в разі затримання особи - про негайне звільнення затриманої особи;

2) повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу (у разі затримання особи);

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності;

4) у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства [89].

Копії матеріалів дізнання надаються (надсилаються) особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику [96].

Підсумовуючи наше дослідження, в даній частині, можна констатувати, що законодавче закріплення відповідних положення надасть змогу уникнути зловживання з боку правоохоронних органів, а також зніме дискусії з приводу того, як саме іменувати учасника кримінального провадження до моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, або заяви про залучення її до провадження, як потерпілого. Чинні права та свободи, які закріплені в Конституції України є змінними, а це означає, що в майбутньому система прав і свобод учасників кримінального провадження може бути поглиблена та вдосконалена.

3.2. Охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового розгляду

Чинне законодавство України відносять до системи континентального права яке, в свою чергу, характеризується інквізиційним підходом стосовно дослідження кримінальної справи. Головна складова інквізиційного підходу зводиться в активній участі судді у дослідженні матеріалів справи та допиті свідків.

У відповідності до ст. 129 Конституції України забезпечення обвинуваченому права захисту є головною засадою судочинства, а у відповідності до ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України віднесено до загальних засад кримінального провадження. Чинна ст. 59 Конституції України проголошує право кожного на правову допомогу та вільний вибір захисника своїх прав, а ст. 63 Конституції України закріплює право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного [82,с.19, с.48].

Так енциклопедичний словник Ф. А. Брокгауза і І. А. Єфрона трактує поняття «захист в кримінальному суді», як сукупність певних дій, що мають за мету спростування достеменних та правових підстав пред'явленого проти певної особи обвинувачення. Серед правників-науковців по загальноприйнятим поняттям кримінального процесу, захист поділяють на захист матеріальний, який здійснюється обвинуваченим, судом та прокуратурою та захист формальний, який здійснюється адвокатом і називається так тому, бо він прагне захистити підозрюваного шляхом застосування охоронних форм процесуального закону [62].

На нинішньому етапі становлення та формування правової держави, необхідно констатувати, що робота правоохоронних органів, в переважній більшості є малоефективною, а чинне законодавство, відрізняється недосконалістю. Існуючий рівень та характер злочинності свідчить про криміналізацію багатьох сфер життєдіяльності, а правоохоронна система переживає певну кризу недовіри з боку громадян і суспільства в цілому. Така

ситуація вкрай негативно позначається на належній охороні прав, свобод та законних інтересів людини в нашій державі.

Відповідно до проведеного аналізу стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях у 2019 році оперативність розгляду місцевими загальними судами кримінальних проваджень порівняно з попереднім 2018 роком погіршилася. Збільшилась кількість, і частка нерозглянутих кримінальних проваджень. Станом на грудень 2019 р. місцеві загальні суди не розглянули 86 тис. (74 тис. – дані за 2018 р.) справ, що на 15,9 % більше порівняно з попереднім роком. Зокрема, у терміни понад 6 місяців залишилися нерозглянутими 17,7 тис. справ, що на 9,5 % більше. Відбулося також збільшення як кількості кримінальних проваджень), так і кількості осіб, які трималися під вартою і рахувалися за судами понад 6 місяців [5].

Значні порушення прав людини, які допускаються учасниками кримінального провадження на стадії судового розгляду, через недотримання базових вимог Конституції, кримінального процесуального законодавства та його недосконалість, обумовлюють необхідність більш поглибленого дослідження даної проблематики.

Так, Апеляційний суд м. Києва в ухвалі від 13.06.2017 р. у справі №11-сс/796/2543/2017 вказує, що слідчий суддя відповідно до вимог КПК слушно вказав, що особа не є підозрюваним у кримінальному провадженні, оскільки орган досудового розслідування не виконав вимог, спрямованих на вжиття заходів щодо направлення особі повідомлення про підозру, матеріали клопотання не містять підтвердження такого направлення, а тому ухвала слідчого судді про відмову в задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування є законною та обґрунтованою [224].

Основна сутність судового провадження полягає в таких складових як:

по-перше, на цій стадії досягається мета і виконуються завдання кримінального судочинства, тільки в результаті судового провадження суд може визнати підсудного винним у вчиненні злочину і призначити йому міру покарання;

по-друге, на цій стадії повинні забезпечуватися права та законні інтереси осіб, які беруть участь у справі;

по-третє, на цій стадії здійснюється виховний вплив, як на учасників судового розгляду, так і на інших громадян;

по-четверте, на цій стадії судовий розгляд дозволяє виявити обставини, що сприяли вчиненню злочину, і вжити заходи до їх усунення.

Визначаючи загальні положення судового провадження, можемо констатувати, що це встановлені законом правила, які виражають характерні риси цієї стадії процесу, та сприяють реалізації принципів кримінального процесу і створюють гарантію постановлення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення у даній справі, які обумовлені в гл. 28 КПК України «Судовий розгляд» [94,с.178].

Однією із загальних умов проведення судового провадження є незмінність складу суду при розгляді справи, яка означає, що кожна справа повинна бути розглянута в одному й тому ж складі суддів. Коли хто-небудь із суддів позбавлений можливості продовжувати брати участь в даному засіданні, він повинен бути замінений іншим суддею, і розгляд справи розпочинається спочатку. Але якщо в залі судового засідання із самого початку розгляду справи перебуває запасний народний засідатель, він замінює народного засідателя, що вибув, і розгляд справи продовжується за умови, що він не вимагає відновлення судових дій з початку. Про що свідчить Ухвала Верховного Суду України від 19.03.2019 р. Справа № N 1-59/2010. Провадження N 51-5562 км18. Як убачається з матеріалів справи, в апеляції прокурора ставилось питання про погіршення становища ОСОБА_1, а отже з огляду на вимоги ч. 2 ст. 358 КПК УРСР (далі-УРСР)1960 року її явка до суду апеляційної інстанції була обов'язковою. При цьому ОСОБА_1 в судові засідання апеляційної інстанції неодноразово не з'являлась, а 31 травня 2012 року її оголошено у розшук та зупинено провадження у кримінальній справі. Розгляд кримінальної справи через неявку ОСОБА_1 в суді апеляційної інстанції неодноразово переносився, однак 29 травня 2013 року за відсутності ОСОБА_1 апеляційний суд провів судові слідство та ухвалив судові

рішення. Таким чином, апеляційний суд не дотримався вимог кримінального процесуального закону та розглянув справу за відсутності ОСОБА_1, позбавивши останню можливості права брати участь у кримінальному розгляді та виступити на свій захист [221].

На думку Г. К. Авдеевої, вирішальне значення яке забезпечить реалізацію принципу змагальності у кримінальному судочинстві під час формування доказової бази має обсяг та співвідношення прав сторін, які часто реалізуються шляхом використання спеціальних знань, найбільш кваліфікованою формою використання яких є судова експертиза. Однак на сьогодні сторони кримінального провадження не мають рівних процесуальних прав і можливостей щодо збирання доказів шляхом залучення експерта [2, с.24].

Нинішня система правосуддя України до сьогодні продовжує зберігати основні риси моделі, яка була започаткована ще в далекі радянські часи. Така модель правосуддя базується на жорсткій централізації з відсутністю принципів моралі та справедливості, наповнена формалізмом, та характеризується, на жаль, корупційною складовою. Дана система формально декларує найгуманніші демократичні цінності, а в дійсності надає перевагу репресивним методам. За повних 29 років незалежності нашої держави так і не було досягнуто належного європейського рівня судової системи. На превеликий жаль, необхідно констатувати, що в останні роки з боку самих суддів не спостерігається належної активності у справі відстоювання засад власної незалежності.

За наведеними даними судової статистики, у Єдиному державному реєстрі судових рішень за 2019 рік, станом на лютий 2019 року слідчими суддями по всій Україні було прийнято 1202 рішення у кримінальних провадженнях, які включають в себе практику Європейського суду з прав людини з загальних 130664 рішень, що складає «0,9% рішень з ЄСПЛ». По місту Києву за 2019 рік, станом на лютий 2019 року слідчими суддями було прийнято 256 рішень, які включають в себе практику Європейського суду з прав людини з загальних 9794 рішень, що складає «2,6% рішень з ЄСПЛ». За 2018 рік Єдиний державний реєстр судових рішень містить 4896 рішень слідчих суддів у кримінальних

провадженнях, які включають в себе практику Європейського суду з прав людини з загальних 241706 рішень, що складає «2,02% річної статистики з рішеннями ЄСПЛ». По місту Києву за 2018 рік слідчими суддями було прийнято 342 рішення, які включають в себе практику Європейського суду з прав людини з загальних 24485 рішень, що складає «1,4 % рішень з ЄСПЛ» [61].

З аналізу судової статистики можна зробити висновок про те, що тенденція по застосуванню практики Європейського суду з прав людини у 2019 році повільно, але зростає. В цілому, існує реальна необхідність ширшого застосування судами практики ЄСПЛ при здійсненні судового контролю у кримінальному провадженні.

Останнім часом проблема судового захисту прав учасників кримінального провадження і ще більше стала насущною. Як зауважує І. О. Бакірова, при апеляції до суду, за захистом своїх порушених прав нерідко бракує належного документального підтвердження порушень, належної і своєчасної фіксації фактів, подій, явищ, відповідної нормативно-правової бази з цих питань. Термін розгляду справ законодавчо чітко не встановлений, внаслідок чого громадяни роками не можуть захистити свої права. Це породжує недовіру, непошану громадян до суддів та судової системи взагалі. І останнє, неспроможність більшості громадян сплатити державне мито та скористатися послугами адвоката [10,с.25].

Про що свідчить Ухвала Апеляційного суду Київської області від 11.03.2013 р. де було скасовано вирок Згурівського районного суду від 11.03.2013, яким Особу_1 засуджено за ч.2 ст.289 Кримінального кодексу України (далі- КК) до 2 років обмеження волі. На підставі стст.75, 76 КК звільнено від відбування покарання з випробуванням та призначено іспитовий строк 1 рік. Як встановлено матеріалами кримінального провадження, остання перебувала на лікуванні в психіатричній лікарні, що свідчить про наявність у неї психічних вад. Захисник у провадженні як під час досудового розслідування, так і судового провадження участі не брав. У журналі судового засідання від 11.03.2013 відсутні відомості про роз'яснення обвинуваченій права на захист, а технічний носій інформації не відтворював звукозапису цього судового засідання [223].

Насамперед необхідно визначитись з тим, хто потребує захисту прав, свобод та законних інтересів у кримінальному провадженні. Ми цілком погоджуємось із думкою В. В. Назарова, який виокремлював ряд таких суб'єктів:

– це учасники, яким безпосередньо або побічно завдано шкоду від злочину: потерпілий, їх представники;

– це учасники, яким надано право на захист від підозри, обвинувачення чи цивільного позову: підозрюваний, обвинувачений, підсудний, цивільний відповідач;

– це захист прав і свобод може знадобитися і тим, кого не звинувачують, не підозрюють і не припускають такими, що зазнали шкоди від злочинів, але притягують до участі в слідчих і судових діях для отримання від них або з їх участю інформації про обставини справи: свідки, власники приміщень, де проводиться обшук, виїмка, арешт майна, предметів, що вилучаються, документів тощо [127, с.389].

За чинним законодавством України згідно ст. 507 КПК України, право на захист мають як підозрюваний, звинувачений, засуджений, виправданий, так і деякі інші учасники кримінального провадження, до яких належать особи, які вчинили суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності [94, с.264].

На думку О. Т. Бірюченського, забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження можливе лише за умови неухильного дотримання на всіх стадіях норм кримінального процесуального законодавства, яке гарантує реалізацію даного права [14, с.134].

За ст. 6 Конвенції одним з основних обов'язкових органів демократичної держави є суд з такими його важливими ознаками, як незалежність, неупередженість і законність. Надалі право на справедливий судовий розгляд було розвинене у ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року, у якому передбачено, що кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону.

Так, невиконання судами функцій контролю за порушенням прав громадян підтверджується незастосуванням вимог постанови Пленуму ВСУ «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» № 9 від 01 листопада 1996 року, де зазначено, що суд за клопотанням учасників процесу або за власною ініціативою зупиняє розгляд справи і звертається з мотивованою ухвалою (постановою) до Верховного Суду України, який відповідно до ст. 150 Конституції може ставити перед Конституційним Судом України питання про відповідність Конституції законів та інших нормативно-правових актів. Таке рішення може прийняти суд першої, касаційної чи наглядової інстанції в будь-якій стадії розгляду справи[172].

Питання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на сьогодні є актуальною проблемою, як внутрішньої так і зовнішньої політики для більшості держав світової спільноти, в тому числі і України. Саме стан справ у царині забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, їхньої практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

Апогеєм захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження стає саме стадії судового розгляду.

Судовий розгляд є центральною та найважливішою стадією кримінального процесу. Однак це не применшує значення попередніх стадій. Судовий розгляд не зводиться до перевірки матеріалів досудового розслідування. Він являє собою якісно нове дослідження обставин вчинення кримінального правопорушення, як за процесуальною формою, так і за методами [94, с. 139].

Важко не погодитися з думкою Волобуєвої О.О., що саме ефективність кримінального судочинства залежить від чіткого визначення процесуального статусу учасників кримінального провадження. У цій площині ще однією проблемою правозастосування норм КПК України є визначення моменту набуття особою статусу підозрюваного у кримінальному провадженні [30, с.100].

Ми вважаємо, що судовий контроль можна поділити на загальний, попередній і виключний. Загальний контроль полягає в тому, що суд наділений правом контролю за законністю й обґрунтованістю дій органів досудового розслідування на етапі як вирішення питання про призначення справи до судового розгляду, так і під час судового розгляду. Попередній розгляд справи суддею є тим етапом кримінально-процесуального провадження, який не можна обминути. Якщо суддя, перевібивши матеріали справи, дійде висновку про достатність підстав для розгляду справи в судовому засіданні, він у попередньому розгляді вирішує питання про призначення справи до розгляду в судовому засіданні. З цього моменту обвинувачений стає підсудним і його справа буде розглядатися в судовому засіданні, у якому вирішуватиметься питання щодо винуватості підсудного[178].

На нашу думку, судовий контроль у кримінальному провадженні є окремою формою діяльності суду, що впливає з покладеної на нього функції захисту прав та свобод особи і здійснюється шляхом надання судом дозволу на певні процесуальні дії, пов'язані з обмеженням конституційних прав і свобод громадян, та контролю за законністю їх проведення, розгляду справи в суді і для реалізації громадянами права на оскарження дій і рішень органів дізнання та досудового слідства [178].

Іншими словами, суд вирішує питання про наявність чи відсутність діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа, про наявність складу кримінального правопорушення у цьому діянні, про наявність чи відсутність вини обвинуваченого у вчиненні цього кримінального правопорушення, про необхідність призначення обвинуваченому покарання за вчинене ним кримінальне правопорушення та інші питання, передбачені законом.

Цікавим прикладом є Ухвала Менського районного суду Чернігівської області від 12 березня 2013 р. де під час допиту у ході підготовчого судового засідання можна встановити ініціатора, переконавшись таким чином, що вимоги ч. 1 ст. 469 КПК України дотримано. Так, перевіряючи угоду про примирення на

відповідність її вимогам КПК та КК України, суд встановив, що угоду укладено з ініціативи слідчого, тобто особи, яка не може бути її ініціатором. З огляду на сумніви щодо відповідності угоди фактичним обставинам та за наявності обґрунтованих підстав вважати, що укладення угоди не було добровільним, суд цілком виправдано постановив ухвалу про відмову у затвердженні угоди про примирення (ухвала Менського районного суду Чернігівської області від 12 березня 2013 р. у справі № 738/308/13-к) [222].

Таким чином, судовий розгляд є специфічною процесуальною формою здійснення правосуддя, в результаті судового розгляду обвинувачений може бути визнаний винним у вчиненні кримінального правопорушення та підданий кримінальному покаранню або визнаний невинуватим та виправданий.

Судовий розгляд складається з таких етапів:

- підготовча частина судового засідання;
- судовий розгляд;
- судові дебати;
- останнє слово обвинуваченого;
- постановлення та проголошення судового рішення.

Судовий розгляд, що здійснюється у відкритому судовому засіданні за участі усіх зацікавлених осіб, а також у присутності публіки, сприяє формуванню правосвідомості громадян і профілактиці кримінальних правопорушень [94,с.177].

Як показує аналіз судової практики, подекуди трапляються випадки відмови засудженому в задоволенні заяви про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження на підставі того, що «КПК України не передбачає права засудженого на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження після набрання вироком законної сили»[227].

В даному аспекті, хотілося б звернути увагу правозастосувача на таке, у відповідності до ч. 2 ст. 43 КПК України засудженим є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили. В такому разі засуджений має права обвинуваченого, передбачені ст. 42 КПК України, в обсязі, необхідному для його захисту на відповідній стадії судового провадження

передбаченою ч. 3 ст. 42 КПК України. Окрім того у ч. 2 ст. 425 КПК України прямо перебачено право засудженому, як особі, яка відповідно до ч. 1 ст. 425 КПК України має право подати касаційну скаргу, можливість ознайомитися в суді з матеріалами кримінального провадження для вирішення питання про подання касаційної скарги. В даному розрізі обов'язково необхідно брати до уваги практику ЄСПЛ, який констатував порушення Україною ст. 34 Конвенції, в частині недотримання Україною свого взятого обов'язку у забезпеченні заявника усіма необхідними засобами для проведення ЄСПЛ належного та ефективного розгляду його заяви виходячи з того, що національні суди відмовили заявникам у задоволенні клопотань щодо надання копій документів з матеріалів їхніх кримінальних справ (*наприклад, рішення у справі «Андрій Захаров проти України»*). Так, рішення у справі «Андрій Захаров проти України», заява № 26581/06, від 7 січня 2016 р., у якому ЄСПЛ зазначив, що Держава-відповідач не дотрималася свого позитивного обов'язку забезпечити заявника усіма необхідними засобами для проведення ЄСПЛ належного та ефективного розгляду його заяви у зв'язку з тим, що Апеляційний суд м. Києва відмовив у задоволенні клопотання заявника щодо надання йому копії його касаційної скарги та інших документів на тій підставі, що законодавство не передбачало право заявника на отримання копій матеріалів справи після закінчення кримінального провадження. ЄСПЛ констатував *порушення ст. 34 Конвенції* [189].

У відповідності до ст. 22 КПК України суд повинен зберігати повну об'єктивність та неупередженість при розгляді справи, а згідно з ст. 370 КПК України судові рішення повинні бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. В свою чергу, обґрунтованим є те судове рішення, яке було ухвалене на підставі об'єктивних встановлених обставин, що підтверджені доказами і були дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом у відповідності до ст. 94 КПК України. Більше того в ст. 94 КПК України передбачається, що суд за своїм внутрішнім переконанням, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів

– з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення [94,с.13,с.54].

Хоча за КПК суд не наділений правом збирати докази, допитувати осіб, втручатися в допит та отримувати показання, а тим більше ставити навідні запитання. Частиною 2 ст. 84 КПК встановлено, що показання - це процесуальне джерело доказів, а збирання доказів відповідно до ч. 1 ст. 93 КПК покладено на сторони, а не на суд [94,с.50].

У відповідності до ч. 2 ст. 315 КПК України з метою підготовки до судового розгляду суд, серед іншого, повинен з'ясувати питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді та вирішити клопотання учасників судового провадження про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту, витребування певних речей чи документів. При цьому вважається, що суд визначає коло учасників судового провадження, враховуючи матеріали кримінального провадження та беручи до уваги клопотання, заявлені учасниками кримінального провадження[94,с. 176].

Так згідно ч. 1 ст. 356 КПК України серед осіб, про виклик яких можуть клопотати учасники судового провадження, називають, зокрема, свідків обвинувачення та захисту, а також експерта, який може бути викликаний за клопотанням однієї із сторін або судом за власною ініціативою для роз'яснення чи доповнення ним свого висновку[94, с.194].

Як зауважує В.Г. Гончаренко, численні порушення прав учасників кримінального провадження, зловживання процесуальними правами, які допускаються учасниками кримінального провадження, створюють перешкоди для справедливого розгляду справи у розумні терміни. Справедливість значною мірою є явищем моралі й соціальним та етичним критерієм права. Отже, справедливість у сфері правосуддя постає категорією етико-правовою, особливо підкреслює моральний зміст судової діяльності, що сприяє підвищенню ефективності судочинства в цілому через взаємодію його суб'єктів [40, с.7].

На переконання В. Г. Гончаренко, загальною умовою захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового

розгляду постає справедливе судочинство, яке будується на високоморальних принципах диспозитивності, змагальності, презумпції невинуватості, права на захист, які утворюють не передбачений законодавством, але створений тисячолітньою світовою практикою здійснення правосуддя, принцип: «*favor defensionis*» – максимального сприяння захисту [42, с. 93]. Цілком погоджуємося з даним твердженням і поділяємо такі умови захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового розгляду.

Одним із головних прав, що гарантуються ст. 6 «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» - це право на захист та юридичну допомогу, закріплене в підпункті «с» п. 3. Воно становить одну з основоположних засад справедливого судового розгляду [65].

Даний пункт ст. 6 Конвенції співвідноситься із ст. 59 Конституції України та ст. 20 КПК України, а ст. 7 КПК України, в свою чергу, передбачає, що кримінальне провадження здійснюється на засадах забезпечення права на захист [94,с.12].

Окрім того, підпункт «с» пункту 3 ст. 6 Конвенції передбачає право обвинуваченого «захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя» [65].

Таким чином, дане право включає три окремі елементи: право захищати себе особисто, право на юридичну допомогу захисника і за умов – за браком коштів для оплати юридичної допомоги та коли цього вимагають інтереси правосуддя – право на безоплатну правову допомогу, та, за певних умов, передбачає елемент вибору [55].

При аналізі правозастосовчої практики можна виявити певний ряд проблем, що носять системний характер, який виникає при прийнятті судових рішень, які перешкоджають досягненню завдань кримінального процесу, забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, що були залученні до кримінальної процесуальної діяльності.

Не є секретом те, що деякі судові процеси в Україні тягнуться тривалий час, така проблема, в переважній більшості є системною, особливо в кримінальних провадженнях. Тривалі судові засідання не відповідають ані завданням кримінального процесу, ані міжнародній судовій практиці. Відповідно до ст. 2 КПК України завданням кримінального провадження, крім іншого, є забезпечення швидкого розслідування та судового розгляду [94,с.4].

Необхідно зауважити, що в сьогоднішній Україні ще не створено гідних умов для цивілізованого вирішення справ на рівні Європейського суду з прав людини, ще не створена у вітчизняному суспільстві культура звернення до Суду.

Нажаль, нині чинними судами не забезпечується вимога своєчасного та ефективного захисту порушених прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Йде посилення суду на те, що встановлений певний порядок, послідовність та межі судового розгляду, всі заяви та клопотання з питань порушення прав, або взагалі не розглядаються судами, або визнаються несвоєчасними та відтермінуються на стадію постановлення вироку. Це пов'язано як і з якістю закону, так і з практикою в діяльності органів влади, особливо – судів і працівників правоохоронних органів. Тобто, настільки велика кількість скарг проти України означає неефективну роботу судових органів. За даними звітів ЄСПЛ, 2020 року проти України прийнято 84 рішень. Найбільше рішень стосуються порушень права на свободу і безпеку (54), нелюдського або принизливого поведіння (40) та права на ефективний захист (38)[252].

Більше того, суди не реагують і не застосовують вимоги ч.4.ст. 87 та ч.2 ст. 89 КПК: «докази, передбачені цією статтею, повинні визнаватися судом недопустимими під час будь-якого судового розгляду, крім розгляду, якщо вирішується питання про відповідальність за вчинення зазначеного істотного порушення прав та свобод учасника, внаслідок якого такі відомості були отримані» [94, с. 51].

Ч. 2. ст. 89 КПК визначає: «У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його

дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате» [94,с.52].

Так, наприклад ухвалою слідчого судді від 19.09.2018р. ОСОБА_2 обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою, який ухвалою суду від 02.11.2018р. продовжено до 03.01.2019р. Відповідно до ч.1 ст.183 КПК України тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 КПК України. Крім того, суд враховує вимоги п.п.3, 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини, зокрема, справу «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року, справу «Комарова проти України» від 16 травня 2013 року, в яких Європейським судом з прав людини викладено принципи, що їх дотримується суд у вирішенні питань щодо застосування тримання під вартою, а саме, тримання під вартою до вирішення питання про винність особи не має бути «загальним правилом», і слід виходити з презумпції залишення обвинуваченого на свободі, у кожному випадку, коли вирішується питання щодо тримання під вартою або звільнення, діє презумпція на користь звільнення [221].

На думку М. А. Макарова, тільки відповідний судовий контроль може забезпечити дотримання прав учасників у кримінальному процесі. Саме діяльність слідчого судді у порядку, передбаченим КПК України, надає йому повноваження, що забезпечить захист прав, свобод та законних інтересів учасників у судовому провадженні [109, с.48]. Виходячи з аналізу норм КПК України, ми цілком поділяємо думку М.А Макарова.

В даному випадку хотілося б акцентувати увагу на тому, що згідно чинного законодавства України суди зобов'язані реагувати на дані порушення негайно, та навіть без наявності з цього приводу заяв чи клопотань учасників процесу, але в дійсності суди не виконують даних вимог. На превеликий жаль, судам надана необмежена в часі можливість такого тримання, що немає нічого спільного з завданнями та засадами кримінального провадження та ознаками

правосуддя. Невиконання чинними судами функцій контролю за порушенням прав громадян підтверджується й незастосуванням вимог постанови Пленуму ВСУ «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» № 9 від 1 листопада 1996 року в якій зазначено – що суд за клопотанням учасників процесу або за власною ініціативою зупиняє розгляд справи і звертається з мотивованою ухвалою до Верховного Суду України, який відповідно до ст. 150 Конституції може порушувати перед Конституційним Судом України питання про відповідність Конституції законів та інших нормативно-правових актів. Таке рішення може прийняти суд першої, касаційної чи наглядової інстанції в будь-якій стадії розгляду справи [160].

В чинному Основному законі ст. 64 заборонено обмежувати права, надані нею, окрім випадків, що встановлених самою Конституцією. В Основному законі немає жодного слова про можливість відмови або обмеження у судовому захисті порушеного права [82,с.21].

Конституційний Суд України рішенням від 23.05.2001р. № 6-рп/2001 зазначив, що право на судовий захист належить до основних, невідчужуваних прав, свобод людини та відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України не може бути обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (абз. 4 п. 3 мотивувальної частини), а недосконалість інституту судового контролю за досудовим слідством не може бути перепорою для оскарження актів, дій чи бездіяльності посадових осіб органів державної влади абз. 6 п.п. 4.2 п. 4 мотивувальної частини [182].

Пріоритетність положень Конституції над законами та підзаконними актами є очевидним не тільки для юристів,але й для кожного громадянина нашої держави, і не підлягає доведенню – це аксіома права. Крім іншого, це підтверджено роз'ясненнями Пленуму ВСУ № 9 від 01.11.96 р., № 1 від 19.01.01 р. та ін. Саме про це йдеться в рішенні Європейського суду з прав людини в справі « Проніна проти України» [161].

Відповідно до ст. 17 Закону України від 23.02.06р. № 3477 «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини»

суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права[154].

Нинішнє неповажне відношення судів до чинної Конституції України полягає ще і в тому, що за умов широкого застосування норм ЄКПЛ та рішень ЄСПЛ, на практиці суди жодного разу не ставили норми Конституції України в пріоритет міжнародним нормам. В кращому випадку суди задовольняють клопотання про знаходження обвинуваченого в судовому засіданні поза кліткою за клопотанням сторони захисту. Тоді як суди мають робити це за власною ініціативою.

До моменту прийняття КПК України у 2012 р. основною причиною майже відсутності виправдувальних вироків, називалося недосконалістю чинного тоді кримінального процесуального кодексу, то в нинішій час мотивація майже не міняється, при цьому приховуючи головну причину – те, що чинні суди є залежними та контрольованими і дуже часто вони виконують функцію обвинувачення. А виносити законні рішення не на користь обвинувачення – для суддів є досить небезпечно.

Коли в реальному житті українського суспільства кількість виправдувальних вироків менша ніж один відсоток, то така тенденція свідчить про не об'єктивність судів та самий обвинувальний уклін процесу. Діючі суди системно ігнорують та порушують вимоги чинної Конституції, її норми прямої дії, постійно звужують передбачених Конституцією права, свободи та законні інтереси особистості. Спотвореної в деяких питаннях судової практики, за якою під виглядом дотримання правового пурізму, ігноруються базові права учасників кримінального провадження, при цьому дозволяючи, тримати людину під вартою без обмежень в часі, без вироку суду та доведеності вини судом. Та багато інших системних порушень – на належну правову процедуру ст. 2 КПК України, ефективний судовий захист, неповаги до учасників судового процесу, тримання їх годинами в коридорах судів, та ін.

Тож, відсутність єдиного методологічного підходу в питанні розуміння загальної правової природи різних судових рішень та їхньої соціальної

значущості, неналежна правова регламентація процедури прийняття різних судових рішень, в свою чергу, призводять до винесення судом рішень, які не здатні належним чином регулювати кримінально-процесуальні відносини.

На нашу думку, в рамках захисту прав учасників кримінального провадження на стадії судового розгляду, захист учасника має здійснюватись не лише з боку адвокатів, але і прокуратури та суду, зважаючи на подальшу гуманізацію кримінального права.

На думку К. В. Легких, такий захист, надається учасникам кримінального провадження, в першу чергу, у зв'язку з їх універсальним статусом – людини, і лише потім в розрізі процесуального статусу учасника кримінального провадження [100, с. 178].

Так у відповідності до ст. 6 «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.» одним із основних обов'язкових органів демократичної держави є суд із такими його важливими ознаками, як незалежність, безсторонність і законність [65].

З розвитком і становлення права, у передових демократичних країнах світу, право на справедливий судовий розгляд було розвинене у ст. 14 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» 1966 року. За цією статтею кожен має право при розгляді будь-якого кримінального звинувачення на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону [120].

Захист прав учасників кримінального провадження на стадії судового розгляду, без сумніву, забезпечується взаємодією судді з учасниками кримінального провадження, найактивнішими з яких є прокурор та адвокат. Слідчий суддя як модератор процесу приймає рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надає дозвіл на проведення слідчих процесуальних дій, та розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого прокурора зауважує науковець Т.Г. Ільєва [69, с. 7].

Хотілося б наголосити, що згідно ч. 1 ст. 336 КПК України судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції. Так, наприклад 18

вересня 2019 року Скадовський районний суд Херсонської області керуючись статтею 336 КПК постановив підготовче засідання у кримінальному провадженні відносно ОСОБА_1 , за ч. 3 ст. 187, ч. 2 ст. 146, ч. 3 ст. 289, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 189 КК України, ОСОБА_2 , за ч. 3 ст. 187, ч. 2 ст. 146, ч. 3 ст. 289, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 189 КК України та ОСОБА_3 за ч. 3 ст. 187, ч. 2 ст. 146, ч. 3 ст. 289, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 189 КК України призначене на 14 год. 40 хв. 15 жовтня 2019 року, здійснити у режимі відеоконференції з Херсонським міським судом Херсонської області . Пункт 1 частини 1 статті 336 КПК України передбачає, що судово провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судово провадження), у разі неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин [226].

Доречною є думка М.А. Макарова, що окрім попереджувального та подальшого судового контролю, можна виділити повноваження слідчого судді, що не пов'язані з прийняттям рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, наданням дозволів на проведення слідчих дій, рішенням на дії чи бездіяльність слідчого, або прокурора [110,с.51].

Важко не погодитися із О. К. Черновським, який зауважує, що взаємодія судді з прокурором здійснюється як на досудовому слідстві, так і під час розгляду справи в суді. Такого роду спілкування завжди привертало увагу спеціалістів-правників та пересічних громадян – учасників процесу в контексті визначення меж його допустимості з метою запобігання та усунення можливого негативного прокурорського впливу на об'єктивність та неупередженість суддівської діяльності. Суспільство зацікавлене в тому, щоб верховенство права було гарантоване шляхом справедливого, неупередженого та ефективного здійснення правосуддя. Прокурори та судді забезпечують на всіх стадіях судового розгляду гарантію прав та свобод учасників кримінального провадження, а також захист громадського порядку. Це охоплює повагу до прав обвинувачених та потерпілих [239, с.118].

В апорі права, справедливе здійснення правосуддя потребує рівності у правах звинувачення та захисту, а також поваги до незалежності суду, дотримання принципу розподілу влади та обов'язкової сили остаточних судових рішень.

На думку І. Ю. Фоміна, адвокат є невід'ємною складовою правосуддя, як державний звинувач та суддя, бо у нинішньому кримінальному процесі немає окремих прав адвоката – він ототожнений з клієнтом. Права адвоката мають бути виділені в окрему статтю КПК України і дані права мають бути аналогічними тим, які має сторона обвинувачення [232, с.7].

Судовий розгляд має посідати особливе місце, адже саме під час судового розгляду учасники кримінального провадження досліджують всі зібрані на досудовому розслідуванні докази з метою встановлення наявності або відсутності події кримінального правопорушення, винуватості чи невинуватості особи тощо. Таким чином, можна помітити певну невідповідність регулювання вказаного питання в КПК України та в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». У даному випадку необхідно констатувати, що положення КПК України щодо залучення захисника іншими особами в більшій мірі відповідає міжнародним стандартам реалізації права на захист, а саме свободі вибору захисника. Як вже було зазначено, ЄСПЛ вказує на можливість вільного вибору захисника, обмежуючи таке право лише випадками залучення захисника за рахунок держави. Таким чином, при залученні захисника іншими особами, в будь-якому випадку має бути отримана згода підозрюваного або обвинуваченого на залучення такого адвоката.

У зв'язку з цим, пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 48 КПК України та викласти її в такій редакції: *«Захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. У випадку залучення захисника іншими особами підозрюваний, обвинувачений має невідкладно надати слідчому, прокурору,*

слідчому судді або суду письмову згоду на залучення такого захисника, яка має бути долучена до матеріалів кримінального провадження...»

Очевидно, що неможливість оскарження певних судових рішень не означає що вони можуть бути свавільними. А тому необхідний контроль за їхньою законністю повина забезпечити Вища Рада Правосуддя. Але скарги які надходять до неї не стали ефективним засобом реагування на незаконні рішення суддів. Можемо цілком впевнено стверджувати, що в більшій частині випадків скарги на дії суддів або взагалі не розглядаються, або ж безмотивовано відмовляють. За даними ЄСПЛ за останні роки 2018-2020 рр. Україна стала однією із перших серед євроспільноти за кількості звернень до ЄСПЛ[252].

Отже, було б доречним внести зміни до ст. 131 ч.2 Основного закону України, а також ст. 45 КПК України про виключення з цих положень, які суперечать ст. 59 Конституції України [82,с.49 та82,с.30]. По своїй природі, кожна особа повинна бути вільна у виборі захисника, а згадані вище статті прямо порушують це право людини.

Захист прав учасників кримінального провадження у кримінальному провадженні на стадії судового розгляду – одне з основних завдань, що стоїть перед судом, прокуратурою та адвокатурою. Своєчасність судового захисту, що реалізується через систему різних форм судового контролю, є не лише додатковою гарантією прав і свобод, а й умовою швидкого їх відновлення [145, с. 198-200].

На наше переконання, судді мусять дотримуватися і намагатися здійснювати правосуддя у відповідності до міжнародних стандартів, закріплених в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в ст. 7, практиці Європейського суду з прав людини. Для збереження свого реноме, вони зобов'язані уникати позапроцесуального спілкування із стороною обвинувачення або захисту за відсутності іншої сторони. Судді повинні утримуватися від будь-яких дій та поведінки, які могли б поставити під сумнів їх незалежність та неупередженість.

Судді зобов'язанні підвищувати якість судових рішень та наводити належні, достатні мотиви і підстави ухвалення судового рішення, які б не викликали сумнівів їхніх рішень. Вони повинні обґрунтовувати свої рішення лише тими доказами, які були досліджені безпосередньо під час судового розгляду [52].

Всі судові рішення мають ґрунтуватись тільки на основі Конституції України, а також на чинному законодавстві, яке не повинно суперечити їй.

Отже, можна стверджувати, що на стадії судового розгляду в специфічній процесуальній формі, а саме шляхом розгляду і вирішення кримінальної справи, здійснюється судовий контроль за законністю досудового розслідування і дотриманням прав і свобод його учасників[178].

3.3. Перспективи удосконалення законодавства щодо забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження

Стан справ у сфері забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, та їхня практична реалізація є тим базовим мірилом розвитку правової складової будь-якої країни і в тому числі України.

Досліджуючи чинне законодавство нашої держави ми бачимо, що з одного боку, законодавство містить всеосяжний масив джерел, які ніби унормовують правовідносини у сфері забезпечення суб'єктів кримінального провадження, з іншого боку, простежується певна неузгодженість, ігнорування та суперечність з потребами існуючої практики. Вирішення даної проблеми дасть можливість прийняти на державному рівні відповідної Концепції на вдосконалення системи забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, систематизацію нормотворчої бази, визначення шляхів вирішення даних проблем [178].

Одним із головних стимулюючих факторів, що впливають на гуманізацію чинного законодавства став євроінтеграційний курс нашої держави.

Основоположний та загальноприйнятий принцип правотворення у світі, є принцип гуманізму (з лат. *humanus* – людський). Іншими словами, принцип гуманізму кримінального закону має дві взаємодоповнюючі сторони:

- це гуманізм відносин людей та суспільства в цілому, що проявляється у забезпеченні охорони прав, свобод та законних інтересів людини від злочинних посягань;

- це гуманізм стосовно особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, адже і сам злочинець є людиною, і ставлення до нього повинно бути людським.

Саме у межах підвищення міжнародних правових стандартів, гарантування гуманістичної розбудови в усіх сферах нашого суспільства і не випадково кримінальне судочинство стало об'єктом особливої уваги світової спільноти. Визнання та повага таких стандартів, загальновизнаних принципів у сфері забезпечення прав учасників кримінального провадження та відповідних норм міжнародних документів, їхнє приведення у відповідність з національним законодавством є тією необхідною умовою повноправного членства України у міжнародному співтоваристві.

Запропоновано розширення сфери дії ст. 206 КПК України шляхом доповнення її положенням, яке б надавало правові підстави для створення загального механізму правового захисту прав учасників кримінального провадження, а саме: *«як звернення до слідчого судді зі скаргою про порушення або незабезпечення права на такий захист»*.

Запорукою успішної розбудови правової держави на основі формування якісної системи процесуальних гарантій, стане ефективне забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. По своїй суті, сама доктрина правової держави припускає в собі об'єктивні передумови для формування та аналізу характерного права учасників – це ефективний захист своїх прав, свобод та законних інтересів. Тож логічність даного питання полягає у тому, що в подальшому посилення права учасників кримінального провадження на захист від кримінального переслідування, як одного з базових прав людини,

слугуватиме розбудові та укріпленню правової демократичної держави в якій би кожна особа могла почувати себе захищеною від беззаконня і несправедливості.

Пропоную викласти речення у ч.1 статті 412 КПК, насамперед, ось так: *«істотними порушеннями кримінального процесуального законодавства є порушення передбачені Кримінальним процесуальним кодексом, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення»* виключивши із даного речення слово *«вимог»*, оскільки невиправдано звужується сфера дії аналізованої підстави. Оскільки з аналізу назви і змісту ст. 412 КПК України вбачається, що в ній ідеться про недотримання лише зобов'язальних і забороняючих регулятивних норм кримінального процесуального права, тобто порушується вимога по-перше вчинити певну процесуальну дію тобто прийняти певне процесуальне рішення це є зобов'язальна норма, а по-друге утриматися від вчинення певної процесуальної дії тобто прийняття певного процесуального рішення це є забороняюча норма.

Так, насамперед, Держинський районний суд м. Харкова, в ухвалі від 04.06.2019 року, у справі №638/11028/18, обвинувальний акт було повернуто прокурору місцевої прокуратури для усунення недоліків. Підставами стало те, що в обвинувальному акті зазначено, що відповідно до ст.67 КК України, обставин, що обтяжують покарання обвинуваченого, не встановлено, тоді як останнім вчинено злочин щодо особи похилого віку - потерпілій у квітні 2018 року виповнилось 78 років, що у відповідності до ст.67 КК України відноситься до обставин, що обтяжують покарання. Також не зазначено як обставину, що обтяжує покарання те, що обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення у стані алкогольного сп'яніння. Враховуючи викладене, обвинувальний акт не відповідає вимогам, встановленим ст.291 КПК України[228].

Разом з тим, майбутнє судової реформи залежатиме в неменшій мірі і від самих суддів, як зауважує з цього приводу А.Д. Бойков, «Суддя повинен уникати всього, що могло б применшити авторитет судової влади, гідність судді чи викликати сумнів у його об'єктивності, справедливості та неупередженості» [18, с.92-94].

Україна ступивши на європейський шлях у формуванні демократичної та правової держави з прийняттям КПК України від 2012 року, законодавчо закріпила дієві процесуальні механізми захисту прав, свобод та законних інтересів особи. Основні положення КПК України закріплюють порядок кримінального провадження, що відображає подальшу демократизацію та гуманізацію вітчизняного кримінального судочинства.

Для нашої держави міжнародно-правові акти повинні стати мірилом гарантування прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Визнання міжнародно-правових актів, ратифікація та реалізація їх положень у внутрішньодержавному законодавстві є одним з обов'язків, взятих на себе Україною перед міжнародним співтовариством. У ст. 9 Конституції України декларується, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною законодавства України [82,с.4].

Виходячи з свого євроінтеграційного вибору, Україна започатковувала процес змін, поділяючи основні цінності і принципи Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод учасників кримінального провадження та Європейської соціальної хартії, поклавши в основу свого подальшого розвитку інтереси людини, її прагнення жити в гармонії з своїми цінностями, з суспільством і природою: « Утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина є головним обов'язком держави» – зазначається у ч.2 ст. 3 Конституції України [82,с.3].

В більшій своїй частині чине кримінальне процесуальне законодавство України відповідає вимогам часу, але українська адаптація потребує документу з боку Європейського союзу, який би визначав завдання, терміни та пріоритети адаптації і який би міг стати базою для загальнодержавної програми адаптації.

Пропоную викласти речення у п.3 ч.1 ст. 409 КПК ось так: *«істотні порушення кримінального процесуального закону»* виключивши із даного речення слово «вимог».

На превеликий жаль, недосконалість теоретичних положень стосовно процесу адаптації норм національного кримінального процесуального права до

відповідних норм права ЄС обумовлена, в першу чергу тим, що дослідження даної проблеми розпочалося відносно недавно. Прийнявши рішення про асоціативне членство в ЄС, наша держава взяла на себе як політичні так і юридичні зобов'язання стосовно адаптації національного законодавства до норм законодавства ЄС. Офіційно сферу адаптації було визначено ст. 51 «Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» угоду ратифіковано Законом N 237/94-ВР від 10.11.94 р [161].

Проте дана угода набула юридичної сили тільки на початку 1998 р. У практичному аспекті процесу адаптації норм національного кримінального процесуального права стосовно права Європейського союзу метою є стан реалізації європейських стандартів ведення кримінального судочинства, а національне кримінальне процесуальне законодавство, яке відповідає європейським стандартам ведення кримінального судочинства — засоби досягнення даної мети. Тож певна невідповідність між цими елементами виражається в недосконалості, недостатності існуючих засобів для досягнення мети, які спостерігаються як у самому кримінальному процесуальному законодавстві, так і в практиці його застосування.

Нашою державою в кримінально-правовій царині було зроблено цілий ряд важливих кроків у наближенні національного законодавства до вимог правового поля європейської спільноти. Потреба законодавства, судової і слідчої практики щодо вирішення проблемних ситуацій в аспекті втілення європейських стандартів кримінальної процесуальної діяльності призводить до постановки, як відповідних конкретних завдань, так і загальної проблеми .

Досліджуючи КПК України ми бачимо певну недосконалість вимог, так ст. 348 КПК України щодо роз'яснення обвинуваченому судом суті обвинувачення ч. 1 ст. 348 КПК встановлює, що після оголошення обвинувачення головуючий встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає

він себе винним і чи бажає давати показання. Більше того, дивним є те, що законодавець поклав функцію роз'яснення обвинувачення саме на суд, а не на сторону обвинувачення, що можна розцінювати як дії на користь сторони обвинувачення. Окрім того, в КПК України не зазначено, яким чином суд має роз'яснювати суть обвинувачення, що має робити суд, якщо обвинувачення особі не зрозуміле. Або обвинувачений взагалі не відповідає на це запитання суду.

Пропоную у ч.1 ст. 348 КПК України «Після оголошення обвинувачення сторона обвинувачення встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання».

Проте, без виконання такого формального обов'язку як роз'яснення суті обвинувачення, суд позбавлений можливості рухатись далі в процесі. В свою чергу, згідно п. 1 ч. 3 ст. 42 КПК обвинувачений має право знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують[91,с.27].

А неконкретність та незрозумілість обвинувачення є порушенням п. «а» ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ та права на захист. Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 87 КПК є істотним порушенням прав людини і основоположних свобод [94,с.51].

І саме з цією обізнаністю суті обвинувачення у особи виникають й інші права – давати пояснення, покази з приводу обвинувачення п. 5 ч. 3 ст. 42 КПК України, мати чи не мати захисника, надавати чи не надавати докази п. 2 ч. 4 ст. 42 КПК України [94,с.27].

Хотілося б акцентувати увагу і на низку чинних положень КПК України які містять внутрішні суперечності щодо строків, а саме чітко не вказано, про який саме « строк досудового розслідування, визначений ст. 219», йдеться в п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України з огляду на те, що ст. 219 складається з п'яти частин, у кожній з яких зазначається про ті чи інші строки.

Досліджуючи зміни, які були внесені до чинного КПК України в період з 2012 по 2017 рр., було прийнято понад 50 законодавчих актів, які в тій чи іншій мірі посилювали кримінальну репресію. Аналіз динаміки кримінального

законодавства дозволяє зробити висновок про певну односторонність відносно об'єктивного правового становлення та розвитку кримінального законодавства України.

Реформування процедури кримінального провадження загалом пов'язане з удосконаленням чинних інституцій та запровадженням нових форм і методів здійснення кримінально процесуальної діяльності, заснованих на європейських стандартах.

Зокрема пропоную викласти речення у ч.2 статті 223 КПК України, насамперед, ось так: *«Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатньої сукупності відомостей, що вказують на можливість досягнення даної мети»* включивши до даного речення слово *«сукупність»*, оскільки виходячи із тлумачення даної конструкції статті кримінального процесуального закону, а саме ч.2 ст. 223 КПК України, необхідно зосередити свою увагу на вживанні *«наявність достатніх відомостей»*, мова повинна йти про *сукупність достатніх відомостей*.

На наш погляд, необхідно виключити з ч.4 ст. 291 КПК України, дану категоричну вимогу про те, що *«надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється»*, насамперед щодо удосконалення порядку підготовки кримінального провадження до судового розгляду, яке дозволить сторонам надавати суду докази на підтвердження обвинувачення та заперечень проти нього на підготовчих стадіях кримінального провадження,

Виходячи з проведеного аналізу КПК України можемо констатувати, що новелою у чинному кримінальному процесуальному законодавстві є здійснення кримінального провадження на підставі угод, яке належить до особливих порядків кримінального провадження. Інститут угод можна розглядати, як прояв диференціації кримінально-процесуальної форми, адже він передбачає своєрідні умови та порядок здійснення кримінального провадження, який суттєво відрізняється від звичайного провадження.

На нинішньому етапі інтеграційні процеси в нашій державі вимагають відповідного вдосконалення та перегляду багатьох правових інститутів

кримінального провадження – це покликано новим підходом та практикою застосування новел чинного КПК України. У зв'язку з цим, нагальним і досить важливим є більш поглиблене дослідження забезпечення та практичної реалізації права на захист, яке включає в себе особисту активну участь та користування правовою допомогою. Забезпечення права на захист є одним із фундаментальних прав, а також однією із засад кримінального провадження.

Розглядаючи в цілому чинний КПК, ми бачимо, що в більшості він прогресивний та багато новел за сім років його правозастосування «прижилися» і діють, але є і такі, які потребують корегування, доповнення, бо замість того, щоб захистити учасників кримінального провадження їхні права, свободи та законні інтереси вони тільки погіршують ці права, особливо це стосується осіб, що потерпіли від злочинів, і це ще більше ускладнює роботу органів досудового розслідування та самого суду.

Те, що стосується заходів забезпечення кримінального провадження, вибудована система даних заходів у КПК України, порядок застосування та погодження цих заходів ставить під сумнів добропорядність слідчого і взагалі законність рішень, які він приймає. Дану констатацію цілком можна зробити із процедури їх обрання, бо знову всі свої дії він погоджує із процесуальним керівником і потім звертається до слідчого судді і отримує ухвалу. На нашу думку, дані міроприємства забезпечення кримінального провадження як привід: на тимчасовий доступ до речей і документів; на тимчасове вилучення майна слідчий міг би виконувати самостійно без погодження із своїм процесуальним керівником і отриманням дозволу слідчого судді. Теж саме стосується і подібних запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука.

При дослідженні стану КПК України в частині забезпечення права потерпілого на захист, дає підстави стверджувати, що вони в порівнянні з КПК України 1960 р. не виправдано звужені, а також не в повній мірі відповідають чинним нормам Конституції України та міжнародним правовим актам у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів осіб в кримінальному судочинстві.

Аналізуючи наукову літературу у питанні реалізації права на захист в переважній більшості проводяться дослідження лише в напрямку забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого. Разом з тим, положення чинної Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Конституція України дають змогу стверджувати, що кожна особа має право на правову допомогу і воно не може бути обмежено, у тому числі й відносно потерпілого. Отже, таке право є одним із домінуючих принципів міжнародного права та закріплено в Конституції нашої держави, на основі якої повинно прийматися й удосконалюватись національне законодавство.

З цього приводу, О. П. Герасимчук доречно зауважив, що поняття «захист» вживається у кримінальному процесі у різних аспектах: як в обмеженому – це функція, яка здійснюється стороною, що повністю чи частково спростовує пред'явлене обвинувачення, підозру у вчиненні кримінального правопорушення, доводить меншу ступінь вини або ж загалом заперечує кримінальне переслідування (наприклад «сторона захисту» – сторона, яка здійснює таку діяльність); так і в широкому – як охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [35, с. 1–2]. Таку думку вченого ми цілком розділяємо, згаданий термін у широкому значенні повною мірою може бути вжитий стосовно потерпілого. У такому разі захист потерпілого відбувається без порушень, які вже мали місце, і стали наслідком кримінального правопорушення, що настав, та від порушень прав (реальних та потенціальних), що вчиняються (або ж можуть вчинятись) в процесі відновлення справедливості.

Доводиться констатувати, що за роки незалежності нашої держави принципи реалізації та забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, які закріплені в Основному законі України та міжнародно-правових документах найчастіше залишаються ширмою української держави, за якою приховано не зовсім привабливий «фасад» функціонування судової та правоохоронної системи.

Досліджуючи ст. 20 КПК України, в якій закріплено одну з конституційних засад кримінального провадження – «Забезпечення права на захист»,

Т. В. Корчева дійшла висновку, що деякі її положення, у порівнянні із ст. 21 КПК України 1960 р. – «Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист» – більш вдало розкривають сутність цієї засади кримінального провадження. На її погляд, позитивним є факт визнання у ст. 20 КПК України засудженого та виправданого як осіб, які мають право на захист і цей захист їм забезпечується з боку держави [85, с.3]. На наш думку, в цьому є сенс і ми цілком погоджуємося з даним баченням.

До вище вказаного необхідно було б додати, що більш детально дану засаду кримінального провадження розкрито в ч. 1 ст. 20 КПК України «Забезпечення права на захист», де зазначено, що право на захист мають підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений. Суттю такого права на захист стало можливим надати пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені чинним КПК України. При цьому, в ч. 2 ст. 20 КПК України передбачено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані дати роз'яснення підозрюваному, обвинуваченому стосовно його права та забезпечити таке право на правову допомогу з боку обраного ним захисника, а ч. 3 визначає, передбачених КПК України або законом, про надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави [94, с. 6].

Тож, у зазначених положеннях чинного КПК України серед переліку осіб, які мають право на захист потерпілий відсутній.

З цього приводу В. Т. Маляренко посилаючись на досвід іноземних країн, що пройшли період сприйняття прав і свобод окремої людини як категорії, що превалює над інтересами суспільства, зауважує, що розширення прав кожного із учасників процесу повинно здійснюватися у розумних межах [111, с. 388].

Окрім того, необхідно було б звернути увагу, що нині як Конституція, так і діючий КПК України не конкретизують, що саме слід розуміти під забезпеченням права на захист у кримінальному провадженні. У чинному КПК

України воно лише обмежено до надання роз'яснень та конкретизації з приводу змісту висуненої підозри чи обвинувачення, які не є джерелами доказів, а також щодо права збирати докази, можливості особисто брати участь у процесі та користуватися правовою допомогою.

Серед головних завдань кримінального провадження, які закріплені у ст. 2 КПК України, проголошено забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура[94,с.3].

Як зауважує А.Є. Голубов, одним із основних чинників, що повинні забезпечити досягнення цього завдання, постає саме удосконалення кримінально процесуальної форми, в тому числі і в аспекті її диференціації [39, с. 108].

В нинішніх реаліях судово-правового реформування попередня практична робота Європейського суду з прав людини, постаючи сегментом системи процесуального права України, необхідно кодифікувати та імплементувати в окремі інститути національного кримінального процесуального законодавства. З урахуванням практичного досвіду ЄСПЛ необхідно розширити систему засад кримінального провадження, невідкладно удосконалити інститути запобіжних заходів та слідчих (розшукових) дій.

Практична інплементация рішень ЄСПЛ при тлумаченні відповідності нормам Конвенції чинного національного законодавства може виводити на якісно новий рівень інтерпретації системи норм в їх єдності і протиріччі, може показувати, які з норм мають більшу юридичну силу і які підлягають застосуванню, чи навпаки. Так у п.25 рішення ЄСПЛ зазначив, що «забезпечення обвинуваченому у вчиненні злочину безоплатної юридичної допомоги, що є однією з вищезазначених гарантій, здійснюється за двох умов: якщо така особа не має достатньо коштів для оплати юридичної допомоги та якщо інтереси

правосуддя вимагають, щоб цій особі була надана така допомога (серед інших прикладів – п. 39 рішення від 25.09.92 у справі «Фам Хоанг проти Франції» [198].

Тим самим рішення ЄСПЛ набувають статусу правової позиції, яка суттєво впливає на окремі інститути чи систему права і їх інтерпретацію, фактично змінюючи зміст правових норм.

Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначені базові положення для правової системи України, а саме:

- суди які повинні застосовувати при розгляді справ практику ЄСПЛ, як джерело права у відповідності до ст. 17;
- законодавчий орган держави повинен здійснювати експертизу та перевірку чинних законів і підзаконних актів на відповідність Конвенції та практиці Європейського суду з прав людини відповідно до ст. 19 [154, с.35].

Результативним способом правового захисту стосовно права особи підозрюваного, обвинуваченого на захист є оскарження неправомірних рішень, дій, бездіяльності органів та посадових осіб, що брали участь у кримінальному провадженні. На наш погляд, заради вдосконалення КПК України в даному питанні необхідно передбачити наступне:

- порядок оформлення початку кримінального провадження постановою про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та можливість оскарження цієї постанови слідчому судді, особою, інтересів якої вона стосується;
- розширити сферу дії ст. 206 КПК України шляхом доповнення її нормою, яка б була правовою підставою такого спеціального засобу захисту права особи на захист у кримінальному провадженні, як звернення до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування, зі скаргою на дії, бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що цими діями, бездіяльністю або рішеннями порушено їх право на захист. Відповідно слідчого суддю необхідно наділити правом постановити ухвалу, якою зобов'язати

слідчого, прокурора або будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити право особи на захист у кримінальному провадженні.

Рішення ЄСПЛ мають два статуси при застосуванні їх національними судами:

- як індивідуальний акт міжнародної судової установи, що підлягає виконанню;
- як прецедент, що містить розширену інтерпретацію норм ЄКПЛ, тобто як норма міжнародного права, що підлягає застосуванню судами при здійсненні правосуддя у кримінальному провадженні [31].

Використання рішень ЄСПЛ як прецедентів при винесенні рішення національним судом повинно здійснюватися наступним чином: посилання на статтю Конвенції – *ratio decidendi* міститься в резолютивній частині, а посилання на відповідне цій статті рішення Суду (*obiter dictum*) – в мотивувальній частині. Аналіз практики застосування національними судами ЄКПЛ та викладених у рішеннях ЄСПЛ її тлумачень дозволяє зробити висновок, що суди, в цілому правильно застосовуючи практику ЄСПЛ щодо забезпечення обвинуваченому права на ефективний захист, у мотивувальній частині своїх рішень не посилаються на відповідні положення ст. 6 ЄКПЛ, а посилаються на них тільки в резолютивній частині, що є недоліком сучасного стану правозастосування у кримінальних провадженнях [31].

У контексті дотримання вимог ст. 6 конвенції судам слід враховувати та застосовувати і практику ЄСПЛ, зокрема правові позиції, наведені цим міжнародним судовим органом у рішенні від 20.12.2011 у справі «Максименко проти України» [197].

Тому, необхідно внести відповідні зміни до КПК України (ст.ст. 372, 374, 419, 420, 442), що визначають зміст судових рішень, якими доповнити перелік відомостей, викладених у цих судових актах, посиланнями на норми міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та рішення ЄСПЛ, якими керувався суд при ухваленні відповідного рішення [31].

З урахуванням сучасного стану правової реформи невідкладного розв'язання потребують проблеми: приведення процесуального законодавства у відповідність з ратифікованими Україною міжнародними правовими актами, зокрема:

- стандартами в галузі прав і свобод людини;
- розробки та реалізації концептуальної моделі системи засад кримінального провадження;
- відокремленні органів розслідування від адміністративної влади, встановлення противаги проти тиску на слідчого і забезпечення його процесуальної самостійності;
- удосконалення процесуального статусу потерпілого, обвинуваченого;
- з'ясування співвідношення судового та прокурорського контролю;
- визначення меж втручання у сферу особистого життя людини при збиранні доказів, зміцнення гарантій недоторканності житла, сфери особистого життя, таємниці телефонних розмов і телеграфної кореспонденції;
- визначення поняття доказів та джерел доказової інформації, критеріїв їх допустимості;
- розробки цілісної системи засад доказового права;
- використання в доказуванні даних, здобутих не процесуальним шляхом;
- зміцнення гарантій всебічного і об'єктивного дослідження обставин справи та захисту прав і свобод людини, забезпечення безпеки учасників процесу, реабілітації незаконно притягнених до відповідальності [211,с.65].

Верховною Радою були внесені чергові зміни до КПК України, законопроект від 20.09.2019 р. № 2164, сприяє спрощеній роботі прокуратури і в свою чергу обтяжують умови для підозрюваних у кримінальних провадженнях. Внесені зміни стосуються ст. 134 КПК України, були спрощені підстави для відкриття спеціального досудового розслідування та спеціального досудового провадження, а саме: для їх відкриття тепер буде достатньо винесення слідчим

(прокурором) постанови про оголошення в міждержавний або міжнародний розшук.

Були внесені зміни і до ст. 183 КПК України «Тримання під вартою». Суддів позбавили можливості визначати розмір застави під час розгляду клопотань про взяття під варту в разі наявності постанови про оголошення особи в розшук.

Крім того, змінами до ст. 197 КПК визначено, що строк дії ухвали про взяття розшукуваної особи під варту або домашній арешт не визначається. Взагалі такий строк не може перевищувати 60 діб, але після прийняття законопроекту № 2164, це не стосується розшукуваних осіб і строк їх тримання під вартою тоді обмежується тільки строками досудового розслідування. В такому разі затриманій та арештованій особі, яка перебувала у розшуку, потрібно розраховувати тільки на апеляційне оскарження та клопотання сторони захисту про зміну запобіжного заходу, інакше залишити СІЗО до закінчення досудового розслідування чи судового розгляду шансів мало.

Таким чином, зміни, які запровадженні Законом України «Про внесення змін до КПК України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування» № 2164 безсумнівно спрямованні на обтяження законодавства стосовно заочного засудження осіб, які перебувають у розшуку, та в разі встановлення їх місця знаходження на безперечне взяття під варту без права на заставу та без обмеження строку тримання під вартою.

Тож захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового розгляду – одне з головних завдань, яке стоїть перед судом, прокуратурою та адвокатурою. Своєчасність судового та ефективність захисту, який реалізується через систему різних форм судового контролю, є не лише додатковою гарантією захисту прав і свобод, але і умовою швидкого їх відновлення.

Висновки до розділу 3

1. Узагальнюючи вище викладене, можемо констатувати, наступне: досудове розслідування здійснюється у відповідності до встановленого КПК України порядку і закінчується закриттям кримінального провадження або зверненням до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, з обвинувальним актом та клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Так, у відповідності до ч.3 ст.315 КПК України *«під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого»*. Потерпілий, у відповідності до п. 26 ст.3 КПК України, є учасником судового провадження, тому, відповідно, він має таке право і на практиці його реалізує, проте у п.2 ч.1 ст.56 КПК України не згадується про можливість ініціації обрання, зміни запобіжного заходу, вказано лише на те, що потерпілий має *«знати сутність підозри та обвинувачення, право бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження»*. Разом з тим, торкаючись практичної можливості реалізації цього права, виникають питання, зокрема ч.3 ст.315 КПК України у частині розгляду клопотань відсилає до правил, які передбачені Розділом 2 КПК України, де потерпілий не указаний, як ініціатор обрання, зміни запобіжного заходу, де встановлено вимоги до клопотання слідчого, прокурора, обов'язок вручення клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання покладено на слідчого, прокурора, де суб'єктом тягаря доказування необхідності його застосування визнано слідчого, прокурора, безсумнівно, що у підготовчому судовому провадженні ці норми діють лише щодо прокурора. Із цього вбачається, що подати клопотання потерпілий може,

проте розглянути суд має повноваження лише клопотання прокурора, а це зводить нанівець право потерпілого ініціювати обрання чи зміну запобіжного заходу.

Стосовно вдосконалення правового порядку та забезпечення юридичної визначеності можливостей сторони захисту здійснити оскарження рішень, дій та бездіяльності під час розгляду, вирішення та реалізації вимог клопотань, заявлених в порядку ст. 220 КПК України, вважаємо за доцільне викласти п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України у такій редакції: *«рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора при розгляді, вирішенні клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, а також їх невиконанні – особою, якою було подане відповідне клопотання, її представником, законним представником чи захисником»*.

Доцільно було б повернути в КПК України норму, стосовно грубих та системних порушень закону з боку органів розслідування. Варто було б надати можливість судам приймати окремі ухвали стосовно таких порушень. Більше того, необхідно внести зміни в законодавчу базу та практику з метою того, щоб суд який виносить виправдувальний вирок (або закриває провадження) одночасно вирішував би і питання відшкодування за спричинену шкоду і не змушував би особу знову звертатися до суду і знову доводити підстави відшкодування.

2. Судовий розгляд має посідати особливе місце, адже досліджуються всі зібрані під час досудового розслідування докази з метою встановлення наявності або відсутності події кримінального правопорушення, винуватості чи невинуватості особи тощо. Крім того, саме під час судового розгляду повною мірою реалізується така засада кримінального провадження, як процесуальна рівність сторін.

Реалізація міжнародних стандартів права мати достатній час і можливості для захисту при розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (далі – ЗЗКП). ЗЗКП вимагає внесення до Розділу 2 КПК України ряду доповнень та уточнень, а саме: *«закріплення правила, відповідно до якого у кримінальних провадженнях, в яких участь захисника є обов'язковою, відлік часу, що є достатнім для підготовки до захисту при розгляді такого клопотання, розпочинається з моменту вручення відповідних матеріалів*

захиснику та чіткого нормативного визначення права сторони захисту ознайомитися зі змістом клопотання про застосування запобіжного заходу в разі його зміни та доповнення в порядку, передбаченому ст. 185 КПК України, а також під час розгляду клопотання про застосування обраного запобіжного заходу в порядку, передбаченому ч. 6 ст. 193 КПК України».

З метою гарантування права захисника бути присутнім під час судового засідання слід внести зміни до ч. 1 ст. 324 КПК України та викласти перше речення в такій редакції: *«Якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, або якщо обвинувачений заперечує проти продовження судового розгляду без участі захисника, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду»*. Така зміна дозволить збалансувати права всіх учасників кримінального провадження, гарантуючи обвинуваченому реалізацію права на захист під час судового розгляду.

3. З метою усунення суперечностей між нормами КПК України в частині забезпечення участі обвинуваченого в судовому розгляді в суді апеляційної інстанції та оперативності у розгляді кримінального провадження і приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів, необхідно викласти частину четверту ст. 401 КПК України в такій редакції: *«4. Обвинувачений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в апеляційному розгляді або, за його згодою, для участі в режимі відеоконференції, якщо в апеляційній скарзі порушується питання про погіршення його становища або якщо суд визнає обов'язковою його участь, а обвинувачений, який утримується під вартою, – також у разі, якщо про це надійшло його клопотання»*.

Положення ст. 221 КПК України в частині визначення переліку відомостей, що можуть не надаватись стороні захисту для ознайомлення під час досудового розслідування до його завершення, не відповідають вимогам міжнародних стандартів щодо реалізації стороною захисту права мати повний доступ до матеріалів кримінального провадження та має бути уточнене з урахуванням

стандартів обмеження даного права, виокремлених у практиці ЄСПЛ. У зв'язку з цим, слід викласти перше речення ч. 1 ст. 221 КПК України, після словосполучення *«про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»*, у такій редакції: *«матеріалів, що містять відомості, які становлять державну та/або іншу охоронювану законом таємницю, зокрема інформацію про факт та результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій, матеріалів, що містять відомості, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення інших осіб у вчиненні кримінального правопорушення, у тому числі в іншому кримінальному провадженні, а також матеріалів, що містять відомості про приватне та сімейне життя інших осіб»*.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження дозволило вирішити наукову проблему, що має досить важливе значення для теорії і практики кримінального процесу. Наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, пов'язаної з захистом прав, свобод та законних інтересів учасників кримінально провадження. На цій основі внесено науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення КПК України у частині вдосконалення законодавства щодо забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадіях досудового розслідування та судового розгляду.

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки та пропозиції:

1. Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, як завдання має тривалу історію. Еволюція розвитку правової допомоги захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження пройшло довгий шлях у питанні становлення прав і свобод від міфологічно-наївного до теоретико-наукового обґрунтованого, з утвердженням даних прав в національних конституціях та міжнародно-правових актах. Починаючи з найдавніших джерел єгипетського права (Маніфест Кіра – період, що охоплює близько 539 р. до н.е. був складений царем Персії для народу його царства) до прийняття Загальної декларації прав людини ООН у 1948 р. (перший документ універсального характеру, що на міжнародному рівні проголосив основні громадянські, політичні, соціально-економічні та культурні права) постійно забезпечувалось формування прав людини за своїм історичним поступом, що досить схожа на арифметичну прогресію, яка протягом тисячоліть наповнювалася і розширювалася в утвердженні прав особи. В Україні втілення норм міжнародного права у внутрішньодержавній сфері, а саме кримінальних процесуальних відносинах завершилось з прийняттям КПК України у 2012 році, що відповідає сучасним демократичним стандартам і є однією із умов членства України в Раді Європи. Це дало змогу обґрунтувати зародження, запровадження,

розвиток та удосконалення цієї гарантії, як у національному законодавстві так і інших країнах.

2. Змістом процесуального механізму забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в правовій юрисдикції є конституційні права особи, що реалізуються в межах кримінальних процесуальних правовідносин та охороняються і захищаються одночасно правовими інструментами кримінальної та конституційної юрисдикції. Правовою природою механізму реалізації захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є судова система нашої держави. Процесуальний механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження слід розглядати, як постійну динамічну систему правових засобів, що реалізуються завдяки діяльності державних органів, посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, або залучаються до нього.

Права і свободи, якими наділені учасники кримінального провадження, не можуть самі по собі автоматично забезпечити власне існування. Обов'язковою умовою повинна бути можливість забезпечення механізму їхньої реалізації, через дію системи законодавчих норм, засад, завдяки яким у кримінальному процесі повинен бути забезпечений перехід від наданих законом можливостей до встановлення реальної дійсності. Найдієвішим механізмом захисту прав, свобод та законних інтересів є саме суд. В цілому механізм реалізації захисту прав, свобод та законних інтересів характеризуємо, як комплекс проголошених норм, що регламентують певний порядок звернення особи, як до національних так і до міжнародних судових інстанцій в процесі захисту своїх законних інтересів, а по-друге, як об'єктивний і невід'ємний елемент правових відносин, який застосовує особа в залежності від обставин.

3. Міжнародна нормативно-правова регламентація забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження – це цілий комплекс міжнародно-правових актів, які захищають права, свободи учасників кримінального провадження. До основних засад захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження відноситься

справедливе поводження, інформованість, забезпечення відшкодування шкоди, надання безоплатної правової допомоги.

Згідно ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надається Верховною Радою України, є частиною національного законодавства нашої країни. У ч. 4 ст. 55 Конституції України надано право кожному після використання усіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом, або учасником яких є Україна.

4. Під даним механізмом реалізації мається на увазі засіб здійснення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, тобто певним чином узгоджені правомірні дії людини, та інших суб'єктів права, а також умови та елементи, які впливають на даний процес.

Головним завданням механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є охорона, захист, відновлення порушених прав, а також формування загальної та правової культури. Зміст механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження розкривається, як скорегована система правових засобів, що направлені на захист прав, свобод та законних інтересів особи.

До складових частин процесуального механізму відносимо:

- механізм забезпечення – він виступає, як передумова виконання прав учасників кримінального провадження;
- механізм безпосередньої реалізації – який фактично втілює ці права у життя;
- механізм захисту – він починає діяти з моменту порушення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження та спрямований на їхню регенерацію.

5. Одним із головних завдань сучасного кримінального провадження відповідно до ст. 2 КПК України є охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників. Держава зможе забезпечити захист прав, свобод та законних

інтересів учасників кримінального провадження тільки за допомогою чинного законодавства. Безпосередній взаємозв'язок держави і громадянського суспільства здійснюється багатьма способами, але вплив держави на суспільство відбувається загалом за рахунок правового регулювання, хоча це є не єдиний важіль управління суспільством. Саме по собі суспільство і громадяни, як об'єкти влади, повинні відчувати себе захищеними від свавілля влади, мати достатню міру свободи, незалежності, можливості для творчого розвитку своїх здібностей.

Для одержання ефективного правового захисту учасників кримінального провадження необхідно зробити наступні правові кроки: по-перше, дати можливість учасникам кримінального провадження оскаржувати будь-яке рішення слідчого судді в апеляційному порядку, а не тільки ті що передбачені ст. 392 КПК України; по-друге, запровадити інститут окремих рішень (ухвал) в кримінальному провадженні з можливістю притягнення винуватих осіб до відповідальності; по-третє, необхідність підвищення кваліфікації серед слідчих суддів; по-четверте, своєчасного оновлення правової бази.

Доцільно вести мову про проблеми правового регулювання, до яких відносяться: відсутність єдиного законодавчого розуміння «забезпечення безпеки учасників кримінального провадження», яке було б відображено у КПК України; окремого розділу у КПК України, який би конкретизував та гармонізував із базовим ЗУ «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»; процедури надання захисту учасників кримінального провадження, а також нерегульованість порядку здійснення контролю за цим процесом.

6. В Україні міжнародно-правовий досвід охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження набувався на створених, в тривалому часі, спільнотою міжнародних стандартів, як то: Договори, Акти, Декларації, Конвенції, Пакти, що захищають права і свободи учасників кримінального провадження. Міжнародні договори дозволяють виявити недоліки та прогалини у сфері реалізації прав, свобод учасників кримінального провадження взятих Україною міжнародних зобов'язань. Доцільно було б у правозастосовній практиці: впроваджувати на постійній основі до КПК України

положень, що передбачають розширення процесуальних прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження відповідно до Рекомендації R(85) 11 Комітету міністрів Ради Європи; створити Спеціальний фонд для відшкодування (компенсації) шкоди учасників кримінального провадження і встановлення обсягів коштів для вирішення цих проблем.

7. Для ефективного правового захисту стосовно права підозрюваного, обвинуваченого є оскарження неправомірних рішень, дій чи бездіяльність органів та посадових осіб, що беруть участь у провадженні. З необхідністю удосконалення чинного КПК України в даному аспекті пропонуємо: а) порядок оформлення кримінального провадження про початок – постановою про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і встановити можливість оскарження даної постанови слідчому судді, особою чиї інтереси зачіпаються; б) розширити область дії ст. 206 КПК України шляхом доповнення її нормою, що б давала правові підстави для створення спеціального засобу правового захисту прав учасників на захист у кримінальному провадженні, як можливість звернення до слідчого судді в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування зі скаргою на дії чи бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що даними діями, бездіяльністю або рішеннями порушено її право на захист. Відповідно слідчому судді наділити правом постановити ухвалу, якою зобов'язати слідчого, прокурора або будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити право на захист такої особи.

Запропоновано удосконалити визначення досудового розслідування у п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України *«під досудовим розслідуванням необхідно розуміти діяльність органів, що здійснюють досудове розслідування для забезпечення виконання завдань кримінального провадження»*

Обґрунтовано, необхідність узгодження ст. 221 КПК України із практикою Європейського суду з прав людини щодо можливості ознайомитись захиснику з матеріалами досудового розслідування до його завершення, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому

розслідуванню із належним судовим контролем щодо прийняття рішення стороною обвинувачення.

8. Здійснюючи судовий розгляд суд відповідно до верховенства права, забезпечує права та свободи учасників кримінального провадження враховуючи практику Європейського суду з прав людини (ст.8 КПК). Під час судового розгляду кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті у розумні строки, що має забезпечити суд.

Посилаючись на «Загальні засади кримінального провадження», закріплені в ст. 7 КПК України, пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 220 КПК України, зокрема виключити з речення словосполучення: *«їх за наявності відповідних підстав»*, а ч. 2 ст. 220 КПК України виключити.

У ст. 303 КПК України, на наш погляд, в очевидно неконституційний спосіб, звужується можливість оскарження певних дій слідчого, прокурора, та відтерміновує можливість оскарження більшості з них, на стадію підготовчого провадження. Пропонуємо доповнити п.12 ч.1. ст.303 КПК України *«для своєчасного та ефективного поновлення прав учасників кримінального провадження в найкоротший термін оскаржити дії, чи бездіяльність слідчого,дізнавача або прокурора»*.

Ст. 206 КПК України «Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини» слід доповнити новою частиною: *«звернення до слідчого судді в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування, зі скаргою на дії, бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що цими діями, бездіяльністю, або рішеннями порушено їх право на захист»*.

Доповнити ч.6-1 ст. 28 КПК України *«Звернення до суду із клопотанням про необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені ч.6 ст.28 КПК України»*.

9. Для гармонізації норм, що регулюють порядок підготовки кримінального провадження до судового розгляду необхідно виключити зі ст. 291 КПК останнє речення ч. 4, що дозволить сторонам надавати суду докази на підтвердження обвинувачення та заперечень проти нього на підготовчих стадіях судового

провадження і забезпечить, таким чином, головуючого інформацією, необхідною для ефективної організації судового розгляду.

Для подальшого вдосконалення КПК України необхідно передбачити: процедурність оформлення початку кримінального провадження постановою про внесення відомостей про дане кримінальне правопорушення до ЄРДР та її подальшу перспективу оскарження даної постанови слідчому судді, особою чиїх інтересів вона стосується; розширенням рамок дії ст. 206 КПК України доповнивши її положенням, яке б давало правову основу такого спеціального способу захисту порушеного права особи на захист у кримінальному провадженні, саме, як звернення до слідчого судді, в рамках територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування, зі скаргою на дії, чи бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що такими діями, бездіяльністю, або рішеннями порушено її право на захист. Тож, необхідно наділити слідчого суддю правом прийняти ухвалу, якою зобов'язати слідчого, прокурора або будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити право особи на захист у кримінальному провадженні.

Доцільно удосконалити визначення досудового розслідування у п.5 ч.1 ст. 3 КПК України, а саме: *«під досудовим розслідуванням необхідно розуміти діяльність органів, що здійснюють досудове розслідування для забезпечення виконання завдань кримінального провадження»*.

Запропоновано доповнити п.12 ч.1 ст. 303 КПК України, *«для своєчасного та ефективного поновлення прав учасників кримінального провадження в найкоротший термін оскаржити дії, чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора»*.

Обґрунтовано твердження, згідно з яким у ч.1 ст. 348 КПК України *«Після оголошення обвинувачення сторона обвинувачення встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання»*.

Запропоновано доповнити ч.1 ст. 20 КПК України словом «потерпілий».

Чинну ст. 206 КПК України потрібно доповнити ч.10 «звертання до слідчого судді в рамках територіальної юрисдикції якого проводиться дане досудове розслідування, із скаргою на дії чи бездіяльність та рішення слідчого, прокурора, потерпілою особою яка вважає, що такими діями, або ж бездіяльністю порушено її право на захист».

Запропоновано доповнити ч.6-1 ст. 28 КПК України «Звернення до суду із клопотанням про необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені ч.6 ст.28 КПК України».

Речення у п.3 ч.1 ст. 409 КПК необхідно виключити слово «вимог» та викласти: «істотні порушення кримінального процесуального закону». Те ж саме здійснити у ч.1.ст.412 КПК України і викласти у такому формулюванні: «Істотними порушеннями кримінального процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення».

Речення у ч.2 ст. 223 КПК України викласти із врахуванням: «Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатньої сукупності відомостей, що вказують на можливість досягнення даної мети» .

Виключити з ч.4 ст. 291 КПК України категоричну вимогу про те, що «надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється».

У ч.2 ст. 53 КПК України змінити час прибуття захисника на «протягом сімдесяти двох годин».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашник В.А. Основатель Харьковской университетской философии И. Е. Шади его деятельность. Харьковская университетская философия (1804—1920): монография. Харків.: Бурун и К, 2014. С. 57. (Дата звернення 18.02.2019).
2. Авдєєва Г.К. Проблеми захисту права людини на справедливий суд через використання спеціальних знань у змагальному кримінальному судочинстві: міжнародний та вітчизняний досвід. *Захист прав людини міжнародний та вітчизняний досвід*: матеріали I Міжнародної наук.- практ. конф., м. Київ, 16 травня 2019р. Київ, 2019. С.24-27.
3. Авдюгін Р.Г. Конституційно-правові засоби забезпечення прав людини в Україні. *Держава і право*. 2010. № 47.148-152 с.
4. Алексєєв С.С. Механізм правового регулювання в соціалістическом государстве. Москва., Юрид.лит.1966. 24 с.
5. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2019 році. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Krumin_sudu_pravopor_2019.pdf. (Дата звернення: 12.01.2020).
6. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Міжнародні виборчі стандарти: правова природа, змістовна та системна характеристика, актуальні питання імплементації в законодавство України: монографія. Суми: Університетська книга. 2012. 230 с.
7. Бакірова І. О.Зміст конституційного права людини і громадянина на судовий захист. *Право України*. 2006. Груд.(№ 12). С. 25.

8. Банчук О.А., Дмитрієва І. О., Саїдова З. М., Хавронюк М. І. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт). Київ:ФОП Москаленко О. М. 2013. 40 с.
9. Бараннік Р. В., Шибіко В. П. Право особи на свободу від самовикриття, викриття членів її сім'ї чи близьких родичів у кримінальному процесі України: монографія. Київ: КНТ. 2008. 47 с.
- 10.Бакірова І. О. Зміст конституційного права на судовий захист *Міністерство юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8158. (Дата звернення 18.01.2019).
- 11.Беллами Р. Три моделі прав і громадянства. Лібералізм: антологія. Київ.: Смолоскип, 2002. 176 с.
- 12.Белякович Н. Н. Права человека и политика: философско-правовые основы. Минск.: Амалфея. 2009. 412с.
- 13.Битяк Ю. П., Яковюк І. В., Чапала Г. В. Громадянське суспільство і права людини: матеріали міжнар. наук.-практ. сем., м. Харків, 9 грудня 2010 р. Харків. 2010. С. 251.
14. Бірюченський О. Т. Проблеми забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних справ про насильницькі злочини. *Проблеми боротьби з насильницькою злочинністю*. зб. матеріалів наук.-практ. конф. Харків. 2001. С. 134–139.
- 15.Блатова Н.Т., Мелков Г.М. Статут Організації Об'єднаних Націй *Международное право в документах: учеб. пособ.3-е изд., перераб. и доп.* Москва.: 2002. 824 с.
- 16.Бобік В.П. Імплементация міжнародно-правових стандартів обмеження конституційних прав під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження в законодавство України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Ірпінь, Київ. обл., 2016. Вип.2. С. 67-72.

17. Бобрик В.І. Цивільно-правова охорона особистого життя фізичних осіб: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2004. 207 с.
18. Бойков А. Д. Третья власть в России. Очерки о правосудии, законности и судебной реформе 1990–1996. Москва. : НИИСЗ. 1997. 221с.
19. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. 2-ге вид. перероб. й доп. К.: Центр учбової літератури. 2008. 226с.
20. Бутнєєв В.В. До поняття механізму захисту суб'єктивних прав. Суб'єктивне право: проблеми здійснення і захисту. Владивосток. 1989. 29 с.
21. Великий енциклопедичний юридичний словник. за ред. Ю.С.Шемушенко. Юридична думка . Київ. 2012. 1020 с.
22. Верховгляд-Герасименко О.В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінального процесуального примусу: монографія. Харків. Юрайт. 2012. 14 с.
23. Викторский С. И. Русский уголовный процесс. Юридическое бюро Городец. Москва. 1997. 86 с.
24. Вирський Д.С. Станіслав Оріховський-Роксолан: життя і пам'ять. Інститут історії України НАН України. Київ. 2013. 215с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=HIST&P21DBN=HIST&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=hist_all&C21COM=S&S. (Дата звернення 18.02.2019).
25. Вітрук Н.В. Права і свободи людини і громадянина в контексті реального життя, як об'єкт науково-правового пізнання. *Конституційні права і свободи особистості в контексті взаємодії громадянського суспільства і правової держави*: матеріали II міжнар. наук.-теорет. конф., м. Москва, 2010. С. 13-14.
26. Витрук Н. В. О юридических средствах обеспечения реализации и охраны прав советских граждан. Изв. вузов. Правоведение. Москва. 1964. № 4. 31с.
27. Воеводин Л. Д. Юридический статус личности в России : учеб. пособ. Москва: Группа ИНФРА М–НОРМА. 1997. 304 с.

28. Волинка К.Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2000. 177 с.
29. Волинка К. Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2000. 8-9 с.
30. Волобуєва О. О. Проблемні питання застосування окремих норм КПК України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С.98-102.
31. Волошанівська Т.В. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в контексті Європейських стандартів справедливого судового розгляду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. 2019. 25 с.
32. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ. : Логос, 2010. 428 с.
33. Власова Г. П. Співвідношення кримінальних процесуальних проваджень та диференціації кримінальних процесуальних норм. *Науково-інформаційний вісник. Право*. Івано-Франківськ, 2015. № 11. С. 153-158.
34. Гардбаум Стефан. Права людини, як міжнародна конституція Права. *Європейський журнал міжнародного права*. 2008. (№19). С.753-763.
35. Герасимчук О. П. Теоретичні та практичні аспекти професійного захисту потерпілого. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Право. 2011. №1 (3). С.1–2.
36. Гіда Є. О. Деонтологічні засади забезпечення прав і свобод людини та громадянина працівниками міліції у сфері правопорядку: монографія. Київ.: ФОП О. С. Ліпкан. 2011. 416 с.
37. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. 5-те вид., перероб. і доп. Київ.: Істина, 2005. 403 с.
38. Головатий С. П. Антологія лібералізму: політична та правова доктрина та верховенство права : Книги для бізнесу. Київ . 2008. 235 с.
39. Голубов А.Є. Диференціація процедури кримінального провадження як чинник гуманізації кримінального судочинства України. *Вісник*

Харківського національного університету внутрішніх справ. Харків. 2010. № 3 (№ 50). С. 108.

40. Гончаренко В.Г. Моральність як метапринцип правосуддя. *Вісник Академії адвокатури України*. Київ. 2011. Число 2 (21). С. 7.
41. Гончаренко В.Г. Захист прав учасників кримінального провадження як соціально-правовий канон. *Вісник Академії адвокатури України*. Київ. 2014. Число 3(31). С. 93.
42. Гончаренко О. М. Права людини в Україні: навч. посіб. Київ.: Знання, 2008, 17– 19 с.
43. Горбатюк В.Л. Теорія держави і права: підручник, 3 редакція. Москва. Омега- Л., 2008. 54 с.
44. Горяєв О. Я. Конституційні права та свободи людини і громадянина в країнах Співдружності Незалежних Держав та Міжнародні правові стандарти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.10. Одеса. 1998, 13-15 с.
45. Гусарєв С. Д. Теоретичні аспекти забезпечення правового статусу особистості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. Дніпро. 2010. (№ 1). С.39–44.
46. Гуськова А. П. Вопросы защиты прав личности по международному уголовно-процессуальному праву. *Роль университетской науки в региональном сообществе*: матер. междуна. науч.-практ. конф. Москва-Оренбург. 2003. С.218–219.
47. Гуценко К.Ф., Ляхов Е.Г. Устав ООН, его цели и принципы и актуальные проблемы разработки и применения международных норм, касающихся уголовного правосудия. Москва. «Международные отношения». 1980. 80с.
48. Давидова М. В. Права людини та громадянина в сучасних демократіях: автореф. дис. ... канд. політ. наук. 23.00.02. Миколаїв. 2004. 16 с.
49. Девятова О.В. Решения Европейского суда по правам человека в механизме уголовно-процессуального регулирования: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ижевск, 2007. 287с.

50. Девятова О. В. Решения Европейского суда по правам человека в механизме уголовно-процессуального регулирования. Москва. Юрлитинформ. 2010. 28–29 с.
51. Декларация прав людини і громадянина 1789 р . URL: <https://constituante.livejournal.com/10253.html>. (Дата звернення 14.02.2019).
52. Декларация щодо захисту прав людини у кримінальному провадженні. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/news/post-relis/2015.06.24-official-presentation-dekl.pdf>. (Дата звернення 14.02.2019)
53. Добринін Н.М. Права людини в центрі уваги молодих вчених . *Держава і право*. Київ. 2014. Серп.(№ 8). С.19-20 .
54. Довідник із застосування статті 6 Конвенції. Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf. (Дата звернення: 14.06.2017).
55. Духовской М. В. Русский уголовный процесс. Москв. издание для студен. 1910. 448 с.
56. Ебзеев Б.С. Особистість і держава в Росії: взаємна відповідальність і конституційні обов'язки. Москва .Норма, 2016. 122-123 с.
57. Європейська Конвенція з прав людини (ЄКПЛ) 1950 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. (Дата звернення: 26.04.2019).
58. Європейська конвенція щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів (ETS N 116) від 24.11.1983 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_319#Text. (Дата звернення: 26.04.2019).
59. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457. (Дата звернення: 23. 05. 2019).
60. Європейська соціальна хартія від 1961 року та Переглянута Європейська соціальна хартія від 1996 року. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_300#Text. (Дата звернення: 25.04.2018).
61. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>. (Дата звернення: 11.11.2019).
62. Энциклопедический словарь. Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефронь; под ред. И.Е. Андреевскаго, К.К. Арсеньева. С-Петербург. 1890-1907. URL: <https://pravoslavnoe-duhovenstvo.ru/library/material/5910/>. (Дата звернення: 25.04.2018).
63. Жогин Н. В. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. Москва. Юрид. лит., 1965. 71-97 с.
64. Журавель М. В. Основні риси та принципи судового процесу в Гетьманщині другої половини XVII століття. *Бюл. Мініюста України*. 2012. січень (№1). С. 37-39.
65. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН 10 грудня 1948 р. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (Дата звернення 28.04.2018).
66. Зайцев О. А. Государственная защита участников уголовного процесса. Москва. Экзамен. 2001. 133 с.
67. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. 2-е вид., перероб. і допов. Київ.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
68. Зінченко В. В. «Право народу» в конституційному законодавстві та його міжнародне значення для системи прав людини і демократії. *Європейські студії і право*. 2014. (№1). С. 62-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esp_2014_1_8. (Дата звернення 20.03.2018 р.).
69. Ільєва Т. Г. Функції судового контролю у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2014. 20 с.
70. Історія вчень про державу і право. URL: https://pidruchniki.com/1069042752017/pravo/mihaylo_dragomanov_1841-1895. (Дата звернення 28.03.2018).
71. Історія вчень про державу і право. URL: https://pidruchniki.com/1317111852030/pravo/bogdan_kistyakivskiy_1868-1920. (Дата звернення 18.02.2019).

72. Історія вчень про державу і право. URL: https://pidruchniki.com/1162080952018/pravo/ostap_terletskiy_1850-1902. (Дата звернення 18.02.2019).
73. Історія вчень про право і державу: підручник / за ред. Г. Г. Демиденка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 256 с.
74. Капліна О. В. Міжнародно-правові стандарти захисту прав потерпілих у кримінальному процесі: інтерпретація і проблеми імплементації в національне законодавство України. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2. С.224–225.
75. Карташкин В.А. Права человека в международном и внутригосударственном праве. Москва.1995. 135 с.
76. Касараба Ю. Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ.2009. 21-22 с.
77. Кашанина Т.В. Структура права: Монографія. Москва: Проспект, 2015. 614 с.
78. Квашук О. Д. Процесуальні рішення дослідчого кримінального процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2014. 12 с.
79. Кистяковский А.Ф. Общая часть уголовного судопроизводства: Лекции, читанные в император. ун–те Св. Владимира проф. А.Ф. Кистяковским 1874 Киев: Семенко, 2005. 118 с.
80. Ковбасенко Ю. І. Антична література: навч. посіб. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 255 с.
81. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
82. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр>. (Дата звернення 15.03.2019).
83. Корнелюк О.В. Кримінально-процесуальні способи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. *Держава і право*. 2007 № 1). С. 244-247

84. Корчева Т. В. Проблемні питання оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Випуск 5. Том 2. С. 114–115.
85. Корчева Т. В. Щодо забезпечення права на захист особи у кримінальному провадженні за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Теорія і практика правознавства*. Юридична академія України ім. Я. Мудрого. Харків. 2013. (№ 1). С. 3.
86. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн. Станом на 16 листопада 2020 року. Київ: Паливода А.В. 2020. 212 с.
87. Кримінальний процес: підручник/ за заг. ред. В. В. Коваленко, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 544с.
88. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>. (Дата звернення 15.03.2018).
89. Кримінальний проступок. Як з 1 липня зміняться строки і процес розгляду справ у судах. URL: <https://legalhouse.group/kriminalnij-prostupok-yak-z-1-lipnya-zminyatsya-stroki-i-protses-rozglyadu-sprav-u-sudah//> (Дата звернення: 06.02.2020 р.)
90. Кримінальний процес України : підруч. Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко. К. : Юрінком Інтер. 2004. 12–13 с.
91. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 108 с.
92. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ.: Юстініан, 2012. С. 385.
93. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (в редакції від 03.08.2017 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#n716>. (Дата звернення 01.02.2019р.).

- 94.Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 р. № 2617-VII (в редакції від 01.07.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (Дата звернення 10.02.2020 р.).
- 95.Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 28.12.1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>. (Дата звернення 02.02.2019 р.).
- 96.Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. за заг. ред. С.В.Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків: Одісей, 2013.765 с.
- 97.Кучинська О.П. Гарантії забезпечення захисту прав учасників кримінального провадження. *Вісник академії адвокатури України*. 2012. № 1(23). С.125-129.
- 98.Кучинська О.П. Гарантії забезпечення прав учасників в кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1. С.68.
- 99.Кушерець В. І. Антропологія права: навч. посіб. Київ.: Знання України, 2011. 223 с.
100. Легких К.В. Окремі процесуальні питання судового контролю за дотриманням прав людини в кримінальному судочинстві. *Вісник Академії адвокатури України*.2015. Т. 12. № 2 (33). С.178 .
101. Лисюк Ю. В., Процесуальна форма як гарант прав і свобод людини у кримінальному провадженні : матер. наук.-практ. конф., Харків, 5 квіт. 2013 р. Харків: ХНУВС, 2013. 53-56 с.
102. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : Підручник. Київ.: Істина, 2014. 183-200 с.
103. Локк Джон Два трактата о правлении Сочинения: В 3 т., Москва.: Мысль.1988. 328-329 с.
104. Лок Джон Сочинения: в 3 т. Москва.: Мысль. 1988. т. 3.137с.

105. Лоскутов Т.О. Аналіз окремих положень Кримінального процесуального кодексу України крізь призму європейських стандартів забезпечення прав людини. *Підприємництво, Господарство і Право*. Київ. 2013. №11. С. 93.
106. Лукашева Е.А. Права человека. Учебник для вузов. Москва: НОРМА—ИНФРА .2001. 573 с.
107. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України :монографія.Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 256 с.
108. Майданник О.О. Конституційне право України: навч. посібник. Київ: Алерта, 2011. 380 с.
109. Макаров М.А. Судовий контроль у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 339 с.
110. Макаров М.А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи: дис. ... д-ра юрид.наук: 12.00.09. 2018. 495с.
111. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : монографія. Київ : Юрінком Інтер. 2005. 388с.
112. Марченко М. Н. Источники права: учебное пособие. Москва: Проспект, 2008.760 с.
113. Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави: матеріали V заоч. наук.-практ. конф. (м.Чернігів, 25жовт. 2019р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2019. 242с. URL: http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/Tezi-konferencii-KVS-Ukraini25_10_2019.pdf. (Дата звернення: 02.11.2019).
114. Махнов В.Н. Кримінально-процесуальний процес США (досудові стадії): навчання.керівництво. Москва: ЗАТ Бізнес-Шк. Intel-Synthesis, 1998. 207с.
115. Михайленко О.Р. Про право забезпечувальну діяльність у кримінальному судочинстві України. *Проблеми процесуальної науки:*

- історія і сучасність*:зб. наук. праць. Київ, КНУ ім.Тараса Шевченка, 2010. 17 с.
116. Михайлова Н. В. Інститут захисту прав потерпілого за новим КПК України. *Право і суспільство*. 2013. (№ 2). С.203-206 .
117. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України :підруч. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Либідь, 1999. 208 с.
118. Міжнародний пакт про політичні та громадянські права 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text. (Дата звернення: 17.02.2019).
119. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text. (Дата звернення: 17.02.2019).
120. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права, 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text. (Дата звернення 18.02.2019).
121. Міжнародна конвенція про права інвалідів від 2006 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text. (Дата звернення 18.02.2019).
122. Молдован А. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США : навчальний посібник. 2-ге вид. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
123. Мордовець А.С. Права людини і юридична відповідальність посадових осіб. Особистість і влада. Міжвузівський збірник наукових праць. Ростов-на-Дону.1995. 46 с.
124. Мультимедійний посібник « Кримінальний процес» Національна академія внутрішніх справ. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lection9_1.html. (Дата звернення 18.02.2019).
125. Муравьев Н. В. Прокурорский надзор в его устройстве и деятельности: пособие для прокурорской службы. Москва : Университетская типография, 1889. 552 с.

126. Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы, реальность. Москва : Юрид. лит.1991.13 с.
127. Назаров В.В. Особливості механізму захисту прав людини у кримінальному провадженні. *Форум права*. 2009. № 1. С.389 .
128. Наливайко О. І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2002. 18 с.
129. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р.; за ред. Банчука О.А., Куйбіди Р.О., Хавронюка М.І. Харків: Фактор. 2013. 1072 с.
130. Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ України : монографія. Дніпропетровськ : Поліграфіст, 2002. 215-216 с.
131. Несінов О.М. Ефективний судовий контроль за законністю діяльності правоохоронних органів в кримінальному процесі, ілюзія чи реальність? URL:https://protocol.ua/ua/efektivniy_sudoviy_kontrol_za_zakonnistyu_diyalnosti_pravoohoronnih_organiv_v_kriminalnomu_protsesi_ilyuziya_chi_realnist/// (Дата звернення: 09.03.2019 р.).
132. Новиков Д. В. Международные нормы по защите прав человека в области уголовного судопроизводства. *Мировое сообщество против глобализации преступности и терроризма* : материалы конф. (Дата звернення:17.02.2019).
133. Огородник О.Г. Механізм забезпечення прав і свобод людини та принцип законності в Україні. *Право України*. 2008 .№6. С.15.
134. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: монографія. Київ : Алерта, 2008. 151 с.
135. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: монографія. Київ : Алерта, 2008. 153 с.

136. Омеляненко Г. М. Виконання принципів міжнародного права. Закон у сфері законодавства про кримінальне правосуддя України . *Науковий огляд* № 2 (45), 2018. Випуск 4. Київ.С.90 .
137. Омельченко Т. В., Інституалізація правової допомоги в Україні. *Юридические науки* . 2012. т. 25 (64). 288с.
138. Оріховський Станіслав Енциклопедія історії України : у 10 т. Київ : Наук. думка, 2010. т. 7. 634 с.
139. Орлов К. В. Кримінально-процесуальні гарантії відшкодування матеріальної шкоди, заподіяні злочином: Обґрунтування гарантій контролю та примусу на виконання відшкодування збитків винуватця потерпілій стороні, огляд законодавства. *Право України*.2004.(№5). С.70.
140. Падох Я. М. Ґрунтовий процес Гетьманщини. Львів. Діло.1938. 35 с.
141. Педагогічні погляди і діяльність Ф.Прокоповича. Київ : Знання, 2003. 114-122.с. URL: https://studopedia.com.ua/1_395806_pedagogichni-poglyadi-i-diynalnist-fprokorovicha--.html. (Дата звернення 18.02.2019).
142. Пильгун Н.В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Юридичні науки. 2014. Вип.26. С.40-43.
143. Платон . Сочинения: в 3 т. Москва. 1986. т. 3. 623 с.
144. Плачков Д. В. Місце відносин відшкодування шкоди державою, завданої фізичній особі злочином, у цивільному праві України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2011. (№ 4).С.120.
145. Погорецький М. А. Поняття кримінально-процесуальних гарантій. *Часопис національного університету « Острозька академія»* . Серія « Право» . 2014. № 2(10). С.12-14.
146. Погорілко В. Ф. Нова Конституція України: Огляд, коментарі і текст Основного Закону. Київ : Правова держава, 1997. 41 с.
147. Посібник із статті 6 Європейської Конвенції з прав людини Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Оновлено 31

- грудня 2019 року URL:
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf. (Дата звернення 18.02.2019).
148. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України : Закон України чинне законодавство з 19 листоп. 2012 р. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2012. 119 с.
149. Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді Компас Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/home>. (Дата звернення 18.02.2019).
150. Портал «Українське право». URL: <https://ukrainepravo.com/>. (Дата звернення 23.05.2019).
151. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. (№ 27). С. 282 .
152. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.06 р. № 3477 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>. (Дата звернення 23.05.2019).
153. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2017. (№ 48) С. 436 .
154. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: Закон України від 18 вересня 2018 року № 2548-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2548-19#Text>. (Дата звернення 18.02.2019).

155. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: Закон України від 16.11.2017 р. № 2213-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2213-19#Text>. (Дата звернення 18.02.2019).
156. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження: Закон України від 16.03.2017 р. № 1950-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1950-19#Text>. (Дата звернення 18.02.2019).
157. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України :Законопроект від 17.01.2019 р. № 9484. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65354. (Дата звернення 22.02.2019).
158. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» : Закон України від 12 серпня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#Text>. (Дата звернення 24.02.2019).
159. Про застосування Конституції при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>. (Дата звернення 24.02.2019).
160. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, наказ МВС від 20.05.2020 року №405 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>. (Дата звернення 24.02.2019).

161. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України від 10.11.94р. №237/94-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1994. №46. С.415 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
162. Про роботу прокурора за 12 місяців 2017 р.: Генеральна Прокуратура України:[сайт].URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113275&libid=100820&c=edit&_c=fo. (Дата звернення 19.07.2019 р.).
163. Про роботу прокурора за 12 місяців 2018 р.: Генеральна Прокуратура України:[сайт].URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113650&libid=100820. (Дата звернення 19.07.2019 р.).
164. Про роботу прокурора за 12 місяців 2019 р.: Генеральна Прокуратура України:[сайт].URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113650&libid=100820#. (Дата звернення 19.01.2020 р.).
165. Про роботу прокурора за 12 місяців 2020 р.: Генеральна Прокуратура України:[сайт].URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114137&libid=100820. (Дата звернення 08.01.2021 р.).
166. Пушкіна О. В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні:теоретичні і практичні аспекти забезпечення: монографія. Київ : Логос, 2006. 35-36 с.
167. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України. Харків: Право, 1997. 7-8 с.
168. Рабінович П.М. Права людини і громадянина: навч. посіб. Київ. Атіка, 2004. 464 с.
169. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: навчальний посібник. Київ : Атіка,2004. 250-252 с.
170. Рагозіна М.П. Вчимося демократії. Уроки громадянської освіти. Донецьк. 2-е доповнене видання. 2004. 180 с.

171. Ребезюк В.М. Охрана прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии досудебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Молдова. 2019. №5 С.130-133.
172. Ребезюк В.М., Омельченко О.Є. Сучасні проблеми охорони прав і свобод учасників кримінального провадження на стадії судового провадження. *Слово Національної Школи Суддів України*. № 4(29). 2019. Національна Школа Суддів України, 2019. С. 71-82.
173. Ребезюк В.М. Роль міжнародно-правового досвіду у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: матеріали міжнародної науково–практичної конференції, м. Харків, 2-3 лист. 2018 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С.113-116.
174. Ребезюк В.М. Значення міжнародно-правового досвіду для України в забезпеченні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали міжнародної науково–практичної конференції (м. Одеса, 21 верес. 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 138-141.
175. Ребезюк В.М. Міжнародно-правові акти охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в досудовому розслідуванні. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.122-124.
176. Ребезюк В.М. Основні поняття та зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 15-16 червня 2018 р. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 110-113.

177. Ребезюк В.М. Проблема охраны прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии судебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Молдова. 2019. № 6 С. 198-201.
178. Ребезюк В.М. Сучасний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини – гарантія забезпечення законності. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск 3. 2018. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018.С. 11-14.
179. Ребезюк В.М. Сучасний процесуальний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини, як гарантія забезпечення законності. *Науковий вісник публічного та приватного права:збірник наукових праць*. Випуск 2. К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. С. 301-306.
180. Rebezyuk V.M. Modern international legal standards and their implementation in national legislation on the protection of human rights, freedoms and legitimate interests. *Visegrad journal on human rights*. №4 (volume 1) august 2018. Slovakia. P.116-121.
181. Рекомендация R (85) 11 Комитета министров государствам-членам относительно положения потерпевшего в рамках уголовного права и уголовного процесса от 28.06.1985 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_127#Text. (Дата звернення 18.02.2019 р.).
182. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17>. (Дата звернення 18.02.2019 р.).
183. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.01.2012 р. Справа №36650/03. «Довженко проти України». URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_845#Text. (Дата звернення 15.05.2018 р.).
184. Рішення Європейського суду з прав людини від 19.01.2012 р. Справа №39884/05. «Корнейкова проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b56#Text. (Дата звернення 15.05.2018 р.).
185. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.01.2012 р. Справа №16717/05. «Тодоров проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_806#Text. (Дата звернення 15.05.2018 р.).
186. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.02.2019 р. Справа №1452/09.« Якуба проти України». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01154>. (Дата звернення 17.07.2019 р.).
187. Рішення Європейського суду з прав людини від 07.01.2016 р. Справа №26581/06. « Андрій Захаров проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b38#Text. (Дата звернення 13.03.2018 р.).
188. Розин Н. Н. Уголовное судопроизводство : Пособие к лекциям. Санкт-Петербург. : Изд. юридич. книжн. склада « Право». 1914. 547 с.
189. Савенко М.Д. Конституційний Суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. №1. С. 74.
190. Селиванов В.М., Щедрова Г.П. Громадянське суспільство та деякі погляди на нього узахідній політології. *Право України*.1995.(№ 1).С.21-22.
191. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ: Правова єдність 2012. 523 с.
192. Скакун О. Ф. Теорія держави і права :підручник. Харків : Консум, 2001. 190 с.
193. Скакун О.Ф. Теория государства и права:Учебник. Харків: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.

194. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : теорія держави : теорія демократії : права людини : теорія права : основні типи правових систем світу : (загальне порівняльне правознавство): підручник для студентів вищих навч. закладів. Харків : Консум, 2009. 230 с.
195. Случевский В. К. Учебник русского уголовного процесса. Санкт-Петербург : 1913. 670 с.
196. Сорока С. О., Римарчук Г. С. Кримінальний процес в Україні: історія і сучасність. 2016. 522с.
197. Справа « Максименко проти України» (заява № 39488/17). Рішення Європейського суду з прав людини від 20 грудня 2011 року. Остаточне 20 лютого 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_785#Text. (Дата звернення: 15.07.2018).
198. Справа « Фам Хоанг проти Франції» (заява №243). Рішення Європейського суду з прав людини від 25 вересня 1992 року. URL: <http://eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>. (Дата звернення: 20.07.2018).
199. Справа « Савін проти України» (заява № 39948/06) Рішення Європейського суду з прав людини від 12 червня 2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_931#Text. (Дата звернення: 23.08.2018).
200. Станіслав Оріховський –Роксолан: Біобібліографічний словник. URL: <http://litopys.org.ua/fdm/fdm44.htm>. (Дата звернення 18.02.2019).
201. Статут Організації Об'єднаних Націй Международное право в документах: учеб. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : 2002. 824 с.
202. « Судово-юридична газета» URL: <https://sud.ua/>. (Дата звернення 18.02.2019) .
203. Сухонос В. В. Зміст принципу поваги до гідності та честі особи на стадії порушення кримінальної справи, дізнання та досудового слідства та процесуальні механізми його реалізації. *Правовий вісник Укр. акад. банківської справи*. 2011. (№ 1). С. 129.

204. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. Київ : Атіка. 2007. 195 с.
205. Тальберг Д. Г. Русское уголовное судопроизводство : Пособие к лекциям. Киев. 1889. 215 с.
206. Тальберг Д. Г. Товарищ. печ. дела и торг. т. 1. Киев. : 1889. 318 с.
207. Татаров О. Ю. Досудове провадження у кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. Донецьк: ПРОМІНЬ, 2012. 639 с.
208. Темченко В.М., Поняття та зміст форм забезпечення прав людини і основних свобод у міжнародних та правових актах. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. (№ 8). С. 84.
209. Тертишник В. М., Кримінально-процесуальне право України : підруч. 4-те вид., доп. і переробл. Київ : А.С.К. 2003. 355 с.
210. Тертишник В.М. Концептуальні засади державної політики в сфері кримінальної юстиції. *Юридичний журнал*. 2006. (№ 8). С. 65.
211. Тимченко Л.Д., Кононенко В.П. Міжнародне право: підручник. Київ : Знання. 2012. 631 с.
212. Тодика Ю. М. Конституція України: проблеми теорії і практики : монографія. Харків : Факт, 2000. 336-337 с.
213. Тодика Ю.С., Журавський В. С. Конституційне право України. Київ: У Юрі . 2002. 544 с.
214. Тодыка Ю. Н., Тодыка О. Ю. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине. Киев : ВД « н Юре». 2004. 44 с.
215. Толкачев К. Б. Методологические и правовые основания личных и конституционных прав и свобод человека и гражданина и участие в их защите органов внутренних дел: монография. Санкт-Петербург: 1997. 108 с.
216. Трагнюк Р. Р. Принципи і стандарти захисту учасників кримінального судочинства у міжнародних документах. *Право України*. 2002. (№ 8). С. 27.

217. Уваров В. Г. Застосування практики Європейського Суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів в удосконаленні кримінального судочинства України: монографія. Дніпропетровськ . 2012. 35 с.
218. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник . Київ : Кондор, 2005. 36 с.
219. Удовенко Г. И.Обеспечение прав человека. *Голос України*. 2003. № 233–234 (3233–3234). С.8.
220. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Юридичний вісник України*. (м. Київ, 17–23 березня 2017 р.) № 11. С. 1–15.
221. Ухвала Верховного суду від 19.03. 2019 р. Справа № 1-59/2010. Провадження №51-5562км18. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS190264.html. (Дата звернення: 18.03.2018).
222. Ухвала Менського районного суду Черніговської області від 12.03. 2013 р. Справа № 738/308/13-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72727774>. (Дата звернення: 18.03.2018).
223. Ухвала Апеляційного суду Київської області від 11.09. 2013 р. Справа № 365/77/13к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>. (Дата звернення: 18.03.2018).
224. Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 13.06.2017 р. Справа №11-сс/796/2543/2017. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>. (Дата звернення: 02.09.2018).
225. Ухвала Скадовського районного суду Херсонської області від 18.09. 2018 р. Справа № 664/1430/16-к. Провадження №1-кп/663/93/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84323590>. (Дата звернення: 30.09.2018).
226. Ухвала Скадовського районного суду Херсонської області від 07.12. 2018 р. Справа № 663/1072/14-к. Провадження №1-кп/663/226/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78406287>. (Дата звернення: 18.12.2018).

227. Ухвала Новосанжарського районного суду Полтавської області від 09.12.2020 р. Справа №542/122/19. Провадження № 1-і/542/4/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93408045>. (Дата звернення: 21.12.2018).
228. Ухвала Держинського районного суду м. Харкова від 06 червня 2019 р. Справа № 520/14194/18. Провадження №638/11028/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80482023>. (Дата звернення 15.03.2018).
229. Філонов О. В. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: навч. посіб. 2-ге вид., випр. Київ : Знання, 2008. 215 с.
230. Філософські погляди Інокентія Гізеля. URL: https://pidru4niki.com/12991010/filosofiya/inokentiy_ozel. (Дата звернення 12.03. 2018).
231. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства.Т. 2. Санкт-петербург : Альфа. 1996.183-184 с.
232. Фомін І. Ю. Конкурентне правосуддя: погляд Ігоря Фоміна. *Вісник Асоціації правників України*. 2015. № 3 (111). С. 6–8
233. Франк Л. В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии. Душанбе. « Ирфон».1977. 237 с.
234. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: Підручник. 3-є вид., перероб і доп .Київ :Юрінком-Інтер.2006. 177 с.
235. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук.-метод. посібник для суддів. 2-ге вид., випр., допов. Київ, 2015. 208 с.
236. Хижна О. Р. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім`ї як засада у кримінальному провадженні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018. 269 с.
237. Ходаковский Д. В. Международные институты по контролю за соблюдением прав и свобод человека. Параметры становления и развития в

- современном миропорядке . *Государство и право*. 2004. Декаб.(№ 12). С.51–52.
238. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: учебник 3 изд. Москва:Омега-Л, 2008. 54 с.
239. Черновський О.К. Організаційно-психологічні аспекти взаємодії судді з прокурором . *Слово Національної школи суддів України*. 2013. Вип. № 2(3). С. 118 .
240. Чубатий М. Огляд історії українського права : історія джерел та державного права. *Український діловий журнал* . Київ. 1994. Вип. № 2-4 С.32.
241. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України . *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. (N 8). С. 85
242. Шаповалова Л. І. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуальної діяльності в досудових стадіях кримінального процесу : дис... канд. юрид. наук :12.00.09 / Київ. 2001. 8 с.
243. Шатарська Т.Н. Кримінальні проступки: основні аспекти. *Юридична газета*. Київ.2017. №3 С.4-5 URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-prostupki-osnovni-aspekti.html>. (дата звернення: 03.05.2020).
244. Шевченко А.Є., Січова О.О. Порівняльно-правовий аналіз захисту прав і свобод громадян за Конституціями УРСР 1937 та 1978 рр. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Ірпінь, Київ. обл., 2017. Випуск 4-5 (8-9). С. 19-23.
245. Шейфер С. А. Предварительное следствие: Общие условия и основные этапы производства: науч.-метод.пособ. Куйбышев.1986. 4 с.
246. Шемшученко Ю.С. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія . Київ. Юридична думка 2008. 197-198 с.
247. Щотижнева газета «Юридична практика» URL:<https://pravo.ua/product/ezhenedelnaja-gazeta-juridicheskaja-praktika/>.

248. Юрін Г. Ю. Право фізичної особи на відшкодування завданої шкоди від злочину . *Юридична наука та правоохоронна діяльність*. 2005. Вип. №6. 13–16 с.
249. Юрченко Л. В. Особливості початку досудового розслідування за новим Кримінальним процесуальним законодавством України : *Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского* Серія «Юридические науки». 2013. № 1. Т. 26 (65). 339 с.
250. Юхно О. О. Теоретичні та прикладні аспекти застосування нового Кримінального процесуального кодексу України у кримінальному судочинстві : навч. посіб. Харків. Митна справа. 2012. № 4 (82).320-326 с.
251. Arend A.C.LegalRules та Міжнародне товариство:Оксфорд,1999.р. 192.
252. European Court of Human Rights. URL: <https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>.
253. World Justice Project (WJP). Rule of Law Index. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/rule-of-law-index>. (Дата звернення 22.03.2017).
254. Julian P. Boyd The Declaration of Independence: The Mystery of the Lost Original. *Pennsylvania Magazine of History and Biography*. number 4 (October 1976). 456 p.

ДАДАТКИ

Додаток А

ЗВЕДЕНІ ДАНІ ОПИТУВАННЯ

Анкетування **185** слідчих підрозділів Національної поліції України, **75** адвокатів, **64** прокурорів та **57** слідчих суддів за темою дисертаційного дослідження «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз»

Запитання	Слідчий	Адвокат	Прокурор	Суддя (слідчий суддя)
	185	75	64	57
1. Яку посаду Ви обіймаєте?				
а) слідчий;	36%			
б) адвокат;		24%		
в) прокурор;			17%	
г) суддя (слідчий суддя).				21%
2. Ваш стаж роботи, службової діяльності?				
а) до 3 років;	23%	12%	21%	17%
б) від 3 до 5 років;	34%	17%	14%	23%
в) від 5 до 10 років;	32%	31%	26%	21%
г) понад 10 років.	8%	39%	28%	34%
3. На Вашу думку, питання забезпечення прав та свобод людини регламентовані?				
а) засадами кримінально- процесуального законодавства;	44%	52%	36%	24%
б) конституційними принципами;	28%	19%	15%	36%
в) засадами кримінально-процесуального законодавства та конституційними принципами.	84%	71%	76%	64%
4. Висловіть власну думку, чи є доцільним застосування єдиного порядку подання скарг у електронній формі та запровадження норми, яка б регламентувала порядок звернення у такій формі?				
а) так, доцільно;	33%	45%	23%	31%

б) ні, не доцільно;	19%	18%	14%	12%
в) Ваше бачення.	0%	0%	0%	0%
5. На вашу думку, механізм забезпечення задекларованої у КПК України, а саме в ч.5 ст.40 КПК процесуальної незалежності та самостійності слідчого потребує поліпшення у якій сфері?				
а) у законодавчій сфері;	75%	84%	94%	89%
б) у практичній сфері;	64%	77%	68%	72%
в) у матеріально-технічній сфері;	51%	45%	36%	39%
г) Ваше бачення: в усіх сферах.	84%	76%	89%	68%
6. Як Ви вважаєте, механізм захисту прав свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження становить собою?				
а) сукупність правових засобів, які скеровані на забезпечення порушених прав людини;	67%	73%	47%	52%
б) гарантування забезпечення прав та свобод людини;	10%	25%	17%	34%
в) Ваше бачення	0%	0%	0%	0%
7. Висловіть власну думку, чи застосовували Ви у своїй практичній діяльності:				
а) рішення Конституційного суду України;	17%	23%	9%	6%
б) постанови пленумів Верховного суду України в кримінальних провадженнях;	25%	19%	23%	24%
в) виключно норми чинного кримінального процесуального законодавства.	81%	68%	52%	34%
8. На ваш погляд, у чому полягають першорядні прогалини кримінального процесуального забезпечення досудового розслідування?				
а) надмірне навантаження;	19%	16%	23%	18%
б) часткова відсутність незалежності слідчого, через надмірний судовий контроль;	45%	33%	11%	23%
в) виконання ним невластивих йому функцій;	0%	0%	0%	0%
г) слабе матеріально-технічне забезпечення.	48%	63%	41%	22%
9. На Ваш погляд, чи відповідає сучасний стан забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування?				
а) так;	73%	52%	36%	31%
б) ні.	2%	5%	6%	7%
10. Висловіть власну думку, гарантування прав підозрюваного є прямим обов'язком слідчого?				
а) так;	66%	42%	38%	56%

б) ні.	4%	8%	2%	3%
11. На Ваш погляд, чи гарантує прокурорський нагляд у вигляді процесуального керівництва ефективне дотримання та забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження?				
а) так;	28%	34%	52%	13%
б) ні.	3%	9%	4%	0%
12. Як Ви вважаєте чи є само наділенням підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого правом на захист у повному обсязі, закріпленого у чинному КПК України?				
а) так;	53%	66%	48%	39%
б) ні.	4%	9%	2%	7%

Акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Перший проректор НАВС
 доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЕВ
 24 січня 2020 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального процесу Ребезюка Владислава Михайловича на тему: «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» в освітній процес та науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук **Дубівки І.В.**, доцента кафедри оперативно-розшукової діяльності, кандидата юридичних наук, доцента **Тарасенка О.С.** та начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, доцента **Дрозда О.Ю.** склала цей акт проте, що результати дисертаційного дослідження «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» аспіранта кафедри кримінального процесу Ребезюка Владислава Михайловича впровадженні у навчальний процес та науково-дослідну роботу академії.

1. Матеріали дисертаційного дослідження Ребезюка В.М. застосовуються в освітньому процесі при підготовці лекційних, семінарських та практичних занять з навчальної дисципліни «Кримінальний процес».

2. Результати дисертаційного дослідження Ребезюка В.М. використовувалися при розробці науково-практичних та навчально-методичних матеріалів з вищезазначеної навчальної дисципліни, де в якості джерел рекомендовані такі публікації:

- Ребезюк В.М. Правові засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). /

[редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 401–403.

- Ребезюк В.М. Сучасний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини – гарантія забезпечення законності. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск 3. 2018. О.: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. м. Київ. С. 11–14.

- Ребезюк В.М. Міжнародно-правові акти охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в досудовому розслідуванні. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 122–124.

- Ребезюк В.М. Основні поняття та зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 15–16 червня 2018 р. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 110–113.

- Ребезюк В.М. Правова природа, зміст та ознаки механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Підприємництво господарство і право*. 2018. м. Київ. С.145–148.

- Ребезюк В.М. Сучасний процесуальний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини, як гарантія забезпечення законності. *Науковий вісник публічного та приватного права*: збірник наукових праць. Випуск 2. К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. С. 301–306.

- Rebezyuk V.M. Modern international legal standards and their implementation in national legislation on the protection of human rights, freedoms

and legitimate interests. *Visegrad journal on human rights*. №4 (volume 1) august 2018 . Slovakia. P. 116–121.

- Ребезюк В.М. Значення міжнародно-правового досвіду для України в забезпеченні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали міжнародної науково – практичної конференції (м. Одеса, 21 вересня 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 138–141.

- Ребезюк В.М. Сучасний стан правової регламентації захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні. *Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16 травня 2019 р. Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 514–519.

Члени комісії:

**Начальник відділу організації
та координації освітнього процесу НАВС
кандидат юридичних наук**

Ірина ДУБІВКА

**Доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент**

Олег ТАРАСЕНКО

**Начальник відділу докторантури
та ад'юнктури НАВС,
доктор юридичних наук, доцент**

Олексій ДРОЗД

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник голови Національної
поліції України – начальник
Головного слідчого управління
кандидат юридичних наук
Заслужений юрист України

Максим ЦУЦКІРІДЗЕ

17. 03 2020

Акт

**впровадження у практичну діяльність органів
досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії
внутрішніх справ Ребезюка Владислава Михайловича на тему:
«Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників
кримінального провадження»**

Комісія у складі: начальника відділу ГСУ НП України, доктора юридичних наук, доцента Шевчишена А.В., заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук, доцента Мірковця Д.М., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Мельниченка А.В. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Ребезюка Владислава Михайловича на тему: «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Начальник відділу
ГСУ НП України
доктор юридичних наук, доцент**

Артем ШЕВЧИШЕН

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук, доцент**

Дмитро МІРКОВЕЦЬ

**Старший слідчий в особливо важливих справах
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. ректора

Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

доктор юридичних наук,

професор

Микола КАРЧЕВСЬКИЙ

Вересня 2020 року

АКТ

**упровадження в освітній процес
результатів дисертаційного дослідження аспіранта Національної
академії внутрішніх справ Владислава Михайловича Ребезюка**

Уклала комісія у складі:

- завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін, доктора юридичних наук, професора Євгена Письменського;
- професора кафедри кримінально-правових дисциплін, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Олександра Дудорова;
- доцента кафедри кримінально-правових дисциплін, кандидата юридичних наук Артема Коваленка.

Комісія розглянула матеріали кандидатської дисертації Владислава Ребезюка «Забезпечення охорони, прав свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» і встановила, що здобутки дисертанта можуть бути використані під час розроблення комплексів навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін «Кримінальний процес» (для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра за спеціальністю 081 «Право») та «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства» (для здобувачів ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність»).

Висновок: запровадження результатів дисертаційного дослідження Владислава Ребезюка за темою «Забезпечення охорони, прав свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» в освітній процес кафедри кримінально-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка сприятиме поглибленню змісту та методичному вдосконаленню таких тем:

1. «Кримінальний процес»: тема № 1 «Поняття та система кримінального процесу. Кримінальні процесуальні форма, функції та

гарантії», під час лекційних, семінарських і практичних занять; тема № 2 «Засади кримінального провадження», під час лекційних, семінарських і практичних занять; тема № 3 «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження», під час лекційних, семінарських і практичних занять; тема № 11 «Запобіжні заходи», під час лекційних, семінарських і практичних занять; тема № 11 «Затримання особи у кримінальному провадженні», під час лекційних, семінарських і практичних занять.

2. «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства»: тема № 1 «Актуальні питання початкового етапу кримінального провадження в Україні, удосконалення правового статусу його учасників», під час лекційних, семінарських і практичних занять; тема № 3 «Актуальні питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження», під час лекційних, семінарських і практичних занять.

Завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
доктор юридичних наук,
професор

Євген ПИСЬМЕНСЬКИЙ

Професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
доктор юридичних наук,
професор

Олександр ДУДОРОВ

Доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
кандидат юридичних наук

Артем КОВАЛЕНКО

«10» 09 2020 р.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/1327-1-19

„ 02 ” 10 2019 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукових досліджень аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Ребезюка Владислава Михайловича

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що наукові положення, розроблені Ребезюком В.М. в межах проведеного дослідження на тему: «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз», які стосуються удосконалення теорії кримінального процесу та Кримінального процесуального кодексу України, можуть використовуватися у законопроектній діяльності.

Зокрема, заслуговують на увагу пропозиції щодо: удосконалення порядку підготовки кримінального провадження до судового розгляду, яке дозволить сторонам надавати суду докази на підтвердження обвинувачення та заперечень проти нього на підготовчих стадіях судового провадження (ст.291 КПК); доповнення ст. 206 КПК правовими підставами звернення до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування, зі скаргою на дії, бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що цими діями, бездіяльністю або рішеннями порушено їх право на захист; правової регламентації порядку оформлення початку кримінального провадження постановою про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та можливість оскарження цієї постанови слідчому судді, особою, інтересів якої вона стосується.

Висновки та рекомендації В.М. Ребезюка прийняті до уваги Інститутом законодавства Верховної Ради України і можуть використовуватися при підготовці експертно-аналітичних матеріалів для відповідних Комітетів Верховної Ради України.

**В.о. директора,
член-кореспондент НАН України**

Є.Р. Бершеда

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Директор Державного закладу
післядипломної освіти «Академія
фінансового моніторингу»
доктор юридичних наук, професор**

А.Г. Чубенко

«16» серпня 2020 року

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
у навчальний процес Державного закладу післядипломної освіти
«Академія фінансового моніторингу»**

Комісія у складі: завідувача Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва, кандидата економічних наук, доцента Процюк Т.Б., методиста вищої категорії Центру підвищення кваліфікації працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу Котової М.А., методиста вищої категорії Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва Янковської І.В., склали даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук Владислава Ребезюка на тему «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» використовуються в навчальному процесі Державного закладу післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу» під час проведення занять зі слухачами курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також у сфері запобігання та протидії корупції.

Основні практичні здобутки були враховані при розробці освітніх програм підвищення кваліфікації для працівників органів державної влади та суб'єктів первинного фінансового моніторингу. У практичній діяльності Академії фінансового моніторингу використовуються в якості рекомендованих джерел такі матеріали Ребезюка В., як:

1. Ребезюк В.М. Значення міжнародно-правового досвіду для України в забезпеченні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу // Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи: Матеріали міжнародної науково – практичної конференції (м. Одеса, 21 вересня 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.:

О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 138–141.

2. Ребезюк В.М. Міжнародно-правові акти охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в досудовому розслідуванні. // Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. – С.122–124.

3. Ребезюк В.М. Новочасний стан та перспективи удосконалення законодавчого простору України у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. «Південноукраїнський правничий часопис». Випуск 1. 2019. – О.: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. м.Київ. – С. 49–52.

4. Ребезюк В.М. Основні поняття та зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. // Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 15–16 червня 2018 р. – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. – С. 110–113.

5. Ребезюк В.М. Охрана прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии досудебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Молдова. 2019. № 5 С. 130–133.

6. Ребезюк В.М. Правова природа, зміст та ознаки механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Підприємництво господарство і право. 2018. м. Київ. С.145–148.

7. Ребезюк В.М. Правові засади запобігання та протидії корупції в Україні. // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.). / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С.401–403.

8. Ребезюк В.М. Проблема охраны прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии судебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Молдова. 2019. № 6 С 198–201.

9. Ребезюк В.М. Проблеми українського судочинства в контексті європейського верховенства права. // Третя наукова конференція аспірантів «Правові засоби захисту прав людини в Україні», м. Київ, 12 грудня 2017 р. Часопис «Академії адвокатури України», 2017, Том 10, № 4(37) – Київ, 2017. – С.45–48.

10. Ребезюк В.М. Роль міжнародно-правового досвіду у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. // Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє: Матеріали міжнародної науково – практичної конференції, м. Харків, 2-3 листопада

2018 р.– Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. – С. 113–116.

11. Ребезюк В.М. Сучасний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини – гарантія забезпечення законності. «Південноукраїнський правничий часопис». Випуск 3. 2018. – О.: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. м.Київ. – С.11–14.

12. Ребезюк В.М. Сучасний процесуальний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини, як гарантія забезпечення законності. Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць. Випуск 2. – К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. – С. 301–306.

13. Ребезюк В.М. Сучасний стан правової регламентації захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні. // Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід. Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16 травня 2019 р. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. – С. 514–519.

14. Ребезюк В.М. Сучасні проблеми охорони прав і свобод учасників кримінального провадження на стадії судового провадження. Фахове загальнодержавне науково-практичне та науково-методичне юридичне видання «Слово Національної Школи Суддів України». Випуск № 4(29). 2019. – Національна Школа Суддів України, 2019. м.Київ. – С. 71–82.

15. Ребезюк В.М. Сьогодні перспективи удосконалення законодавчого поля України у забезпеченні і дотриманні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. // Актуальні проблеми кримінальної юстиції. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 26-27 червня 2019 р. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. – С. 72–77.

16. Ребезюк В.М. Шляхи вдосконалення законодавчого поля України України у сфері забезпечення та дотримання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. // Процесуальне законодавств: шляхи уніфікації та реформування, присвячена пам'яті професора Павла Заворотька [Текст]: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 6 груд. 2019 р.). – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019.

17. Rebezyuk V.M. Modern international legal standards and their implementation in national legislation on the protection of human rights, freedoms and legitimate interests. Visegrad journal on human rights №4 (volume 1) august 2018 . Slovakia. – P.116–121.

Сформульовані в роботі Ребезюка В. «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» пропозиції та узагальнення доведені до відповідних підрозділів Державної служби фінансового моніторингу України як такі, що є науково обґрунтованими і мають необхідний

теоретичний, методологічний рівень та практичну цінність для формування засад державної політики України.

Члени комісії:

Завідувач Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва, кандидата економічних наук, доцента

Т.Б. Процюк

Методист вищої категорії Центру підвищення кваліфікації працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу

М.А. Котова

Методист вищої категорії Центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва

І.В. Янковська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Президента Науково-дослідного
інституту публічного права,

доктор юридичних наук, доцент

Сергій КОРОЄД

14 жовтня 2020 року

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Ребезюк Владислава Михайловича на тему «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» у науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія в складі: заступника директора з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права, кандидата юридичних наук, доцента Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, кандидата юридичних наук, старшого дослідника Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Ребезюк Владислава Михайловича на тему «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» (на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень, практичну значущість і використовуються в науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права, зокрема у межах реалізації Інститутом теми науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Ребезюк Владислава Михайловича на тему «Забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження: порівняльно-правовий аналіз» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем права.

Члени комісії

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА

Додаток В

Статистичні дані щодо участі прокурора у судовому розгляді кримінальних проваджень за даними Генеральної прокуратури України (Офісу Генерального прокурора) 2017–2020 рр.

Відомості про результати розгляду кримінальних проваджень за участю прокурора у суді за 12 місяців 2017 року.

РОЗДІЛ 3. Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень

Таблиця 7			рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графі 1)
Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій					
а			б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)			1	146 803	3 951
у т.ч.:	у підготовчому судовому засіданні		2	32 173	641
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди	3	292	8
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття	4	2 514	77
		з ухваленням вироку на підставі угоди	5	16 265	291
		у т.ч. : про визнання винуватості	6	8 789	77
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку		7	64 446	2 391
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди	8	1 883	41
		у т.ч. : про визнання винуватості	9	986	7
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)		1 0	17	
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру		1 1	672	12
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження		1 2	2 534	1
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру		1 3	308	294

	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)	1 4	2 495	78
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків	1 5	33 721	276
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії	1 6	7 176	130
	з них: щодо засуджених, які відбувають покарання	1 7	2 348	31
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)	1 8	35 366	747
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО	1 9	119	2
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді	2 0	1 294	58
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором	2 1	10	
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді	2 2	8	
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)	2 3	655	14
	у т.ч.: згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення	2 4	2	1
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)	2 5		
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами усіх інстанцій(в особах)		2 6	139	4
з них:	згідно з позицією прокурора	2 7	45	2
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції		2 8	18 165	597
з них:	з ухваленням нового вироку	2 9	1 578	42
з рядка 28	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення	3 0	47	
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості	3 1	52	
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції		3 2	1 902	53
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції	3 3		
Участь у перегляді судових рішень Верховним Судом України		3 4	21	
з них:	на підставі п.п.1,2,3 ч.1 ст.445 КПК України	3 5	21	
	на підставі п.4 ч.1 ст.445 КПК України	3 6		
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами		3 7	115	4
з них (з рядка 37):	судами першої інстанції	3 8	103	4
	з них: із скасуванням вироку	3 9	6	1
	у т.ч. за заявами прокурора	4 0	5	1

	:				
апеляційними судами			4 1	12	
з них:	із скасуванням вироку		4 2		
	У т.ч. :	за заявами прокурора	4 3		
Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ			4 4		
з них:	із скасуванням вироку		4 5		
	У т.ч. :	за заявами прокурора	4 6		
Контрольний рядок			4 7	383 087	9 836

Відомості про результати розгляду кримінальних проваджень за участю прокурора у суді за 12 місяців 2018 року.

РОЗДІЛ 3. Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень

Таблиця 7			рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графі 1)
Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій					
а			б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)			1	139 326	3 619
у т.ч.:	у підготовчому судовому засіданні		2	34 215	649
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди	3	219	4
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття	4	2 626	70
		з ухваленням вироку на підставі угоди	5	16 434	288
		у т.ч.: про визнання винуватості	6	8 921	94
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку		7	63 038	2 200
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди	8	1 953	40
		У т.ч.: про визнання винуватості	9	1 117	23
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)		1 0	3	
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру		1 1	703	24
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження		1 2	2 593	3
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру		1 3	329	316
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)		1 4	2 585	65
у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків		1 5	29 884	192	

	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії		1 6	2 098	14
	з них:	щодо засуджених, які відбувають покарання	1 7	894	6
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)		1 8	35 016	756
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО		1 9	93	1
	у провадженнях, у яких здійснювалось спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження		2 0	56	
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді		2 1	1 271	49
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором		2 2	11	1
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді		2 3	14	1
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)		2 4	734	10
	у т.ч.:	згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення	2 5	2	
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)		2 6	1	
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами всіх інстанцій(в особах)			2 7	124	7
з них:	згідно з позицією прокурора		2 8	35	3
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції			2 9	16281	529
з них:	з ухваленням нового вироку		3 0	1535	39
з рядка 29	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення		3 1	24	
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості		3 2	66	
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції			3 3	3247	73
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції		3 4	15	1
з них (з рядка 33):	участь у перегляді судових рішень кримінальною палатою		3 5	4	
	з них:	за клопотанням прокурора	3 6	2	
	участь у перегляді судових рішень об'єднаною палатою		3 7	3	
	з них:	за клопотанням прокурора	3 8	2	
	участь у перегляді судових рішень Великою Палатою		3 9	6	
	з них:	за клопотанням прокурора	4 0	3	
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами			4 1	109	3
з них (з рядка 41):	судами першої інстанції		4 2	77	3
	з них:	із скасуванням вироку	4 3	12	
		у т.ч.:	за заявами прокурора	4 4	2
	апеляційними судами		4 5	28	

з них:	із скасуванням вироку		4	2		
	у т.ч.:	за заявами прокурора	6			
Верховним Судом			4	4		
			8			
з них:	із скасуванням вироку		4			
	у т.ч.:	за заявами прокурора	9			
			5			
			0			
Участь у перегляді судових рішень за виключними обставинами			5	10		
			1			
з них (з рядка 51):	судами першої інстанції		5	10		
			2			
	з них:	із скасуванням вироку				5
		у т.ч.:	за заявами прокурора			3
			5			
	апеляційними судами		5			
			5			
	з них:	із скасуванням вироку				5
		у т.ч.:	за заявами прокурора			6
			5			
	Верховним Судом		5			
			8			
з них:	із скасуванням вироку		5	1		
	у т.ч.:	за заявами прокурора	9			
			6			
		0				
на підставі рішення Європейського суду з прав людини		6	10			
		1				
Контрольний рядок			6	365	9 083	
			2	748		

Відомості про результати розгляду кримінальних проваджень за участю прокурора у суді за 12 місяців 2019 року.

РОЗДІЛ 3. Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень

Таблиця 7 Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій			рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графі 1)
а			б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)			1	135 273	3 233
у т.ч.:	у підготовчому судовому засіданні		2	33 253	599
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди	3	283	3
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття	4	2 518	98
		з ухваленням вироку на підставі угоди	5	15 712	298
	у т.ч.:	про визнання винуватості	6	8 580	126
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку		7	60 451	1 875
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди	8	1 781	53
		у т.ч.:	про визнання винуватості	9	1 053

	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)	1 0	2	
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру	1 1	692	21
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження	1 2	2 287	3
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру	1 3	306	287
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)	1 4	2 063	71
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків	1 5	31 501	190
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії	1 6	340	
	з них: щодо засуджених, які відбувають покарання	1 7	138	
з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)	1 8	31 942	615
	у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО	1 9	77	1
	у провадженнях, у яких здійснювалось спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження	2 0	66	
	зі зміною обвинувачення прокурором у суді	2 1	1 105	41
	згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором	2 2	5	
	з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді	2 3	5	
	з ухваленням виправдувального вироку (в особах)	2 4	821	13
	у т.ч.: згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення	2 5	1	
	з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)	2 6		
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами всіх інстанцій(в особах)		2 7	157	6
з них:	згідно з позицією прокурора	2 8	47	
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції		2 9	16767	540
з них:	з ухваленням нового вироку	3 0	1590	48
з рядка 29	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення	3 1	27	2
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості	3 2	59	1
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції		3 3	3288	86
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції	3 4	7	1
з них (з рядка 33):	участь у перегляді судових рішень кримінальною палатою	3 5	5	
	з них: за клопотанням прокурора	3 6	2	
	участь у перегляді судових рішень об'єднаною палатою	3 7	18	
	з них: за клопотанням прокурора	3 8	5	
	участь у перегляді судових рішень Великою Палатою	3	9	

			9		
	з них:	за клопотанням прокурора	4 0	1	
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами			4 1	116	4
з них (з рядка 41):	судами першої інстанції		4 2	74	2
	з них:	із скасуванням вироку	4 3	37	
		у т.ч.: за заявами прокурора	4 4	3	
	апеляційними судами		4 5	35	1
	з них:	із скасуванням вироку	4 6	3	
		у т.ч.: за заявами прокурора	4 7	1	
	Верховним Судом		4 8	7	1
	з них:	із скасуванням вироку	4 9	2	
		у т.ч.: за заявами прокурора	5 0		
	Участь у перегляді судових рішень за виключними обставинами			5 1	5
з них (з рядка 51):	судами першої інстанції		5 2		
	з них:	із скасуванням вироку	5 3		
		у т.ч.: за заявами прокурора	5 4		
	апеляційними судами		5 5		
	з них:	із скасуванням вироку	5 6		
		у т.ч.: за заявами прокурора	5 7		
	Верховним Судом		5 8	5	
	з них:	із скасуванням вироку	5 9	2	
		у т.ч.: за заявами прокурора	6 0		
		на підставі рішення Європейського суду з прав людини	6 1	5	
Контрольний рядок			6 2	352 532	8 252

Відомості про результати розгляду кримінальних проваджень за участю прокурора у суді за 12 місяців 2020 року.

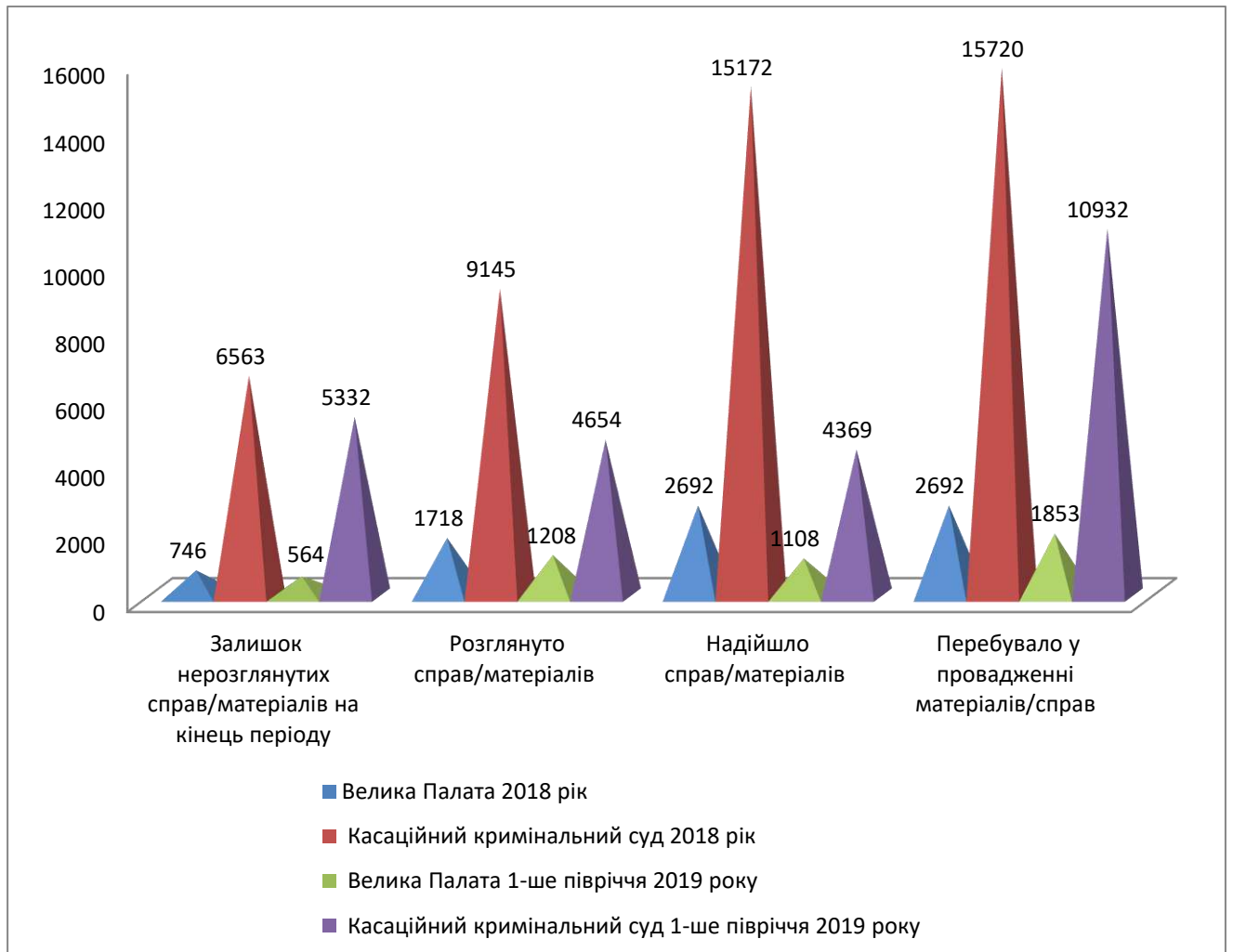
РОЗДІЛ 3. Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень та перегляді судових рішень

Таблиця 7			рядок	Усього	щодо неповнолітніх (з графі 1)
Участь прокурорів у судовому розгляді кримінальних проваджень судами всіх інстанцій					
а			б	1	2
Участь у розгляді кримінальних проваджень судами першої інстанції (усього)			1	128 335	2 595
у т.ч.:	у підготовчому судовому засіданні		2	36 508	568
	з них:	з поверненням провадження прокурору при відмові у затвердженні угоди	3	155	1
		у розгляді судом клопотань про направлення проваджень для закриття	4	8 115	94
		з ухваленням вироку на підставі угоди	5	13 129	225
		у т.ч.: про визнання винуватості	6	7 854	114
	у судовому розгляді проваджень з ухваленням вироку		7	53 066	1 418
	з них:	з ухваленням вироку на підставі угоди	8	1 664	43
		у т.ч.: про визнання винуватості	9	1 030	27
	у розгляді судом клопотань прокурора про скасування вироку, яким затверджена угода (ст.476 КПК України)		10	7	
	у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру		11	706	14
	у провадженнях про продовження, зміну, припинення примусових заходів медичного характеру, відновлення кримінального провадження		12	1 919	2
	у розгляді судом клопотань про застосування примусових заходів виховного характеру		13	242	224
	у провадженні у формі приватного обвинувачення із закриттям за заявою потерпілого у зв'язку з відмовою від обвинувачення (п.7 ч.1 ст.284 КПК України)		14	1 681	37
	у розгляді судом питань, пов'язаних з виконанням вироків		15	28 958	160
	у розгляді судом питань, пов'язаних із застосуванням амністії		16	242	1
	з них:	щодо засуджених, які відбувають покарання	17	176	1
	з них (з рядка 7):	розглянуто за спрощеною процедурою (ч.3 ст.349 КПК України)		18	25 702
у провадженнях про вчинення кримінальних правопорушень у складі ОГ і ЗО		19	70		
у провадженнях, у яких здійснювалось спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження		20	33		
зі зміною обвинувачення прокурором у суді		21	896	26	
згідно з позицією потерпілого, який не погодився зі зміною обвинувачення прокурором		22	10		
з висуненням прокурором додаткового обвинувачення в суді		23	5		
з ухваленням виправдувального вироку (в особах)		24	630	6	
у т.ч.:		згідно з позицією потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення	25		
з ухваленням обвинувального вироку, де прокурор відмовився від обвинувачення (в особах)		26			
Участь у кримінальних провадженнях, закритих за реабілітуючими підставами судами всіх інстанцій(в особах)			27	116	1

з них:	згідно з позицією прокурора		28	27	1
Участь у перегляді судових рішень судом апеляційної інстанції			29	14931	357
з них:	з ухваленням нового вироку		30	1224	32
з рядка 29	вироків, ухвалених на підставі угоди про примирення		31	20	1
	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості		32	36	
Участь у перегляді судових рішень судом касаційної інстанції			33	2571	63
у т.ч.:	вироків, ухвалених на підставі угоди про визнання винуватості та постановлених щодо них рішень суду апеляційної інстанції		34	9	
з них (з рядка 33):	участь у перегляді судових рішень кримінальною палатою		35	17	1
	з них:	за клопотанням прокурора	36	4	1
	участь у перегляді судових рішень об'єднаною палатою		37	15	
	з них:	за клопотанням прокурора	38	4	
	участь у перегляді судових рішень Великою Палатою		39	1	
	з них:	за клопотанням прокурора	40		
Участь у перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами			41	123	5
з них (з рядка 41):	судами першої інстанції		42	76	2
	з них:	із скасуванням вироку	43	35	
		у т.ч.: за заявами прокурора	44	5	
	апеляційними судами		45	41	1
	з них:	із скасуванням вироку	46	6	
		у т.ч.: за заявами прокурора	47		
	Верховним Судом		48	6	2
	з них:	із скасуванням вироку	49		
у т.ч.: за заявами прокурора		50			
Участь у перегляді судових рішень за виключними обставинами			51	11	
з них (з рядка 51):	судами першої інстанції		52	3	
	з них:	із скасуванням вироку	53	2	
		у т.ч.: за заявами прокурора	54		
	апеляційними судами		55	1	
	з них:	із скасуванням вироку	56		
		у т.ч.: за заявами прокурора	57		

Верховним Судом			5 8	7	
з них:	із скасуванням вироку		5 9	4	
	у т.ч.:	за заявами прокурора	6 0		
	на підставі рішення Європейського суду з прав людини		6 1	6	
Контрольний рядок			6 2	330 434	6 461

**Довідка про навантаження на суддів Верховного Суду у 2018 році та першому півріччі
2019 року
(дані з сайту Верховного Суду)**

Порівняльна таблиця
до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального
процесуального кодексу України щодо забезпечення охорони прав, свобод та
законних інтересів учасників кримінального провадження»

Зміст положення (норми) чинного КПК України	Зміст відповідного положення (норми) проекту КПК України
<p>Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу</p> <p>1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення:</p> <p>5) досудове розслідування - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.</p>	<p>Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу</p> <p>1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення:</p> <p>5) <i>під досудовим розслідуванням необхідно розуміти діяльність органів, що здійснюють досудове розслідування для забезпечення виконання завдань кримінального провадження.</i></p>
<p>Стаття 303. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження</p> <p>1. На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора:</p> <p>1) бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником,</p>	<p>Стаття 303. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження</p> <p>1. На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора:</p> <p>1) бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником,</p>

представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

2) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про зупинення досудового розслідування - потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

3) рішення слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

5) рішення прокурора, слідчого, дізнавача про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора при застосуванні заходів безпеки - особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

7) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

8) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 цього Кодексу, - підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником;

9) рішення прокурора про відмову в

представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

2) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про зупинення досудового розслідування - потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

3) рішення слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

5) рішення прокурора, слідчого, дізнавача про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора при застосуванні заходів безпеки - особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

7) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

8) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 цього Кодексу, - підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником;

9) рішення прокурора про відмову в

<p>задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування - особою, якій відмовлено у задоволенні скарги, її представником, законним представником чи захисником;</p> <p>10) повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом - підозрюваним, його захисником чи законним представником;</p> <p>11) відмова слідчого, дізнавача, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктом 91 частини першої статті 284 цього Кодексу, - стороною захисту, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, її представником.</p> <p>2. Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314-316 цього Кодексу.</p> <p>3. Під час підготовчого судового засідання можуть бути оскаржені рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, передбачені пунктами 5 та 6 частини першої цієї статті.</p>	<p>задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування - особою, якій відмовлено у задоволенні скарги, її представником, законним представником чи захисником;</p> <p>10) повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом - підозрюваним, його захисником чи законним представником;</p> <p>11) відмова слідчого, дізнавача, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктом 91 частини першої статті 284 цього Кодексу, - стороною захисту, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, її представником.</p> <p>12) для своєчасного та ефективного поновлення прав учасників кримінального провадження в найкоротший термін оскаржити дії, чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора</p> <p>2. Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314-316 цього Кодексу.</p> <p>3. Під час підготовчого судового засідання можуть бути оскаржені рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, передбачені пунктами 5 та 6 частини першої цієї статті.</p>
<p>Стаття 348. Роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення</p> <p>1. Після оголошення обвинувачення головуєчий встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний</p>	<p>Стаття 348. Роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення</p> <p>1. Після оголошення обвинувачення <i>сторона обвинувачення</i> встановлює особу <i>обвинуваченого</i>, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату <i>народження</i>, місце проживання, заняття</p>

<p>стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання.</p> <p>Якщо обвинувачених декілька, головуючий здійснює зазначені дії щодо кожного з них.</p> <p>2. Якщо у кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, головуючий запитує обвинуваченого, цивільного відповідача, чи визнають вони позов.</p>	<p><i>та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання</i></p> <p>2. Якщо у кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, головуючий запитує обвинуваченого, цивільного відповідача, чи визнають вони позов.</p>
<p>Стаття 20. Забезпечення права на захист</p> <p>1. Підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.</p> <p>2. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника.</p> <p>3. У випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави.</p> <p>4. Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого, представника третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, третьої особи, щодо майна якого вирішується питання про арешт.</p>	<p>Стаття 20. Забезпечення права на захист</p> <p>1. Підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений <i>потерпілий</i> має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.</p> <p>2. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника.</p> <p>3. У випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави.</p> <p>4. Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого, представника третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, третьої особи, щодо майна якого вирішується питання про арешт.</p>
<p>Стаття 206. Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини</p> <p>1. Кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган</p>	<p>Стаття 206. Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини</p> <p>1. Кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган</p>

державної влади чи службову особу забезпечити додержання прав такої особи.

2. Якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави в установленому цим Кодексом порядку, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи.

3. Слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не надасть судового рішення, яке набрало законної сили, або не доведе наявність інших правових підстав для позбавлення особи свободи.

4. Якщо до доставлення такої особи до слідчого судді прокурор, слідчий звернеться з клопотанням про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя зобов'язаний забезпечити проведення у найкоротший строк розгляду цього клопотання.

5. Незалежно від наявності клопотання слідчого, прокурора, слідчий суддя зобов'язаний звільнити особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких трималася ця особа, не доведе:

- 1) існування передбачених законом підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду;
- 2) неперевищення граничного строку тримання під вартою;
- 3) відсутність зволікання у доставленні особи до суду.

6. Якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі (орган державної влади, державна установа, яким законом надано право здійснювати тримання під вартою осіб), слідчий суддя

державної влади чи службову особу забезпечити додержання прав такої особи.

2. Якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави в установленому цим Кодексом порядку, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою має зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи.

3. Слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не надасть судового рішення, яке набрало законної сили, або не доведе наявність інших правових підстав для позбавлення особи свободи.

4. Якщо до доставлення такої особи до слідчого судді прокурор, слідчий звернеться з клопотанням про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя зобов'язаний забезпечити проведення у найкоротший строк розгляду цього клопотання.

5. Незалежно від наявності клопотання слідчого, прокурора, слідчий суддя зобов'язаний звільнити особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких трималася ця особа, не доведе:

- 1) існування передбачених законом підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду;
- 2) неперевищення граничного строку тримання під вартою;
- 3) відсутність зволікання у доставленні особи до суду.

6. Якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі (орган державної влади, державна установа, яким законом надано право здійснювати тримання під вартою осіб), слідчий суддя

<p>зобов'язаний зафіксувати таку заяву або прийняти від особи письмову заяву та:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи; 2) доручити відповідному органу досудового розслідування провести дослідження фактів, викладених в заяві особи; 3) вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законодавством. <p>7. Слідчий суддя зобов'язаний діяти в порядку, передбаченому частиною шостою цієї статті, незалежно від наявності заяви особи, якщо її зовнішній вигляд, стан чи інші відомі слідчому судді обставини дають підстави для обґрунтованої підозри порушення вимог законодавства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі.</p> <p>8. Слідчий суддя має право не вживати дій, зазначених у частині шостій цієї статті, якщо прокурор доведе, що ці дії вже здійснені або здійснюються.</p> <p>9. Слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для забезпечення особи, яка позбавлена свободи, захисником і відкласти будь-який розгляд, у якому бере участь така особа, на необхідний для забезпечення особи захисником час, якщо вона бажає залучити захисника або якщо слідчий суддя вирішить, що обставини, встановлені під час кримінального провадження, вимагають участі захисника.</p>	<p>зобов'язаний зафіксувати таку заяву або прийняти від особи письмову заяву та:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи; 2) доручити відповідному органу досудового розслідування провести дослідження фактів, викладених в заяві особи; 3) вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законодавством. <p>7. Слідчий суддя зобов'язаний діяти в порядку, передбаченому частиною шостою цієї статті, незалежно від наявності заяви особи, якщо її зовнішній вигляд, стан чи інші відомі слідчому судді обставини дають підстави для обґрунтованої підозри порушення вимог законодавства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі.</p> <p>8. Слідчий суддя має право не вживати дій, зазначених у частині шостій цієї статті, якщо прокурор доведе, що ці дії вже здійснені або здійснюються.</p> <p>9. Слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для забезпечення особи, яка позбавлена свободи, захисником і відкласти будь-який розгляд, у якому бере участь така особа, на необхідний для забезпечення особи захисником час, якщо вона бажає залучити захисника або якщо слідчий суддя вирішить, що обставини, встановлені під час кримінального провадження, вимагають участі захисника.</p> <p>10. звернення до слідчого судді в межах територіальної юрисдикції якого проводиться досудове розслідування, зі скаргою на дії, бездіяльність та рішення слідчого, прокурора особою, яка вважає, що цими діями, бездіяльністю, або рішеннями порушено їх право на захист</p>
<p>Стаття 28. Розумні строки</p> <p>1. Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки</p>	<p>Стаття 28. Розумні строки</p> <p>1. Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки</p>

<p>виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.</p> <p>2. Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження - суд.</p> <p>3. Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:</p> <p>1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;</p> <p>2) поведінка учасників кримінального провадження;</p> <p>3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.</p> <p>4. Кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово.</p> <p>5. Кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.</p> <p>6. Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені цим Кодексом.</p>	<p>виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.</p> <p>2. Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження - суд.</p> <p>3. Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:</p> <p>1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;</p> <p>2) поведінка учасників кримінального провадження;</p> <p>3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.</p> <p>4. Кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово.</p> <p>5. Кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.</p> <p>6. Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені цим Кодексом.</p> <p>6.1 Звернення до суду із клопотанням про необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені ч.6 ст.28 КПК України</p>
<p>Стаття 409. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції</p> <p>1. Підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції є:</p>	<p>Стаття 409. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції</p> <p>1. Підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції є:</p>

<p>1) неповнота судового розгляду; 2) невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження; 3) істотне порушення вимог кримінального процесуального закону; 4) неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.</p> <p>2. Підставою для скасування або зміни вироку суду першої інстанції може бути також невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.</p> <p>3. Суд апеляційної інстанції не вправі скасувати виправдувальний вирок лише з мотивів істотного порушення прав обвинуваченого. Суд апеляційної інстанції не вправі скасувати ухвалу про незастосування примусових заходів медичного або виховного характеру лише з мотивів істотного порушення прав особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування таких заходів.</p>	<p>1) неповнота судового розгляду; 2) невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження; 3) істотні порушення кримінального процесуального закону; 4) неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.</p> <p>2. Підставою для скасування або зміни вироку суду першої інстанції може бути також невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.</p> <p>3. Суд апеляційної інстанції не вправі скасувати виправдувальний вирок лише з мотивів істотного порушення прав обвинуваченого. Суд апеляційної інстанції не вправі скасувати ухвалу про незастосування примусових заходів медичного або виховного характеру лише з мотивів істотного порушення прав особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування таких заходів.</p>
<p>Стаття 412. Істотні порушення вимог кримінального процесуального закону</p> <p>1. Істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення.</p> <p>2. Судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо:</p> <p>1) за наявності підстав для закриття судом провадження в кримінальній справі його не було закрито; 2) судове рішення ухвалено незаконним складом суду; 3) <i>судове провадження здійснено за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених частиною третьою статті 323 чи статтею 381 цього Кодексу, або прокурора, крім випадків, коли його участь не є обов'язковою;</i> 4) судове провадження здійснено за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою; 5) судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання;</p>	<p>Стаття 412. Істотні порушення вимог кримінального процесуального закону</p> <p>1. Істотними порушеннями кримінального процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення.</p> <p>2. Судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо:</p> <p>1) за наявності підстав для закриття судом провадження в кримінальній справі його не було закрито; 2) судове рішення ухвалено незаконним складом суду; 3) <i>судове провадження здійснено за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених частиною третьою статті 323 чи статтею 381 цього Кодексу, або прокурора, крім випадків, коли його участь не є обов'язковою;</i> 4) судове провадження здійснено за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою; 5) судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання;</p>

<p>6) порушено правила підсудності;</p> <p>7) у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання або технічний носій інформації, на якому зафіксовано судові провадження в суді першої інстанції.</p>	<p>6) порушено правила підсудності;</p> <p>7) у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання або технічний носій інформації, на якому зафіксовано судові провадження в суді першої інстанції.</p>
<p>Стаття 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій</p> <p>1. Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.</p> <p>2. Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети.</p> <p>3. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені цим Кодексом, а також відповідальність, встановлена законом.</p> <p>4. Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного.</p> <p>5. У разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.</p> <p>6. Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної</p>	<p>Стаття 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій</p> <p>1. Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.</p> <p>2. <i>Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатньої сукупності відомостей, що вказують на можливість досягнення даної мети</i></p> <p>3. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені цим Кодексом, а також відповідальність, встановлена законом.</p> <p>4. Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного.</p> <p>5. У разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.</p> <p>6. Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної</p>

<p>особи, щодо якої здійснюється провадження, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній. Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу.</p> <p>7. Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне.</p> <p>Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.</p> <p>Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.</p> <p>Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.</p> <p>8. Слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених частиною третьою статті 333 цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази - недопустимими.</p>	<p>особи, щодо якої здійснюється провадження, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній. Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу.</p> <p>7. Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне.</p> <p>Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.</p> <p>Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження.</p> <p>Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.</p> <p>8. Слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених частиною третьою статті 333 цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази - недопустимими.</p>
<p>Стаття 291. Обвинувальний акт і реєстр</p>	<p>Стаття 291. Обвинувальний акт і реєстр</p>

матеріалів досудового розслідування

1. Обвинувальний акт складається слідчим, дізнавачем, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем.

2. Обвинувальний акт має містити такі відомості:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

31) анкетні відомості викривача (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;

5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення;

6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;

7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

71) підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими;

8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);

81) розмір пропонованої винагороди викривачу;

9) дату та місце його складення та затвердження.

3. Обвинувальний акт підписується слідчим, дізнавачем та прокурором, який його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

матеріалів досудового розслідування

1. Обвинувальний акт складається слідчим, дізнавачем, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем.

2. Обвинувальний акт має містити такі відомості:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

31) анкетні відомості викривача (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;

5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення;

6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;

7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

71) підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими;

8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);

81) розмір пропонованої винагороди викривачу;

9) дату та місце його складення та затвердження.

3. Обвинувальний акт підписується слідчим, дізнавачем та прокурором, який його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

<p>4. До обвинувального акта додається:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) реєстр матеріалів досудового розслідування; 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування; 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого частиною другою статті 2971 цього Кодексу); 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного; 5) довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації. <p>Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.</p>	<p>4. До обвинувального акта додається:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) реєстр матеріалів досудового розслідування; 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування; 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого частиною другою статті 2971 цього Кодексу); 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного; 5) довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації. <p>Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.</p> <p>Дану норму необхідно виключити</p>
<p>Стаття 220. Розгляд клопотань під час досудового розслідування</p> <p>1. Клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій та у випадках, установлених цим Кодексом, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.</p> <p>2. Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення</p>	<p>Стаття 220. Розгляд клопотань під час досудового розслідування</p> <p>1. Клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій та у випадках, установлених цим Кодексом, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.</p> <p>2. Виключити дану частину</p>

<p>з об'єктивних причин - надсилається їй.</p> <p>Стаття 53. Залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії</p> <p>1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд залучають захисника для проведення окремої процесуальної дії в порядку, передбаченому статтею 49 цього Кодексу, виключно у невідкладних випадках, коли є потреба у проведенні невідкладної процесуальної дії за участю захисника, а завчасно повідомлений захисник не може прийти для участі у проведенні процесуальної дії чи забезпечити участь іншого захисника або якщо підозрюваний, обвинувачений виявив бажання, але ще не встиг залучити захисника або прибуття обраного захисника неможливе.</p> <p>2. Запросити захисника до участі в окремій процесуальній дії має право і сам підозрюваний, обвинувачений. Якщо потреби у проведенні невідкладних процесуальних дій за участю захисника немає і коли неможливе прибуття захисника, обраного підозрюваним, обвинуваченим, протягом двадцяти чотирьох годин, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право запропонувати підозрюваному, обвинуваченому залучити іншого захисника.</p> <p>3. Під час проведення окремої процесуальної дії захисник має ті ж самі права й обов'язки, що й захисник, який здійснює захист протягом кримінального провадження.</p> <p>4. Захисник як до процесуальної дії, так і після неї має право зустрічатися з підозрюваним, обвинуваченим для підготовки до проведення процесуальної дії або обговорення її результатів.</p> <p>5. Здійснення захисту під час проведення окремої процесуальної дії не покладає на захисника обов'язку надалі здійснювати захист у всьому кримінальному провадженні або на окремій його стадії.</p>	<p>Стаття 53. Залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії</p> <p>1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд залучають захисника для проведення окремої процесуальної дії в порядку, передбаченому статтею 49 цього Кодексу, виключно у невідкладних випадках, коли є потреба у проведенні невідкладної процесуальної дії за участю захисника, а завчасно повідомлений захисник не може прийти для участі у проведенні процесуальної дії чи забезпечити участь іншого захисника або якщо підозрюваний, обвинувачений виявив бажання, але ще не встиг залучити захисника або прибуття обраного захисника неможливе.</p> <p>2. Запросити захисника до участі в окремій процесуальній дії має право і сам підозрюваний, обвинувачений. Якщо потреби у проведенні невідкладних процесуальних дій за участю захисника немає і коли неможливе прибуття захисника, обраного підозрюваним, обвинуваченим, <i>протягом сімдесяти двох годин</i> слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право запропонувати підозрюваному, обвинуваченому залучити іншого захисника.</p> <p>3. Під час проведення окремої процесуальної дії захисник має ті ж самі права й обов'язки, що й захисник, який здійснює захист протягом кримінального провадження.</p> <p>4. Захисник як до процесуальної дії, так і після неї має право зустрічатися з підозрюваним, обвинуваченим для підготовки до проведення процесуальної дії або обговорення її результатів.</p> <p>5. Здійснення захисту під час проведення окремої процесуальної дії не покладає на захисника обов'язку надалі здійснювати захист у всьому кримінальному провадженні або на окремій його стадії.</p>
---	---

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ребезюк В.М. Сучасний процесуальний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини, як гарантія забезпечення законності. *Науковий вісник публічного та приватного права: збірник наукових праць*. Випуск 2. К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. С. 301–306.
2. Ребезюк В.М. Сучасний механізм судового захисту прав, свобод та законних інтересів людини – гарантія забезпечення законності. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск 3. 2018. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018.С. 11–14.
3. Ребезюк В.М. Новочасний стан та перспективи удосконалення законодавчого простору України у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск 1. 2019. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. С. 49–52.
4. Rebezyuk V.M. Modern international legal standards and the implementation in national legislation on the protection of human rights, freedoms and legitimate interests. *Visegrad journal on human rights*. №4 (volume 1) august 2018. Slovakia. P.116–121.
5. Ребезюк В.М. Охрана прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии досудебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică* . Молдова. 2019. № 5 С. 130–133.

6. Ребезюк В.М. Проблема охорони прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства на стадии судебного производства. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Молдова. 2019. № 6 С 198–201.
7. Ребезюк В.М., Омельченко О.Є. Сучасні проблеми охорони прав і свобод учасників кримінального провадження на стадії судового провадження. *Слово Національної Школи Суддів України*. № 4(29). 2019. Національна Школа Суддів України, 2019. С. 71–82.
8. Ребезюк В.М., Омельченко О.Є. Шляхи вдосконалення законодавчого поля України у сфері забезпечення та дотримання охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Юридична Україна*. Київ. 2020. № 9(213). С.90–92.

праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Ребезюк В.М. Правові засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали II Міжнар. наук.-практ.конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.)*. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С.401–403.
10. Ребезюк В.М. Проблеми українського судочинства в контексті європейського верховенства права. *Правові засоби захисту прав людини в Україні: матеріали наукової конференції аспірантів м. Київ, 12 груд. 2017 р.* Часопис «Академії адвокатури України», 2017, Том 10, № 4(37). Київ, 2017. С.45–48.
11. Ребезюк В.М. Міжнародно-правові акти охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в досудовому розслідуванні. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 12–13 січня 2018 р.* Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.122–124.

- 12.Ребезюк В.М. Основні поняття та зміст процесуального механізму охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 15-16 червня 2018 р. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 110–113.
- 13.Ребезюк В.М. Значення міжнародно-правового досвіду для України в забезпеченні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали міжнародної науково–практичної конференції (м. Одеса, 21 верес. 2018 р.) / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: О.В. Дикий, Ю.Д. Батан. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 138–141.
- 14.Ребезюк В.М. Роль міжнародно-правового досвіду у забезпеченні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: матеріали міжнародної науково–практичної конференції, м. Харків, 2-3 лист. 2018 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С. 113–116.
- 15.Ребезюк В.М. Сучасний стан правової регламентації захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні. *Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід*: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16 трав. 2019 р. Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 514–519.
- 16.Ребезюк В.М. Сьогодні перспективи удосконалення законодавчого поля України у забезпеченні і дотриманні охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. *Актуальні проблеми кримінальної юстиції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 26-27 червня 2019 р. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 72–77.

- 17.Ребезюк В.М. Нинішній стан охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії судового провадження. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 2–3 квітня 2021 р. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С.137–140.